

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

**ÇOCUKLARI İÇİN BAKIM TEDBİRİ TALEP EDEN
EBEVEYNLERİN SORUN VE GEREKSİNİMLERİNİN
EKO-SİSTEM YAKLAŞIMI TEMELİNDE İNCELENMESİ**

Gülsüm EGE

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2017

ÇOCUKLARI İÇİN BAKIM TEDBİRİ TALEP EDEN
EBEVEYNLERİN SORUN VE GEREKSİNİMLERİNİN EKO-SİSTEM
YAKLAŞIMI TEMELİNDE İNCELENMESİ

Gülsüm EGE

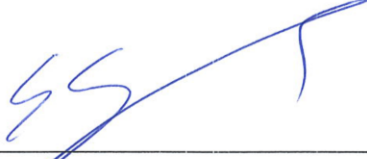
Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

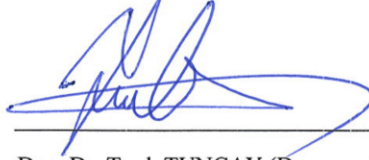
Ankara, 2017

KABUL VE ONAY

Gülsüm Ege tarafından hazırlanan ‘‘Çocukları İçin Bakım Tedbiri Talep Eden Ebeveynlerin Sorun ve Gereksinimlerinin Eko-Sistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi’’ başlıklı bu çalışma, 17.05.2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Elif GOKÇEARSLAN ÇİFCİ (Başkan)

Doç. Dr. Tarık TUNCAY (Danışman)

Doç. Dr. Ercüment ERBAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen ğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Sibel BOZBEYOğLU

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Hacettepe Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

17.05.2017

Gülsüm EGE

YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı dünya çapında erişime açılabilir ve bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir.

(Bu seçenekle teziniz arama motorlarında indekslenebilecek, daha sonra tezinizin erişim statüsünün değiştirilmesini talep etmeniz ve kütüphane bu talebinizi yerine getirirse bile, teziniz arama motorlarının önbelleklerinde kalmaya devam edebilecektir)

- Tezimin/Raporumun 17.05.2020 tarihine kadar erişime açılmasını ve fotokopi alınmasını (İç Kapak, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) istemiyorum.

(Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir, kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisi alınabilir)

- Tezimin/Raporumun.....tarihine kadar erişime açılmasını istemiyorum ancak kaynak gösterilmek şartıyla bir kısmı veya tamamının fotokopisinin alınmasını onaylıyorum.

- Serbest Seçenek/Yazarın Seçimi

17/05/2017

Gülsüm EGE

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, Doç. Dr. Tarık TUNCAY danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Gülsüm EGE

Çocuklarından uzakta olan ancak onları sevmekten ve onlar için mücadele etmekten hiç vazgeçmeyen anne ve babalara...

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca, tez çalışmamla beraber bütün çalışmalarımı destekleyen, bilgisi ve deneyimi ile bana yol gösteren danışmanım Doç. Dr. Tarık TUNCAY'a teşekkürü bir borç bilirim.

Tez savunma sınavıma katılmayı kabul ettikleri ve değerli katkıları için Doç. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ'ye ve Doç. Dr. Ercüment ERBAY'a teşekkür ederim.

Benimle görüşmeyi kabul eden, içten ve samimi paylaşımlarda bulunan, bana zaman ayıran ebeveynlere ayrıca çok teşekkür ederim.

Bu çalışmayı yapmam için izin veren ve böylece çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin sessiz deneyimlerinin sesi olabilmemi sağlayan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na teşekkür ederim.

Araştırmam boyunca bana destek olan, çalışmalarımı kolaylaştıran, anlayışı ve güler yüzü ile beni motive eden Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü Çocuk Hizmetleri Şube Müdürü Güldeste ACUN'a çok teşekkür ederim.

Bu zorlu süreçte, ne zaman ihtiyaç duysam yanımda olan, hem bilgisini hem de manevi desteğini esirgemeyen hocam Dr. Aslıhan AYKARA'ya teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde bana zaman kazandıran, ihtiyaç duyduğum her an yanımda hissettiğim kardeşlerim Ayşe Nur EGE ve Hakan ZEHİR'e çok teşekkür ederim.

Samimiyetleri, iş yaşamımda sağladıkları destek ve kolaylaştırıcı davranışları ile beni rahatlatan meslektaşlarım sosyal hizmet uzmanları Duygu TEREÇİ'ye, Vildan ALPER'e, Yaşar ÇAVDAR KOLBÜKEN'e ve M. Emre MUTLUOĞLU'na, ayrıca dosya taraması yaptığım sırada desteğini esirgemeyen sosyal hizmet uzmanı Mehmet ÇAPAR'a teşekkür ederim.

Yüksek Lisans eğitimim sürecinde, bana sağladığı burs desteği ile eğitimimi ve araştırmamı tamamlamam konusunda önemli bir paya sahip olan TÜBİTAK'a teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde motivasyonumu yüksek tutmamı sağlayan, yıllardır hep yanımda olan can arkadaşlarım Fatma YILDIRIM'a ve Kübra DAŞGIN SEVİNDİK'e teşekkür ederim.

Tanıştığımdan bu yana bana kendi çocuklarından farklı davranmayan, araştırmam sürecinde ise ellerinden geleni ardına koymaksızın destek olan annem Münevver ve babam Mehmet'e çok teşekkür ederim.

Doğduğum günden bu güne her durumda yanımda olduklarını hissettiren, bana güvenen ve her daim destek olan canım annem Rabia ve canım babam Mustafa ZEHİR'e sonsuz teşekkürler.

Hayatımdaki en büyük kolaylaştırıcım; eşim Ahmet EGE'ye, her konuda olduğu gibi yüksek lisans eğitimin sürecinde de verdiği her türlü destek ile bana kendimi hiç yalnız hissettirmedığı için tüm kalbimle teşekkür ediyorum.

ÖZET

EGE, Gülsüm. *Çocukları İçin Bakım tedbiri Talep Eden Ebeveynlerin Sorun ve Gereksinimlerinin Eko-Sistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2017.

Bu araştırmanın amacı, çocukları için bakım tedbiri talep eden ve bu talep üzerine çocukları kurum bakımına alınmış olan ebeveynlerin yaşam deneyimlerini çevresi içerisinde birey bakış açısını kullanarak anlamaktır.

Bu amaç doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılarak çocukları için Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne başvurup bakım tedbiri talebinde bulunan 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Özneler, 2014 ile 2016 yılları arasında başvuru yapan ebeveynlerden oluşmaktadır.

Araştırma sonucunda ebeveynlerin genel olarak anne ve baba olmaya ilişkin algılarının toplumsal cinsiyet öğretilerinden etkilendiği ve kendilerini yetersiz gördükleri anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin kurum bakımını en son çare olarak değerlendirdikleri, ancak karşılaştıkları sorunlar ile baş edemedikleri noktada kurum bakımına yöneldikleri öğrenilmiştir. Ebeveynlerin her birinin birbirinden farklı, kendine özgü sorunları olduğu ancak ortak noktalarının bu sorunlar ile baş etmede ihtiyaç duydukları sosyal desteğin yetersiz olması olduğu ortaya çıkmaktadır. Ebeveynler çocuklarını kurum bakımına vermeyi kayıp olarak algılayıp kayıp sonrası yas sürecinde ortaya çıkan tepkileri deneyimlemektedirler. Ebeveynler ve çocukların kurum bakımı sürecinde iletişimlerinin sürdüğü, görüşmelere ebeveynler tarafından önemli anlamlar yüklendiği görülmektedir. Görüşülen ebeveynler geleceğe dair planlarını çocuklarına odaklayarak yapmaktadırlar. Ebeveynlerin genel olarak çocukları kurum bakımına alındıktan sonra da, öncesinde yaşadıkları sorunlar ile mücadele etmeye devam ettikleri anlaşılmaktadır.

Çocuklarının kurum bakımına alınmasından önceki sürece ilişkin ebeveynlerin hizmet beklentilerinin kendi deneyimleri ile örtüşen şekilde; gece ve gündüz bakımevleri, bakıcı desteği, ekonomik destek, kira desteği şeklinde olduğu görülmektedir. Kurum bakımı sürecindeki beklentilerine bakıldığında ise çocukları ile ilişkilerinde desteğe ihtiyaç duydukları, çalışanların eğitimi, tecrübesi ve kurduğu iletişime oldukça önem verdikleri görülmüştür.

Ebeveynlerin yaşam deneyimleri eko-sistem yaklaşımı kullanılarak çoklu düzeylerde ele alınmıştır.

Anahtar Sözcükler; Kurum bakımı, bakım tedbiri, çocuğu için bakım tedbiri talep eden ebeveynler, eko-sistem yaklaşımı, sosyal hizmet.

ABSTRACT

EGE, Gülsüm. *Analysis of the Problems and Needs of Parents Who Request Care for Their Children on the Basis of the Eco-System Approach*, Master's Dissertation, Ankara, 2017.

The aim of this study is to gain insight into the experiences of parents, whose children are taken into institutional care upon their request, in the light of person in environment perspective.

In accordance with this aim, 13 parents, who applied to Ankara Provincial Directorate of Family and Social Policies to request institutional care for their children, were interviewed in-depth by making use of the qualitative research methods. The subjects are parents applied between 2014 and 2016.

As a result of study, parental perspectives of parents are generally influenced by the general view of gender in the society and these parents see themselves incompetent. It is concluded that parents see institutional care as a last result and they opt for institutional care only at the point where they are unable to deal with problems anymore. Considering the personal experiences of parents, each of them face their own particular problems, however lack of social support they need for coping with these problems is a common ground. Handing over the child to institutional care is perceived as loss by parents and they experience grieve afterwards. It can also be seen that parents keep in touch with children during institutional care and parents assign a major meaning to meetings with their children. The interviewed parents plan their futures with focusing on their children. It is understood that after handing over their children to institutional care, parents generally continue to battle against problems they have been facing previously.

The expectations of the parents regarding the process before their children were taken into institutional care appeared to overlap with their own life experiences: day and night nursing homes, carer support, economic support, rent support. In terms of their expectations throughout the institutional care process, it is seen that they require assistance with their relationship with their children and they attach a lot of importance to the educational skills, experience and communication skills of professionals.

Life experiences of parents, are tackled in multiple layers by using the ecosystem approach.

Keywords: Institutional care, care measure, parents requesting institutional care for their children, ecosystem approach, social work.

İÇİNDEKİLER TABLOSU

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
YAYINLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	iii
ETİK BEYAN	iv
ADAMA SAYFASI	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	viii
ABSTRACT	x
İÇİNDEKİLER TABLOSU	xii
1. BÖLÜM	1
GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	2
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	5
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	6
1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI.....	6
2. BÖLÜM	8
KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. BİR SİSTEM OLARAK AİLE	8
2.2. AİLE SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIĞI VE ÇOCUKLARIN KORUNMA İHTİYACINI ORTAYA ÇIKARAN SORUNLAR	10
2.3. AİLE SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLARI ANLAMADA EKO-SİSTEM YAKLAŞIMININ ÖNEMİ	19
2.4. KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KAVRAMI	26
2.5. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ.....	27
2.6. BAKIM TEDBİRİ VE SONRASINA YÖNELİK HİZMETLER	34
3. BÖLÜM	40
YÖNTEM	40

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ.....	40
3.2. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ.....	41
3.3. VERİ TOPLAMA ARACI.....	45
3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ.....	46
3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ.....	48
3.6. SINIRLILIKLAR.....	50
3.7. ETİK KONULAR.....	50
4. BÖLÜM.....	51
ANALİZ.....	51
4.1. EBEVEYNLERİ KURUM BAKIMINA GÖTÜREN SÜREÇ.....	51
4.2. ÇOCUKLARIN KURUM BAKIMINA ALINMASININ ARDINDAN YAŞANANLAR.....	67
4.3. EBEVEYNLERİN HİZMET BEKLENTİLERİ.....	83
4.4. GELECEĞE DAİR PLANLAR.....	88
5. BÖLÜM.....	94
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	94
5.1. SONUÇ.....	94
5.2. ÖNERİLER.....	103
KAYNAKÇA.....	113
EKLER.....	121
EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU.....	121
EK 2 : GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU.....	123
EK 3: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU ONAYI.....	126
EK 4: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI İZİN YAZISI.....	127
EK 5: ORJİNALLİK RAPORU.....	128
EK 6: ÖZGEÇMİŞ.....	129

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Toplumun en eski kurumlarından olan aile, uzun yıllardır üstlendiği işlevler ile hem aile üyeleri hem de toplum için önemli bir sistemdir. Aile sisteminin işlevleri ve yapısı zaman içerisinde değişiklik göstermiştir. Buna karşın aile üyelerinin biyolojik, psikolojik, sosyal pek çok ihtiyacı halen aile sistemi içerisinde karşılanmaktadır. Ailenin temel işlevlerinden biri çocuklara yönelik koruyuculuk işlevidir. Çocukların dünyaya gelmesinin ardından tüm fiziksel, psikolojik ve sosyal ihtiyaçları aile içerisinde karşılanmakta ya da karşılanması beklenmektedir. Ancak ailelerin karşı karşıya kaldıkları pek çok sorun zaman zaman aileyi çeşitli işlevlerini yerine getiremez hale getirmektedir. Bunlardan biri de çocuklara karşı koruyuculuk işlevi olmaktadır. Ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve koruyuculuk işlevini yerine getirmelerini engelleyen sorunlarını ve gereksinimlerini anlayabilmek için hem aile içi dinamikleri ve iletişim örüntülerini hem de aile sisteminin dış sistemler ile olan ilişkisini iyi analiz etmek gerekmektedir. Bunun sebebi aile sisteminin içerisinde bulunan alt sistemlerin birbiri ile etkileşim halinde olması ve bu alt sistemlerde ya da aile üyelerinden her birinde meydana gelen değişimin tüm sistemi etkileyecek olmasıdır. Ailenin bulunduğu sosyal çevre de aile sistemini olumlu ya da olumsuz etkileyebilmektedir. Çevresi içerisinde birey perspektifi aileleri değerlendirirken de kullanılmakta, aileleri çevrelerinden bağımsız değerlendirmek bir bütün olarak tüm boyutları değerlendirmenin önüne geçmektedir.

Ailelerin çocuklarına karşı koruyuculuk işlevini yerine getirememesi ve çocukların devlet tarafından korunma altına alınması ihmal veya istismar, yoksulluk, sağlık sorunları ve daha özel pek çok sorun ile bağlantılı olabilmektedir. Çocukların çocuk koruma sistemine girmesi de farklı yollarla gerçekleşebilirken bu yollardan biri ailelerin sisteme başvuru yapması şeklinde olmaktadır. Bu noktada aileler, çocuklarına karşı bakım sorumluluklarını yeterince yerine getiremediklerini beyan ederek kurum bakımı talep edebilmektedirler. Çocuğun anne ve babasının çocuğun bakım ve gözetiminden asli olarak sorumlu kişi olduğu gerçeğinden yola çıkılacak olursa ve anne ve babalığa ithaf edilen toplumsal değerler de göz önüne alındığında ebeveynlerin bu başvuruyu yapmaya karar verme sürecinin arka planında var olan sorun ve gereksinimlerin öğrenilmesi, çocuklarının kurum bakımında olmasını nasıl algıladıkları, kurum bakımı sonrasında

yönelik deneyimlerinin anlaşılması, bu ebeveynlerin yaşam deneyimlerine ilişkin bir anlayış geliştirmek adına işlevsel olacaktır. Sosyal hizmet bakış açısı ile ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verme talebi öncesinde ve sonrasında yaşadıklarını, birey odağından çıkararak çoklu düzeylerde ele almak, çocukların korunma ihtiyacı içerisinde olan ailelerin sorunları ve gereksinimlerini giderme açısından literatüre yeni bilgi kaynağı sağlayacaktır.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Çocukluk dönemi, insanın gelişimsel dönemlerinin içinde korunmaya ve desteklenmeye en çok ihtiyaç duyduğu dönemdir. Çocukların bedensel, psikolojik (zihinsel ve duyuşsal) ve sosyal gelişiminin korunması, herhangi bir şekilde ihmal ya da istismar riskine maruz kalmasının önlenmesi, hem aileler ve hem de sosyal ve eğitimle ilgili kurumlar için öncelikli bir görevdir. Çocuğun sağlıklı bir ortamda sağlıklı bir birey olarak yetişebilmesi için haklarının güvence altına alınması gerekmektedir. Kuşkusuz çocukların ‘uygun koşullara’ sahip ailelerinin yanında yetişmesi; gelişimi açısından tercih edilen yöntem iken geniş çaplı sosyal sorunlar ve bu sorunların ailelere mikro, mezzo ve makro düzeydeki yansımaları sonucunda aile her zaman algılandığı ve beklendiği şekilde çocuklar için korunaklı bir alan işlevi göremeyebilir. İşte tam da bu noktada çocuk koruma sistemi devreye girmekte ve işlevini kaybetmiş olan aile sistemini sorumluluğunu üstlenmektedir.

Ailelerin yaşadığı çok çeşitli sorunlar çocuğun korunma altına alınmasını yani aileden uzaklaştırılmasını gerektirebilmektedir. Ülkemizde çocuklar ihmal veya istismar, yoksulluk, sağlık sorunları, boşanma gibi farklı sorunlara dayanan nedenler ile Çocuk Koruma Kanununun 5. Maddesinin (c) bendi kapsamında korunma altına alınabilmektedir. Ancak çocuğun korunma altına alınması, devletten aileye doğru seyreden tek yönlü bir süreç değildir. Diğer ifadeyle, çocukların devlet tarafından korunması kararının uygulanması her zaman ailenin isteği dışında ve ailenin direnç gösterdiği bir durum olmamaktadır. Aksine pek çok zaman, çocuğun kurum bakımına alınması anne ve/veya babalar tarafından da talep edilebilmektedir. Bu da, çocuğu için kurum bakımı talebinde bulunan anne ve/veya babaların bireysel olarak, aile sisteminde, etkileşimde buldukları diğer sistemlerle olan ilişkilerinde ve toplumsal kaynaklar ile ilgili çeşitli

sorunlar yaşadıkları ve bu sorunlar ile başa çıkamayıp yaşamlarındaki bazı değişimlere uyum sağlayamadıklarını düşündürmektedir.

Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne bağlı, Türkiye genelinde 1996–2004 yılları arasında hizmet vermiş olan 109 yetiştirme yurdunda çocukların kurum bakımına alınma nedenlerini araştıran araştırma sonuçlarına bakıldığında ebeveynleri tarafından terk edilen çocukların her geçen yıl sayısında artış olduğu görülmüştür (Kesen, Karakuş ve Deniz, 2012). Nedeni ne olursa olsun, çocukların kurum bakımına alınması ve kurum bakımında büyümeleri, bedensel, psikolojik ve sosyal anlamda onları etkileyen sonuçlar doğurmakta olup bu sonuçların genel olarak olumsuz olduğu bilinmektedir. Bu doğrultuda çocukların kurum bakımına alınmadan aile içerisinde bakımının sağlanması için ailelerin yaşadıkları sorunların belirlenmesi ve bu sorunlara yönelik çözümler bulunmasının öncelikli olması gerekmektedir. Bilhassa çocukları için kurum bakımı talebi ile başvuru yapan ebeveynlerin sorunlarının neler olduğunun bilinmesi, bu sorunlara yönelik çözümler üretilmesi ihtiyacı görülmektedir. Çocuklarının devlet tarafından korunması için başvuran anne ve/veya babaları çocukları hakkında bu şekilde bir talepte bulunmaya götüren sorun ve gereksinimleri ile ilgili derinlemesine herhangi bir veri bulunmadığı yapılan literatür taramasında ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, anne ve/veya babaların çocukları için bakım tedbiri talep etmesinin altında yatan arka planın gösterilmesinin, sorunun çözümüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Eko-sistem yaklaşımı temelinde çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynler örneğinde bu çalışmanın yapılmasında temel sebeplerden biri literatürde bu çerçevede herhangi bir araştırmaya rastlanmamış olmasıdır. Literatür incelendiğinde kurum bakımında kalan çocuklar ile ilgili yapılmış olduğu görülen çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. Bu araştırmalara bakıldığında kurum bakımında olan çocukların davranış ve duygusal sorunları, gelecek kaygıları, sosyalleşme becerileri, ruhsal uyum durumları gibi çeşitli değişkenler açısından incelendiği, (Aslan, 1997; Uslu, 2011; Yalçın, 2011; Kemer kaya, 2012; İnce, 2013) korunma ihtiyacı içerisinde bulunan çocukların ailelerin sosyal destek açısından ele alındığı bir araştırma (Yolcuoğlu, 2012) ile beraber çocukların kurum bakımına alınmasındaki birincil nedenleri inceleyen (Kesen, Karakuş ve Deniz, 2012) bir araştırma ve yakın tarihte çocukların kurum bakımına alınma nedenlerine yönelik yapılan betimsel bir araştırma olduğu (Yavuz, 2016) anlaşılmaktadır.

Bakıldığında kurum bakımında bulunan çocuklara yönelik araştırmaların yoğunlukta olduğu, aileler açısından sorunların daha az ele alındığı görölmektedir. Özellikli olarak çocukları için kurum bakımı talebinde bulunan ebeveynler ve onların sorun ve gereksinimlerini ele alan herhangi bir çalışmanın literatürde bulunmadığı görölmektedir.

Yörükoğlu (1993); kurum bakımının çocukların fiziksel, sosyal, zihinsel ve duygusal gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek çeşitli gelişim gerilikleri ve davranış bozukluklarına neden olabildiğini ifade etmiştir. Kurum bakımında büyüyen çocuklar ile aile yanında büyüyen çocuklar hakkında yapılan diğer araştırmalara bakıldığında kurum bakımında bulunan çocukların çeşitli sorun davranışlarının görölme sıklığı ve umutsuzluk düzeylerinin aile yanında büyüyenlere oranla daha yüksek olduğu sonuçlarına varılmıştır (Tümkaya, 2005; şimşek ve diğ., 2008). Kuşkusuz her çocuğun güvenli bir aile ortamında büyümeye ihtiyacı vardır. Ülkemizde çocukların aileleri yanında yetişmelerinin sağlanması için bazı çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalara örnek olarak 2005 yılında başlayarak 2010 yılında sonlandırılan “Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Uygulaması” verilebilir. Bu uygulamanın amacı ekonomik yoksunluk içerisinde olan ailelerin çocuklarının kuruma alınmaksızın desteklenerek çocuğun kendi yaşam ortamında kalmasının sağlanması, kurum bakımında bulunan çocukların ise sosyal yardımlar ve sosyal hizmetlerle güçlendirilerek aileye mümkün olan en kısa sürede dönüşünün sağlanması idi (Özateş ve Atauz, 2011).

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB)’nin faaliyet raporları incelendiğinde, 2014 yılında 73.164 çocuğun sosyal ve ekonomik destek, eğitim ve danışmanlık tedbirleri alınarak ailesi yanında desteklendikleri, 2015 yılında ise bu sayının 93.256’ya ulaştığı, 2016 yılında da bu sayının 111.880 çocuğa ulaştığı görölmektedir. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 yılı Faaliyet Raporunda yer alan verilere göre Türkiye’de ‘kurum bakımı altında bulunan’ çocuk sayısı 13.000’in üzerindedir. Kurum bakımına alınan çocuklar arasında ebeveynleri tarafından kurum bakımı talep edilen ve kurum bakımına alınan çocukların azımsanmayacak sayıda olduğu çocuk koruma alanında çalışan meslek elemanları tarafından gözlemlenmektedir. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (HS)’nin 9. Maddesinde “çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar verilmedikçe çocuğun; ana–babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alınmasının gerekliliği” ifade edilmektedir. Her çocuğun ailesi yanında büyüme

hakkı bulunmaktadır. Kurum bakımı ancak en son çare olarak değerlendirilebilecek bir seçenektir.

Bu doğrultuda araştırmanın problemi; eko-sistem yaklaşımının vurguladığı çevresi içerisinde birey perspektifinden yola çıkarak, çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin; bu talepleri öncesinde yaşadıkları ekonomik ve psikososyal sorunların ve gereksinimlerinin neler olduğuna ilişkin bilimsel bilgi eksikliğidir. Bu eksiklik kurumsal olarak geliştirilebilecek hizmetlerin önüne geçmektedir. Ayrıca ebeveynlerin bu süreçte çevreleri ile etkileşimlerini nasıl değerlendirdiklerinin anlaşılması, son olarak çocuklarını kurum bakımına verme deneyimini nasıl algıladıklarına ve geleceğe dair planlarının belirlenmesine gereksinim vardır.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın temel amacı, çocukları için bakım tedbiri talep eden ve bu talep üzerine çocukları kurum bakımına alınmış ebeveynlerin yaşam deneyimlerini anlamaktır. Bu temel amaç çerçevesinde alt amaçlar belirlenmiş olup bunlar aşağıda soru cümleleriyle ifade edilmiştir.

- Ebeveynler çocukları için bakım tedbiri başvurusu yapmalarına neden olan ne gibi sorunlar deneyimlemişlerdir?
- Ebeveynleri bakım tedbiri başvurusu yapmaya yönlendiren karşılanmamış gereksinimleri nelerdir?
- Ebeveynlerin ekolojik çevresinde hangi sosyal destek mekanizmaları bulunmaktadır, ebeveynler bu mekanizmaları nasıl algılamaktadırlar?
- Ebeveynlerin, çocukları için bakım tedbiri başvurusu yapmalarına sebep olan sorunlarının çözümü için beklentileri nelerdir?
- Ebeveynlerin çocuklarından ayrı yaşamaya yönelik algıları nedir?
- Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verdikten sonrasına yönelik deneyimleri ve algıları nelerdir?
- Ebeveynlerin kurum bakımı sonrasında çocukları ile ilişkileri nasıldır?
- Ebeveynlerin geleceğe dair planları nelerdir?

1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocukların kurum bakımına alınması hem Çocuk Haklarına Dair Sözleşme hem de ülkemizde yürürlükte olan hukuksal düzenlemeler açısından en son çare olarak değerlendirilmesi gereken bir çözüm olarak öngörülmektedir. Bununla birlikte Türkiye’de kurum bakımına alınan çocukların sayısı her geçen yıl artarken çocukların kurum bakımına alınma nedenlerinin ortaya çıkarılması oldukça önem arz etmektedir. Çocukların çocuk koruma sistemine girmelerinin bir yolu da ebeveynleri tarafından başvuru yapılması yolu ile olmaktadır. Bu doğrultuda ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermek istemelerinin arkasında yatan nedenlerin, onların karşı karşıya kaldıkları sorunların ortaya çıkarılması, söz konusu bireylerin anlaşılabilmesi, sorunlarına ve gereksinimlerine uygun hizmetlerin geliştirilebilmesi açısından oldukça önemlidir. Böylece araştırmanın çocukların kurum bakımına alınmasının önüne geçilmesinde ailelerin sorunları odağında çözüm üretilebilmesi adına yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Bahsedilen hususlar ortaya çıkarıldığı takdirde, sunulacak hizmetlerin de bu yönde şekillenmesi açısından yapılan araştırmadan elde edilen verilerin işlevsel olacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin bu başvuruyu yapmalarını, yalnızca kendi tercihleri olarak değerlendirmenin ötesinde eko-sistem yaklaşımı temelinde çevresi içerisinde birey ifadesinden hareketle; pek çok farklı parçanın etkileşimi sonucunda ortaya çıkan bir son nokta olarak değerlendirmek önemlidir.

Bu yönde bir çalışmanın yapılmasıyla çocukları için kurum bakımı isteyen ve çocukları kurum bakımına alınan ebeveynlerin, bu kararı vermelerine neden olan sorunlarının ve gereksinimlerinin ortaya çıkarılarak bu alanda çalışan profesyonellerin söz konusu ebeveynlerin gereksinimlerini anlayabilmeleri ve ayrıca bu alanda üretilen hizmetlerin bu ailelere yönelik olarak düzenlenmesi için önemli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

1.4. ARAŞTIRMANIN TANIMLARI

Çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynler: Çocuklarının devlet tarafından koruma altına alınarak kurum bakımı hizmetinden yararlandırılması için Ankara Aile ve

Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne dilekçe ile başvuru yapan ve görüşmelerin yapıldığı sırada çocukları kurum bakımında olan anne ve babalardır.

Çocuk: Ebeveyni tarafından kendileri için bakım tedbiri talep edilen ve bu doğrultuda yapılan sosyal inceleme sonucunda kurum bakımına alınan çocuklardır.

2. BÖLÜM

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. BİR SİSTEM OLARAK AİLE

Çocukların gelişimlerini sağlıklı şekilde sürdürmelerinde sağlıklı bir aile ortamında yetişmeleri gerekmektedir. Aile, yalnızca çocukları için değil hem üyeleri hem de toplum için pek çok farklı işlevi yerine getirmeyi sağlayan önemli bir sistemdir. Bagavos ve Martin (2002) aileyi; doğum, evlilik veya evlat edinme yoluyla birbirine bağlı ve bir arada yaşayan iki veya daha fazla üyeden oluşan grup olarak tanımlamaktadır.

Aile içerisinde; aile üyelerinin psikolojik, sosyal, ekonomik ve biyolojik pek çok ihtiyacını karşılanması beklenir. Aile tanımlarına bakıldığında ailenin sosyal grup, sosyal birlik, sosyal örgüt, sosyal kurum olarak ifade edildiği görülmektedir (Özgüven, 2001).

Bununla birlikte ailenin tanımlanmasının zaman içerisinde farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılığın sebebi toplumsal değişim ile beraber aile kurumunun işlevlerinin ve ailenin yapısının değişmesi olarak düşünülebilir. Geçmişten günümüze aile yapısında dönüşümler meydana gelmiş olup geleneksel geniş aile yapısından çekirdek aileye doğru bir geçiş yaşanmıştır. Günümüzde, çekirdek ailenin bir türü olan tek ebeveynli ailelerin sayısı da azımsanmayacak seviyededir. TÜİK'in (2016) verilerine baktığımızda hane halklarının %7,8'inin bir ebeveynin ölümü veya boşanma ile oluşan tek ebeveynli ailelerden oluştuğu, %66,9'un ise çekirdek ailelerden oluştuğu görülmektedir. Günümüzde ailenin eğitim, üretim, sosyal güvenlik gibi çeşitli işlevleri de başka kurumlarca üstlenilmiş; ancak ailenin duygusal işlevleri ise hala devam etmektedir.

Ashman ve Hull, aileyi bir sistem olarak tanımlamaktadır (1999). Aile sistemleri kuramına göre tüm aileler birer sosyal sistemlerdir. Aile üyeleri birbirine bağımlıdır ve davranışlar da ailedeki ilişkiler ve işlemlerin sonucunda ortaya çıkar. Aileyi anlayabilmek için bu ilişkileri iyi analiz etmek gereklidir (Collins, Jordan ve Coleman, 2013).

Günümüzde aile yalnızca kan bağı ile birbirine bağlı olan bireyler için kullanılan bir kavram olmaktan uzaktır. Aile bir sistem, birbirlerini derin ve gizli bağlar ile etkileyen kişiler topluluğudur (Forward ve Buck, 2015).

Bir aileyi sistem olarak değerlendirmek, bireyleri teker teker ele almaktansa, aile içerisindeki bireylerin birbirleri ile kurdukları iletişimi ve etkileşimi, bu etkileşimlerin meydana getirdiği değişimleri, sorunları anlamamızda daha etkili olacaktır. Böylece aile içerisinde tekrarlanan davranışlar, sorunlar, ailenin ihtiyaçları daha net şekilde ortaya koyulabilecektir. Aile sisteminin kendisini etkileyen ve kendisinin de etkide bulunduğu diğer sosyal sistemler ile kurduğu etkileşim de aile sistemini değerlendirirken göz önüne alınmalıdır. Özkan ve Kılıç (2013), aile sisteminin çeşitli alt sistemlerden oluştuğunu, aile üyelerinden birinde meydana gelen değişimin diğer üyelere ve dolayısıyla aile sisteminin tamamına yansıdığını ifade etmektedir. Gladding (1998)'e göre, genellikle cinsiyet ya da kuşak temelinde oluşan bu alt sistemler karı-koca, anne-baba, kardeşler, ebeveyn-çocuk alt sistemleridir. Alt sistemi oluşturan bireylerin özellikleri ve rolleri o alt sistemi diğerlerinden ayırmaktadır (Akt: İlerisoy, 2012).

Collins ve diğerleri, aile sisteminin değerlendirilmesinde bireysel davranışların ötesine geçerek devam eden iletişim kalıpları, aile üyelerinin koyduğu kurallar, aile ilişkileri ve sorunların ortaya çıkması ve sürdürülmesinde katalizör görevi gören aile bağlamını anlamaya çalışılmasının öneminden bahsetmektedir (2013). Ayrıca aile sistemi dinamik bir yapıya sahiptir. Bu dinamik yapısı sayesinde çevresinde gerçekleşen değişimlere uyum sağlayabilir ve rutin gerekliliklerini yerine getirebilir.

Eko-sistem yaklaşımına göre birey ve bireyin çevresi uyum içerisinde olmalıdır (Turan, 1992'den akt. Özbesler ve Bulut, 2013). Aile sistemi de her zaman dengede olabilmek için çaba harcar, dengenin değiştiği durumlarda çevresine uyum sağlamak için stratejiler geliştirir.

Eko-sistem yaklaşımının temel kavramlarından olan karşılıklı bağımlılık kavramı aile sistemi içerisindeki ilişkileri değerlendirirken de oldukça işlevsel olmaktadır. Çünkü aile bireylerinden herhangi birinde ortaya çıkan değişim tüm alt sistemleri ve aile sistemini de etkileyecektir. Ayrıca aile sistemi sosyal çevresi ile de karşılıklı bir bağımlılık ilişkisine sahiptir. Sosyal çevrede meydana gelen değişimler de aile sistemini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyecektir.

Bronfenbrenner (1979), birey ve aile sisteminin çevresi ile olan etkileşiminde sergilediği davranışların, işlevlerinin ne tür etkileşimler ve ne tür sistemlerin etkisi ile ortaya çıktığını anlamak için mikro, mezo, egzo ve makro sistemler olmak üzere dört farklı bileşen ortaya atmıştır. Bu bileşenler ve onların aile sistemi ile olan etkileşimlerini analiz etmek

çevresi içerisinde birey kavramsalını da aile sistemini değerlendirirken kullanılmasında kolaylık sağlamaktadır (Özbesler ve Bulut, 2013).

Aile sistemi, bahsedildiği gibi, mikro, mezzo, egzo ve makro sistemler tarafından çevrelenmiş ve bu sistemler ile iletişim halindedir. Dolayısıyla bu sistemlerdeki herhangi bir değişim aile sistemini etkilemekte olup aile sistemi de dinamik yapısı gereği bu değişimlere yani çevreye uyum sağlamaya çalışmaktadır. Dolayısıyla mikrodan makroya, ailenin yapısını, dinamiğini anlamak için içsel ve dışsal süreçlerinin analizi önemlidir.

Aile sistemleri düşüncesi içerisinde altı önemli madde yer almaktadır (Collins, Jordan ve Coleman, 2013, s. 72). Bunlar:

1. Bir aile üyesindeki değişiklik tüm aile bireylerini etkiler.
2. Aile bütün olarak parçalarının toplamından daha fazladır.
3. Aileler değişim ve istikrar arasındaki dengeyi sağlamaya çalışırlar.
4. Aile üyelerinin davranışları en iyi döngüsel nedensellik ilkesi ile açıklanabilmektedir.
5. Bir aile daha geniş bir toplumsal sisteme aittir ve birçok alt sistemi kapsar.
6. Bir aile belirlenmiş kurallara göre çalışır

Bir aile sistemini değerlendirirken bu altı maddeyi göz önüne almak, aile içerisindeki dinamiklerin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

2.2. AİLE SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIĞI VE ÇOCUKLARIN KORUNMA İHTİYACINI ORTAYA ÇIKARAN SORUNLAR

Aile sisteminin, içerisinde bulundurduğu alt sistemlerden ve yer aldığı geniş sistemden etkilenmekte ve bu sistemleri etkilemekte olduğundan yukarıdaki başlık içeriğinde bahsedilmiştir. Aile sistemi, birey için daha büyük bir dünyanın bir örneği olarak değerlendirilebilir. Yani bireyin sahip olduğu aile, bireyin daha sonraki yaşamını önemli ölçüde belirleyici özellikler içermektedir. Bu doğrultuda aile yaşamının bireylerin sağlığını ne kadar etkilediği, aile ilişkilerinin bireyin hayatında ne kadar önemli rol aldığını söylemek yanlış olmayacaktır. Aileyi toplumsal yapının bir ürünü olarak görmek mümkündür. Toplumsal yapıda ortaya çıkan değişimler, aile kurumunun da yeniden şekillenmesine, kendisini bu sürece uyumlandırmasına sebep olmaktadır. Ancak bu

sürece etki eden çok sayıda değişkeni ve değişkenler arasındaki etkileşim sürecini belirlemek karmaşık çözümleri gerektirir (Karataş, 2001).

Aile sistemi, farklı nedenlere bağlı olarak sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorunlar, hem aile içerisindeki etkileşimlerin sonucu, hem de içerisinde bulunduğu, ekonomik, politik, sosyal ve kültürel koşullar ile bağlantılı olabilmektedir.

Aile, çocukların ve diğer üyelerinin beslenme ve barınma gibi fiziksel ihtiyaçlarının, güvenlik gibi temel ihtiyaçlarının karşılandığı bir sistemdir. Bu doğrultuda ailelerin işlevlerinden biri de koruyuculuk işlevidir. Ancak ailelerin yaşadıkları sorunlar zaman zaman işlevlerini yerine getirmelerini engelleyebilmektedir. Çocuklar için bu işlevlerin yerine getirilemediği durumlarda çocukların korunma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Aşağıda çocukların korunma ihtiyacının ortaya çıkmasında etkisi olan başlıca sorunlar ele alınmaktadır.

2.2.1. Ekonomik Sorunlar

Çocukları korunma ihtiyacı içerisinde olan ailelerin yaşadıkları temel sorunlardan biri yoksulluktur. Ailelerin buldukları toplumun yoksulluğu aileyi etkilemekte olup pek çok sosyal sorun ile bağlantılıdır. Ailelerin ekonomik koşullarını; eğitim durumları, meslekleri, yaptıkları işler, kazandıkları paranın miktarı ve bu miktar ile ailedeki birey sayısının oranı belirlemektedir. TÜİK verilerine bakıldığında 2015 yılında ülkemizdeki yoksulluk oranı %14,7, tek kişilik hanehalkının yoksulluk oranının %8,1, bağımlı çocuğu olmayan hanehalkının yoksulluk oranı %4,8, bağımlı çocuğu olan hanehalkının yoksulluk oranının ise %18,1 olduğu görülmektedir. Ayrıca okur-yazar olmayanların %27,2'si, bir okul bitirmeyenlerin %23,7'si yoksul iken, bu oran lise altı eğitimlilerde %12,8, lise ve dengi okul mezunlarında ise %5,6 olduğu bilgisi edinilmektedir. Yükseköğretim mezunları ise %1,6 ile yoksulluk oranının en düşük gözlemlendiği grup olarak TÜİK verilerinde aktarılmaktadır. 2014 yılında sürekli yoksulluk oranı %15,1 iken 2015 yılında ise bu oran %15,8 olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan aile bireylerinin eğitim durumlarını, bağımlı çocuğu olma durumlarının ailelerin yoksulluk durumunu etkilediği sonucuna varılmaktadır. Ailenin ekonomik koşulları, diğer işlevlerini yerine getirme durumunu ve genel olarak sağlıklı bir aile sisteminin varlığını sürdürmesi durumunu etkilemektedir.

Bir ailede yoksulluğun varlığı, aile kaynaklarında kısıtlamalara gidilme zorunluluğu nedeniyle çocukların gelişimini de sınırlamaktadır (Banovcinova, Levicka ve Veres, 2014). Bunun nedeni ise, yoksul ailelerin çocuklarının beslenme, sağlık, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasındaki aksaklıklardır. Seccombe (2002) yoksulluğun çocuklar için olumsuz pek çok sonucu olduğundan bahsetmektedir. Bunlara; yoksul ailelerin çocuklarının henüz bir yaşına gelmeden diğer çocuklara oranla daha yüksek oranlarda sağlık sorunları yaşamaları, yoksul annelerin doğum öncesinde gerekli bakımın sağlanamaması nedeniyle bebeklerin düşük kilo ile ya da doğuştan gelen sağlık sorunları ile dünyaya gelmeleri örnek olarak gösterilebilir. Devam eden süreçte, yoksul ailelerin çocuklarının diğerlerine kıyasla psikososyal ve davranışsal sorunların daha fazla görüldüğü, ayrıca akademik başarılarının da daha düşük olduğu ifade edilmektedir.

Ailenin ekonomik koşulları, ebeveynlerin çocuk ile kurduğu iletişimi etkilemektedir. Yoksulluk içerisinde yaşayan ebeveynler, genel olarak çocukları ile daha az korumacı ancak daha otoriter bir iletişim kurarken istikrarsız ve katı fiziksel disiplin yöntemleri kullanabilmektedirler (Conger ve diğ., 1993).

Ekonomik yoksunluk, daha önceleri çocukların kurum bakımına alınması için önemli bir neden olarak görülmekte ve çocuklar bu nedenle kurum bakımına alınmakta idi. Ancak kurum bakımının çocuklar üzerindeki olumsuz etkilerini görünür kılan, bir çocuğun yoksulluk dışında psikolojik ve fiziksel sağlığını tehdit edecek bir durum bulunmadığı sürece kurum bakımına alınmasının uygun olmadığını savunan görüşün hakim olduğu günümüzde, salt ekonomik nedenler ile çocukları kurum bakımına almak yerine, önleyici hizmetlerden yararlandırmak üzere çalışmaların yapılmasına yönelik yönlendirmeler yapılmaya başlamıştır. Bu çalışmalar, ailelerin ekonomik olarak desteklenmesi yönünde olmaktadır. Ülkemizde kullanılmakta olan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelikte “Ekonomik yoksunluk nedeniyle, desteklenmedikleri takdirde korunmaya muhtaç duruma düşecek olanlardan haklarında bakım tedbiri kararı alınmaksızın sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlandırılarak ailesi veya yakınları tarafından bakılabilecek çocuklar” sosyal ve ekonomik destek hizmetlerinden yararlandırılacak çocuklar arasında tanımlanmaktadır. Buna ek olarak Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ve Belediyeler aileleri ekonomik ve aynı yardımlarla desteklemektedirler. Ancak çocukların korunma ihtiyacının ortaya çıkması sadece ekonomik sorunlara indirgenemeyecek kadar özel ve kapsamlı bir sosyal

sorundur. Yukarıda da bahsedildiği gibi ailelerin ekonomik sorunları başka sorunları tetiklemekte veya ailenin yaşadığı çeşitli gelişimsel değişimler, krizler, stresler ekonomik sorunların derinleşmesine neden olmaktadır. Şu halde ailelerin ekonomik koşullarındaki değişiklikler çocukların korunma ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olabilirken, ekonomik koşulların değişmesi de farklı sorunlar ile bağlantılı olabilmektedir.

2.2.2. Aile Üyelerinin Olumsuz Alışkanlıkları ve Sağlık Sorunları

Bağımlılık; fiziksel ve ruhsal bağımlılık olarak ikiye ayrılmaktadır. Fiziksel bağımlılık; kullanılan maddeye karşı bir adaptasyon gelişmesi ile beraber maddenin varlığına karşı duyulan fizyolojik bir istek olup ruhsal bağımlılık ise kişinin duygusal ya da kişilik yapısı gereği, gereksinimlerini giderme amacı güderek o maddeye olan düşkünlüğüdür (Yeşilay, 2017). Bağımlı olma durumunun, alkol, sigara, uyuşturucu maddeler veya kumar gibi farklı türleri vardır. Aile içerisinde bağımlı bir bireyin bulunması, aile dinamiklerini olumsuz etkileyerek aile içerisinde başka sorunların da ortaya çıkmasına sebep olabilir. Aile bireylerinden birinin herhangi bir bağımlılığının bulunması, eşler arası çatışmalara, iş kaybına, ekonomik kayıplara, sosyal çevre ile ilişkilerde kopmaya neden olabileceği gibi çocuklar üzerinde de oldukça olumsuz etkilerin ortaya çıkmasına sebep olabilmektedir. Ebeveynlerden biri veya her ikisinin bağımlı olması veya aile üyelerinden birinin bağımlı birey olması durumu, bağımlı bireylerin bağımlılığı kabul ederek tedavi olmayı kabul etmeyip çocuk için de gerekli güvenli ortamı sağlayamadıkları takdirde çocuğun yüksek yararı için çocuk hakkında bakım tedbiri uygulanmasını gerekli kılmaktadır.

Bunun yanında ailede mevcut ruhsal veya fiziksel sağlık sorunları da çocuk bakımı konusunda yeterli sorumluluğu almayı engelleyen önemli sebeplerdendir. Eğer ebeveynlerin ya da çocuğun bakımını sağlayan kişilerin herhangi bir hastalığı var ise ve bu hastalık çocuğun bakımının sağlanmasını engeller nitelikte ise, sağlık sorunları çözülüp çocuk için uygun ortam sağlanıncaya kadar çocuğun korunma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır.

2.2.3. Çocuklar ile İlgili Sorunlar

Bazı aileler, çocuğun fiziksel ya da ruhsal gelişim geriliğine sahip olması, bir engelinin bulunması veya çocuğun olumsuz alışkanlıkları, madde kullanımı, davranış sorunları gibi nedenler ile çocukların bakımını sağlamakta zorlanmaktadır. Bu aileler genel olarak ya çocuk üzerinde kontrolü sağlayamadıklarından ya da çocuğun bakımını gerçekleştirmekte ekonomik, fiziksel ve psikolojik olarak zorluklar yaşadıklarından yakınmaktadır. Özgün (2003), çocuktaki gelişimsel bozukluğun ebeveyn stresinde belirgin şekilde artışa yol açtığını, normal gelişim özelliklerine sahip çocuğu olan aileler ile kıyaslandığında ise gelişimsel sorunu olan çocuğa sahip ailelerin daha çok ebeveyn ve aile sorunları yaşadıklarını, daha karamsar olduklarını ve çocuklarına daha olumsuz özellikler yüklediklerini, fiziksel olarak da çocuklarını yetersiz gördüklerini belirtmektedir.

Ebeveynler, çocuklarının davranışsal veya gelişimsel sorunlarından veya bağımlılıklarından kaynaklı olarak çaresizlik ve tükenmişlik duyguları yaşadıklarından aile sistemi de işlevlerini yerine getirememekte, ayrıca çocuğa gerekli bakım ve özen sağlanamadığından yine çocukların korunma ihtiyacı ortaya çıkabilmektedir.

Bunların dışında, çocuğun istenmeyen bir gebelik sonucunda dünyaya gelmesi, evlilik dışı bir ilişki sonucunda dünyaya gelmesi veya cinsel saldırı sonucu dünyaya gelen bir çocuk olması da yine çocuğun korunma ihtiyacını gündeme getirebilmektedir.

Kuşkusuz çocuk ile ilgili bazı sorunlardan kaynaklı olarak aile işlevselliğinin etkilenmesi, ebeveynlerin özelliklerinden bağımsız olmayacaktır. Bu noktada ebeveynlerin yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu, işi vb. gibi noktalar aile işlevselliğini de etkileyecektir. Kabasakal (2012), yaptığı araştırmada bir çocuk psikiyatrisi kliniğine başvuran ebeveynlerin; yaşının ve eğitim durumunun aile içerisinde genel işlevlerini yerine getirebilme noktasında belirleyici olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

2.2.4. Boşanma ve Ölüm Sonrasında Yaşanan Sorunlar

Boşanma, evliliğin sonlandırılmasıdır. Boşanmanın; terk, şiddetli geçimsizlik, aldatma, ekonomik sorunlar, kültürel farklılıklar, cinsel sorunlar, psikiyatrik sorunlar, madde, alkol ve kumar bağımlılığı ve şiddet gibi pek çok farklı sebebi bulunmaktadır (Yıldırım, 2004). Boşanmanın ardından çiftlerin varsa çocukları anne veya babadan birinde kalmakta, diğer

ebeveyn ile kişisel ilişki kurulması mahkemenin uygun gördüğü tarihlerde olmaktadır. Dolayısıyla boşanmanın ardından tek ebeveynli aileler oluşmaktadır. Tıpkı boşanma gibi ebeveynlerden birinin ölümü sonrasında da tek ebeveynli aileler ortaya çıkmaktadır. Boşanma ve kayıplar aynı zamanda aileler için kriz durumunu ortaya çıkarabilecek olaylardır. Aileler eğer bu süreçlere uyum sağlayabilirler ise bireylerin üstlendikleri yeni rol ve görevler çerçevesinde aile işlevlerini sürdürmeye devam edecektir. Ancak uyum sağlayamazlar ise kriz meydana gelecektir (Demiröz, 2003).

TÜİK (2015) verilerine bakıldığında boşanma gün geçtikçe artan oranlarda görülen önemli bir yaşam deneyimidir. Boşanma ve ölümün ardından yaşanan en belirgin sorunlar; çocuk bakımında zorlanma, ekonomik yetersizlikler, zamanın yetersizliği, sosyal ağlar ile olan ilişkilerin yeniden yapılandırılması gibi sorunlardır (Telsiz, 2000).

Boşanma veya ölüm sonucunda bir ebeveynin çocuk/çocukların sorumluluğunu üstlenmesi, bu sorumluluğu hangi ebeveynin üstlendiğine göre de farklı sorunları beraberinde getirmektedir. Bunun nedeni, annenin; çocuk bakımı, ev işleri gibi işlerin sorumluluğunu alan kişi olarak görülmesi iken babanın ise daha çok evin geçimini sağlayan, ev dışındaki sorumlulukları üstlenen kişi olarak görülmesidir. Kadının ve erkeğin bu görüşten yola çıkarak yetiştirildikleri göz önüne alındığında anne veya babanın tek ebeveyn olduğu ailelerde kadına ya da erkeğe atfedilen çeşitli görevlerde aksamalar, zorlanmalar olması muhtemeldir.

Tek ebeveynli ailelerde annelerin endişeleri daha çok tek ebeveyn olarak karşılaştıkları ekonomik ve sosyal hayatta karşı karşıya kaldıkları sorunlardır. Yapılan araştırmalarda anneler karşılaştıkları sorunların çözümü için yalnız kaldıklarını ve bu sorunlar hakkında konuşacak, paylaşacak kimse olmadığından kendilerini yalnız hissettiklerini, mutlu bir evlilik sürdürmeyi başaramadıklarını düşündüklerinden mutsuz olduklarını; eşi vefat eden anneler ise eşlerini artık göremeyecekleri için acı ve üzüntü hissettiklerini, aynı zamanda çocuklarının kayıptan dolayı olumsuz etkileneceğini düşündüklerini ifade etmektedir (ASAGEM, 2011). Babaların ise tek ebeveyn olmalarının ilk dönemlerinde kendilerini duygusal açıdan zayıf ve yetersiz hissettikleri, tek ebeveyn olarak çocuklarını nasıl büyütecekleri ile ilgili kaygı duydukları belirlenmiştir. Ancak annelerden farklı olarak babaların kaygıları ekonomik değil, çocuk bakımı konusundaki yetersizlik hislerinden kaynaklanmaktadır (ASAGEM, 2011).

Arıkan (1996) halkın boşanmaya ilişkin tutumu araştırmasında bireylerin boşanmayı ancak zorunlu kalındığında başvurulabilecek ama toplumun sağlığını ve dengesini koruyabilmek için de desteklenmemesi gereken bir çözüm yolu olarak gördüklerinden bahsetmektedir. Annenin ebeveyn olduğu tek ebeveynli ailelerde, kadının işgücü piyasasındaki dezavantajlı konumundan kaynaklı olarak ailenin ekonomik sorunlar yaşaması daha olanaklı olacağı öngörülebilir iken yine annelerin ebeveyn olduğu ailelerde ayrıca sosyal baskının ve dışlanmanın da daha fazla olacağı öngörülebilir bir durumdur. Goldberg'in (1990) araştırması da kadınların genelde düşük ücretli işlerde çalıştırılması ve erkeklerle karşılaştırıldığında doğum ve diğer aile içi nedenler dolayısıyla daha kesintili bir çalışma yaşamı deneyimine sahip olmalarının kadınların aile reisi olduğu tek ebeveynli ailelerde yoksulluğa neden olduğunu ortaya çıkararak bu durumu desteklemektedir.

Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların genel olarak anne veya babadan boşanma, ölüm, terk gibi nedenler ile birinden yoksun olduğu görülmekte olup bu durumun 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 3. Maddesindeki korunma ihtiyacı olan çocuk tanımına da yansıdığı görülmektedir.

Boşanma ve bir ebeveynin ölümünün ardından, kriz yaşayan ve bu krizi çözümleyemeyen tek ebeveynli ailelerde çocukların bakımını sağlama işlevi yerine getirilemeyebilmektedir. Ebeveynin anne ya da baba olması sorun alanlarını farklılaştırır da değişimlere uyum sağlayamayan ailelerin dağıldığı, çocukların korunma ihtiyacının olduğu durumları görmek mümkündür.

2.2.5. Sosyal Destek Eksikliği

Aileler, karşı karşıya kaldıkları sorunları çözmek için öncelikle eş, akraba, arkadaş ve komşu gibi yakın çevrelerinden destek arayışına girmektedirler. Bu kişilerden yeterli desteği alamadıklarını hissettikleri durumlarda ise resmi kurumlar, gönüllü kuruluşlar gibi formel kaynaklara yönelmektedirler. Bu sebeple ailelerin sahip oldukları sosyal destek ağları, sorunlar ile başetme noktasında oldukça belirleyici olabilmektedir.

Sosyal destek kavramına değinecek olursak sosyal destek; bireyin gereksinim duyduğunda yaşadığı stresle baş edebilmesinde çevresinden elde edebileceği duygusal, bilgisel ve araçsal yardımları içermektedir (Cohen, 2004). Sosyal desteğin çeşitli

boyutları bulunmaktadır. Cohen ve Wills (1985) sosyal desteği duygusal destek, bilgisel destek, araçsal destek ve yaygın destek olarak dört boyutta ele almışlardır (Soylu, 2002). Sosyal desteğin boyutlarına kısaca ele alırsak; duygusal destek; bireyin çevresindeki kişiler ile kurduğu iletişimde; empati, sevecenlik ve güven duygularını içerir, ayrıca duygusal olarak kişinin kendisini ifade edebilmesini ve rahatlamasını sağlayarak psikolojik anlamda kişinin iyilik halinin oluşmasına katkı sağlar. Bilgisel destek; bireyin mevcut zorluklarla başetmesine yardımcı olmak için tavsiye veya rehberlik şeklinde baş etmeyi kolaylaştıracak olan bilgilerin sunulmasını ifade eder. Bu sosyal destek türü, kişinin hangi durumda nereden ve nasıl destek alabileceğine ilişkin bir yönlendirme sağladığından önemlidir. Araçsal destek ise; maddi yardım veya günlük işlerde sağlanan somut yardımı içerir. Araçsal destek diğer destek türlerine göre daha kolay fark edilebilen daha somut bir destek türünü ifade etmektedir. Yaygın destek ise son olarak; sosyal arkadaşlıklar kurma, eğlenceli zaman geçirme, rahatlama olarak tanımlanmaktadır (Cohen, 2004).

En başta da ifade edildiği gibi sosyal desteğin kaynakları formel ve enformel destek kaynakları olarak ikiye ayrılmaktadır. Resmi kurum ve kuruluşlardan ve sivil toplum örgütlerinden sağlanan destek türü formel desteği karşılamaktadır. Bireylerin yakın çevrelerinden; akraba, eş, arkadaş, aile, komşu gibi kaynaklardan sağladıkları sosyal destek türü ise enformel sosyal desteğe karşılık gelmektedir.

Sosyal destek, bireylerin fiziksel, zihinsel, duygusal, ruhsal iyilik halini desteklemek bakımından önemli bir işleve sahiptir. Bu anlamda sosyal destek, öncelikle bireyin iyilik halinin devam ettirilmesi, temel gereksinimlerinin karşılanması ve bireyin benlik saygısını güçlendirerek daha sağlıklı olmasını sağlamaktadır. Bu durum aileler için de bu şekilde değerlendirilmelidir. Ailelerin sahip olduğu sosyal destek sistemleri, aile sisteminin daha sağlıklı şekilde var olmasını sağlamaktadır (Yolcuoğlu, 2012). Sosyal destek, çeşitli sorunlar ile karşı karşıya olan aileler için bundan daha da öte işlevlere sahip olabilmektedir. Bir aile, oluşumundan itibaren gerek yaşam döngüsünün getirdiği yaşam deneyimlerinden kaynaklanan sorunlar, gerek beklenmedik şekilde ortaya çıkan sorunlar ile baş etmeye çalışır. Yukarıda ele alınan sorunların tamamının çözümünde ya da ailenin denge ihtiyacının karşılanması sırasında sosyal destek önemli bir işleve sahiptir. Ailenin dinamik bir yapı olduğu göz önüne alınarak bu doğrultuda gerek değişimlerin yaşanması, gerek çeşitli sorunların ortaya çıkması oldukça doğaldır. Önemli olan bu sorunların

çözülebilmesidir. Sosyal destek, hangi boyutu olursa olsun, hangi kaynaktan sağlanırsa sağlansın, ailenin işlevlerini yerine getirmesi için hayati bir unsurdur.

Özellikle tek ebeveynli ailelerde, hem duygusal hem de araçsal olarak desteğe duyulan ihtiyacın daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ebeveynler karşılaştıkları sorunlar ile mücadele edebildikleri, yeterli desteği alabildikleri takdirde ebeveynlik becerilerini geliştirmek, bir aileyi idame ettirmek/yönetmek, iletişim, kişisel olarak gelişme ve maddi destek sağlamak gibi bazı becerilerini geliştirebilmektedirler (ASAGEM, 2011). Ancak bunun aksi durumlarda, ebeveyn yeterli desteği hissedemediğinde veya karşı karşıya olduğu sorunları çözebilmesini sağlayacak kaynaklara sahip olmadığında çocuk bakımı konusunda ciddi zorluklar yaşanmaktadır. Bu da çocukların ve ebeveynlerin farklı açılardan da olsa zarar görmesine sebep olabilmektedir. Bu noktada çocukların korunma ihtiyacı doğmaktadır.

Ailelerin yaşadıkları sosyal ve fiziksel çevre de aile sisteminin karşı karşıya kaldığı sorunları ve bu sorunlar ile başetme durumunu etkilemektedir. Yoksul aileler, genel olarak yoksul mahallelerde ikamet etmektedirler. Bu durum hem fiziksel koşulların güvenliğini azaltmakta hem de yoksul çevrelerde görülen madde kullanımı, madde satışı, fiziksel-cinsel istismar, hırsızlık gibi riskleri de beraberinde getirmektedir. Yoksulluk, çocukların büyümek ve gelişmek için ihtiyaç duyduğu güvenliği ve güven duyabileceği yapıları sağlamayı engellemektedir (Bilson ve Cox, 2007).

Bu başlık altında, aile sisteminin karşılaşılabilecekleri sorunlar ele alınmaya çalışılmıştır. Ancak vurgulanması gereken önemli bir nokta bulunmaktadır ki o da her bir vakanın kendine özgü bir yapısının bulunduğudur. Bu da demek olur ki, yukarıda bahsedilen sorunların tek başına bir aile sistemini işlevsiz hale getirmekte olduğunu düşünmek yanlış ve eksik bir sonuç olacaktır. Yukarıda bahsedilen sorunların birbirleri ile olan karmaşık etkileşimleri, neden sonuç ilişkileri sonucunda çocukların korunma ihtiyacı ortaya çıkmakta olup farklı aile sistemlerinde yukarıda bahsedilen sorunların dışında sorunlar ile karşılaşmak da mümkün olacaktır. Dolayısıyla kurumsal hizmetleri de bu durumu göz önüne alarak planlamak gerekmektedir. Collins ve diğerleri (2013, s. 20) bu durumu; 'Herkesi aynı kaba koyamazsın' şeklinde ifade etmektedir.

2.3. AİLE SİSTEMİNİN KARŞILAŞTIĞI SORUNLARI ANLAMADA EKO-SİSTEM YAKLAŞIMININ ÖNEMİ

Eko-sistem yaklaşımının en önemli kavramlarından biri çevresi içerisinde birey kavramıdır. Sosyal hizmet disiplini de değerlendirmelerinde bu kavramı kullanmaktadır. Bu kapsamda, eko-sistem yaklaşımının temel kavramlarına ve olayları/durumları ele alış biçimine bakıldığında, ailelerin yaşadıkları sorunların analiz edilmesinde oldukça işlevsel bir çerçeve çizeceği düşünülmektedir. Germain (1973), eko-sistem yaklaşımının insanları, çevreleri ile bir bütün olarak değerlendiren bütüncül bir görüşe dayandığını, çünkü bir sistemin ancak çevresi ile ilişkileri bağlamında değerlendirildiğinde anlaşılabilirliğini belirtmektedir (Akt: Morrice, 1998).

Ayrıca dezavantajlı aileler ile çalışırken eko-sistem yaklaşımını kullanmak, ailelerin yaşadığı sorunları ve onların ihtiyaçlarını anlamada yerinde bir kullanım olmaktadır (Collins, Jordan ve Coleman, 2013). Bunun sebebi, aileleri değerlendirirken, ailenin kendi iç dinamiklerini ve iletişim örüntülerini göz önüne almamızın önemi kadar, diğer sistemler (kök aile, iş, komşular, hizmet aldıkları resmi veya özel kurum/kuruluşlar vb.) ile olan etkileşimlerini, bağlantılarını değerlendirmenin de önemli olmasıdır. Çünkü aileler ve bireyler çevrelerinden bağımsız değildirler. Ailelerin yaşadıkları sorunları çevreden bağımsız şekilde ele almak sorunun çözümü için de sınırlı bir çerçeve elde edilmesine neden olmaktadır.

Etkili bir müdahale için her bir aile üyesinin sosyal çevresi içerisinde mevcut olan güçlü yanları ve kaynakları tanımlanmalıdır. Bu şekilde aileleri, ihtiyaç duydukları kaynaklara yönlendirmek mümkün olabilecektir. Aileleri yalnız ve izole bir sistem olarak değerlendirmek doğru değildir, aileler daha geniş çevreleri ile ilişki halinde yaşarlar. Bu da aile içi ilişkilerin dengede olduğu ailelerde dahi çevrelerinde bulunan dış sistemlerde yaşanan sorunlardan etkilenerek zaman zaman stresli, baskıcı ve destekleyici olmayan ortamlarda sorunlar yaşayabilmesine sebep olabilir. Yine çevresel engeller ise ailelerin potansiyellerine ulaşmalarını engelleyebilir. Bahsedilen durumdan ötürü ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve çözümleyemedikleri için çocukların korunma ihtiyacını ortaya çıkaran sorunları bütüncül bir bakış açısı ile değerlendirmek ve aileler için gerekli sosyal ve maddi desteği sağlamaya yönelik çalışmalar yapmak gerekecektir (Collins, Jordan ve Coleman, 2013).

Eko-sistem yaklaşımı, insan gelişimini mikro sistem, mezzo sistem, egzo sistem ve makro sistem olmak üzere birbirine bağlı sistemler dizisi içinde dört farklı bileşen ile ele almaktadır. Bu bileşenlere kısaca değinilecek olursa bireyin doğrudan iletişimde olduğu; aile, okul, iş gibi sistemleri içine alan sistem mikro sistemi ifade etmektedir. Mikro sistem, bireyin deneyimlediği sosyal roller ve başkaları ile kurduğu ilişkileri içermektedir. Bireyin doğrudan ilişki içerisinde olduğu çevreyi kapsamaktadır. Mezzo sistem; mikro sistemler arasındaki etkileşimlerden meydana gelmektedir. Diğer bir deyişle mezzo sistem, mikro sistemlerin bir sistemidir. Örnek olarak; okul-ev ilişkisi, okul-işyeri ilişkisi verilebilir. Egzo sistem bireyin gelişimini dolaylı olarak etkileyen unsurlardan oluşmaktadır. Buna örnek olarak ise bir çocuk için, ebeveyninin işi ile ev arasındaki ilişki verilebilir. Ayrıca egzo sistem, sosyal bağlamı içerir. Tüm sistemler ile alt sistemleri kapsayan genel kültürel veya alt kültürel kalıpları içine alan sisteme ise makro sistem denilmektedir (Bronfenbrenner, 1994). Bu şekli ile eko-sistem yaklaşımı, insanların sosyal çevrelerindeki farklı düzeylerdeki sistemler ile kurdukları sürekli ve dinamik ilişkilerin analiz edilmesini sağlar ve bireylerin yaşadıkları sorunların birçok yönünün değerlendirilebilmesi adına bir perspektif sunarak bu sorumlara yönelik çözüm üretilmesine katkı sağlar.

Ailelerin karşı karşıya kaldıkları ve çocukların koruma ihtiyacının ortaya çıkmasına neden olan sorunları ve ailelerin gereksinimlerini anlayabilmek için ailelerin özelliklerini de mikro, mezzo ve makro düzeylerde analiz etmek yerinde olacaktır. Sorunlar analiz edilirken bahsedilen üç düzey kullanılacak olup bunun nedeni, sosyal hizmet eğitiminde ve uygulamasında eko-sistem yaklaşımı temelinde yapılan değerlendirmelerde genel olarak bu üç düzeyin kullanılmasıdır.

2.3.1. Mikro Düzey Aile Sorunları

Bu başlık aile sisteminin birincil çevresinde yaşananları ya da birincil çevresi ile bağlantılı sorunları ve gereksinimlerini, anlayabilmek için aile işlevlerinin yerine getirilmesinde etkisi olduğu düşünülen ailenin mikro düzey özelliklerini içermektedir. Ailenin; bir araya geliş şekli (görücü usulü, tanışarak gibi), evlilik yaşı, eşler arasındaki yaş farkı, aile üyelerinin kimlerden oluştuğu/ailedeki birey sayısı, ailenin yapısı (tek ebeveynli aile, geniş aile, çekirdek aile vb.) gibi unsurlardan oluşmaktadır. Ailenin

üyelerinin etkileşiminden meydana gelen bir sistem olduğundan aile içerisindeki bireylerin özellikleri; yaş, cinsiyet, üyelerin çalışma durumu, eğitim durumu, sağlık durumu da aile sisteminin dinamiğini etkileyen ve yaşanan, yaşanacak sorunlar, değişimler ve değişimlere nasıl uyum sağlanabileceği konusunda belirleyici durumda olan özelliklerdir. Alkol, madde, kumar vb. bağımlılığı, ruhsal hastalıklar, fiziksel hastalıkların yanında aile üyelerinin aile olmaya ilişkin algıları, çocuk yetiştirmeye ve çocukluğa ilişkin algıları da aile sisteminin dinamiğini belirleyici unsurlardandır. Bu durumun literatür incelendiğinde de yapılan çeşitli araştırmalar tarafından doğrulandığı görülmektedir.

Türkleş ve diğ. (2013), tarafından yapılan kadınların ruh sağlığını ve aile işlevlerini etkileyen etmenler araştırmasında; eğitim düzeyi, nikâh durumu (resmi/dini), aile tipi, eşin eğitim düzeyi, evde yaşayan kişi sayısı, ailede psikolojik sorunu olan bireylerin olması ve göçle gelme gibi faktörlerin kadınların ruhsal belirti düzeyini ve aile işlevlerini olumsuz etkilediği sonucu ortaya çıkmıştır.

Bir diğer araştırma Bulut (1993)'un ruh sağlığının aile işlevlerine etkisini değerlendiren araştırması olup araştırmanın sonucunda ailede ruh sağlığı bozuk bir birey bulunan ailelerin, ruh sağlığı bozuk bir birey bulunmayan ailelere oranla daha sağlıksız ve bozuk aile işlevleri olduğunu değerlendirdikleri belirtilmektedir.

Buradan yola çıkarak, aile bireylerinin fiziksel/ruhsal özelliklerinin, eğitim düzeylerinin, gelir durumunun ve ailenin yapısının, ailenin bulunduğu sosyal çevrenin aile işlevlerini etkilediğini düşünmek yanlış olmayacaktır. Diğer taraftan korunma ihtiyacı ile kurum bakımına alınan çocukların anne-babalarının sosyo-demografik özelliklerine yönelik yapılan araştırmalara bakıldığında aşağıdaki sonuçlar ile karşılaşmaktadır.

Şahan (2009)'ın yetiştirme yurtlarında kalan gençler ile yaptığı araştırma sonucunda araştırmaya katılan korunma ihtiyacı olan çocukların %40,9'unun anne ve babası boşanmış olduğu anlaşılmaktadır. Yine Güripek (1993) tarafından yapılan karşılaştırmalı araştırma sonucunda korunma ihtiyacı olan çocukların %20'sinin anne ve babasının hayatta olmadığı, %10.6'sının babasının hayatta olmadığı ve %16'sının annesinin hayatta olmadığı sonucu çıkmıştır.

İstanbul yetiştirme yurtları üzerine Şenocak (2005)'in yapmış olduğu araştırmada görüşülen çocukların %35.3'ünün parçalanmış ailelerden geldikleri sonucuna ulaşılmıştır. Aynı araştırmada çocukların anne ve babalarının yarısından fazlasının ilkökul

mezunu olduğu, annelerin eğitim seviyesinin babalara oranla daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır. Yine Şenocak (2005)'in araştırma sonuçlarına bakıldığında kurum bakımındaki çocukların % 45'i ailelerinin ekonomik durumunun yetersiz olduğunu, % 31,1'i nispeten orta düzeyde bir gelire sahip olduklarını, sadece % 3,3'ü ise üst gelir grubunda yer aldıklarını belirtmiş olup babaların mesleğinin çoğunluğunun %59.3 oran ile işçi olduğu, annelerin ise %53.4 ile çalışmadığı görülmektedir.

Özşahin (2012), araştırmasında ise korunma ihtiyacı olan çocukların % 18,2'si ailelerinin ekonomik durumunun yetersiz olduğunu, % 43,2'si nispeten orta düzeyde bir gelire sahip olduklarını, % 38,6'sı ailelerin maddi durumu hakkında bilgi sahibi olmadıklarını belirtmiş olup ebeveynlerin mesleklerine bakıldığında annelerin % 52,3'ü çalışmadığı, babaların % 25'i serbest meslek sahibi oldukları görülmektedir.

Sonuç olarak bir aile sistemi içerisindeki bireylerin psikolojik, sosyal ve ekonomik açıdan özelliklerinin, aile sistemini etkilediği söylenebilir. Bu etkinin olumsuz olduğu durumlarda ve ortaya çıkan sorunlar aşılabilir bir hale geldiğinde ise çocuğun bakımını sürdürme anlamında da sorunların ortaya çıkacağı düşünülmelidir.

2.3.2. Mezzo Düzey Aile Sorunları

Eko-sistem yaklaşımı kapsamında mezzo düzey sorunları anlayabilmek için daha çok bireylerarası ve aile sisteminin diğer sistemler ile kurduğu ilişkilerin özelliklerine yer verilecektir. Bu kapsamda aile içerisinde bulunan alt sistemler; ebeveynler arası ilişkiler, ebeveyn çocuk arasındaki ilişkiler, kardeşler arasındaki ilişkiler, aile sisteminin kök aile ile olan ilişkisi, komşular ile olan ilişkiler, çocukların okul ile ilişkileri, ebeveynlerin işyeri ile ilişkileri sayılabilecek ilişki türlerindedir. Daha önce çocukların korunma ihtiyacını doğuran sorunlarda değinildiği gibi, çocuk ile ilgili bazı sorunlar, ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiyi etkileyebilmekte olduğu kadar ebeveynin bağımlılık durumu, ruhsal sorunları veya çocukluğa ilişkin düşünceleri de bu ilişkiyi etkileyebilmektedir. Bu doğrultuda çoklu düzeylerde ortaya çıkan ve içi içe geçmiş ilişki örüntülerini burada görmek mümkündür. Çocukların korunma ihtiyacını ortaya çıkaran sorunları analiz ederken bu ilişkilere bakmak sorunları ve ailelerin gereksinimlerini anlamada yol gösterici olacaktır.

Bununla beraber bireylerin çevreleriyle ilişkileri ile bağlantılı bir kavram olan sosyal destek de bu başlık altında ele alınmaktadır. Yolcuoğlu (2012) tarafından yapılan araştırmada, çocuk koruma sistemi müracaatçısı olan anneler ile çocuk koruma sistemi müracaatçısı olmayan annelerin karşılaştırılması sonucunda; aileden, eşten ve arkadaştan algıladıkları sosyal desteğin, çocukları çocuk koruma sisteminin müracaatçısı olmayan anneler lehine anlamlı derecede farklı olduğu ortaya çıkmıştır. Sosyal desteğin sorunları çözmekte hayati önem taşıdığından daha önce bahsedildiği gibi bireylerin yaşadıkları sorunlar ile ilgili yakınlarında yardım isteyebilecekleri, iletişim kurabilecekleri kişilerin bulunması bireyleri güçlendirmektedir.

Kırbaş ve Özkan (2013) tarafından yapılan Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevleri ve sosyal destek düzeylerini değerlendiren araştırmaya bakıldığında geniş aile tipinde yaşayan annelerin, çekirdek aile tipinde yaşayan annelere göre sosyal desteklerinin daha iyi olduğu, sosyal desteği yüksek olan annelerin de aile işlevlerinde yeterli olduğu sonucuna ulaşıldığı görülmektedir. Bu durumun da destek talep edebilecekleri kişilerin ebeveynlerin yakın çevresinde yer alması ile bağlantılı olabileceği düşünülebilir. Ayrıca, burada sosyal desteğin ailenin işlevlerini sürdürmesinde de ne derece önemli olduğu da görülmektedir.

Çakıcı (2006) tarafından yapılan araştırmada alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevleri ile anne-çocuk ilişkilerinin birbirine etkisine bakılmış olup ortaya çıkan sonuç bahsedilen ilişki örüntüleri açısından önemlidir. Sonuçlara bakacak olursa; sosyoekonomik düzey açısından bakıldığında alt sosyoekonomik düzeydeki annelerin tüm boyutlarda üst sosyoekonomik düzeydeki annelere göre daha sağlıklı ilişkiler gösterdikleri, ilgisizlik ve ihmal boyutlarında, geniş ailede yaşayan annelerin çekirdek ailede yaşayan annelere göre anlamlı derecede sağlıklı ilişkiler gösterdikleri, sahip olunan çocuk sayıları açısından bakıldığında, 3 ve üstü sayıda çocuğa sahip olan annelerin diğer çocuk sayılarına sahip annelere göre daha sağlıklı ilişkiler gösterdikleri ve aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerine etki edip etmediğine bakıldığında, iletişim, sıcaklık ve sevgi etkileşimi hariç aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkisini her boyutta anlamlı derecede etkilediği ve bu etkileşimin bazı boyutlarda pozitif, bazılarında ise negatif yönde anlamlı olduğunun belirlendiği belirtilmektedir. Bu araştırma sonuçlarında görüldüğü gibi mikro düzey özellikler, ailenin ilişkilerini etkilemekte, şekillendirmektedir.

Diğer taraftan korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların genel olarak ebeveynleri ile ilişkilerine bakıldığında devamlı bir ilişkileri olmadığı yönünde bir sonuç ortaya çıkmaktadır. Özşahin (2012)'in yaptığı araştırmada annesi ile ilişkisi olmayan korunma ihtiyacı olan çocukların oranını % 51,4, babası ile ilişkisi olmayan çocukların oranını ise %56,3 olarak bulmuştur.

2.3.3. Makro Düzey Aile Sorunları

Eko-sistem yaklaşımı kapsamında makro düzey aile sorunları başlığı altında, ailelerin yaşadıkları toplumsal yapı, gelenek ve görenekler, toplumun aileye ve çocuğa ilişkin düşünceleri, karşılaşılan sorunlara yönelik mevcut hizmetler, toplumsal kaynaklar ve yasal düzenlemeler ele alınarak bu hususlar ile sorunlar arasında bağlantı kurulmaya çalışılacaktır.

Hayran (1987)'in yapmış olduğu araştırmada korunma ihtiyacı içerisinde olan çocukların çoğunluğunun alt sosyoekonomik ve kültürel düzeyden geldiği sonucu çıkmıştır.

Çocuk koruma alanında uygulama sırasında yapılan gözlemler doğrultusunda ise, Türkiye'nin doğu illerinden göç etmiş ve doğu kültürünü benimsemiş olan ailelerin, sosyoekonomik durumları, sağlık durumları hangi seviyede olursa olsun, çocukların kurum bakımına alınması durumunu kendi örf ve adetleri ile bağdaştıramadıkları ve bu durumu kabullenemedikleri gözlenmiştir.

Ailelerin karşılaştıkları sorunları çözmelerini sağlayacak hizmetlerin ve düzenlemelerin varlığı da korunma ihtiyacının ortaya çıkmasına engel olabilmektedir. Türkiye'de günümüzde yürürlükte olan ve konu hakkında düzenlenmiş en güncel kanun olan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda; "Tedbir kararı verilirken kurumda bakım ve kurumda tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması" (madde 4/j) ibaresi bulunmaktadır. Yazıcı (2014), Türkiye'de sosyal hizmet bağlamında çocuk koruma sisteminin geleneksel yöntemlerle yola çıkıp modern çocuk koruma sistemlerine doğru evrilmiş ve Sosyal Hizmetler Kanunu ve Çocuk Koruma Kanununun, çocuğun aile yanında bakım ve korunmasını esas almış olmasına rağmen halen birçok korunma ihtiyacı bulunan çocuğun kurum bakım yöntemlerinden yararlandırıldığını ifade etmektedir. Yani aslında kurum bakımının olumsuz etkileri biliniyor ve kabul ediliyor olmasına karşın, henüz ailelerin

yaşadıkları sorunların çözümü, çocukların kurum bakımı dışında başka hizmetlerden yararlandırılmasının sağlanması noktalarında yeterli kaynak ve hizmet bulunmadığı sonucunu çıkarmak yanlış olmayacaktır.

Ayrıca, yazılı ve görsel medyanın, toplumun algısını etkilemede güçlü bir unsur olduğu bilinmektedir. Medyanın pek çok konuda olduğu gibi toplumun ebeveynlere yönelik algısında da önemli bir yeri bulunmaktadır. Ülkemizde “cani anne çocuğunu denize attı” (Haberler.com, 2017), “bebeğini ölüme terk eden öğretmen (anne)” (Milliyet Gazetesi, 2014) vb. gibi haberlere oldukça sık rastlamaktayız. Burada topluma aktarılanlar, yaşananların tüm boyutları ile değil öznel ve tek taraflı bir bakış açısı ile toplumda söz konusu ebeveynlere yönelik bir algı oluşmasına neden olmaktadır. Bahsedilen bireylerin arka planda yaşadıkları yansıtılmaksızın, yani mikro, mezzo ve makro düzey sorunlarını, ilişkilerini, içinde yetiştirildikleri inançlardan bağımsız olarak bireye karşı toplumda yanıltıcı bir algı oluşmasına sebep olunabilmektedir. Tıpkı bahsedilen ebeveynler gibi, çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile ilgili de durumun bu noktaya gelişine dek yaşananları göz önüne almaksızın toplumun ön yargıları mevcuttur. Bu durum yalnızca toplumun değil, bu alanda çalışan pek çok meslek elemanının da söz konusu ebeveynlere yönelik önyargı geliştirmesine sebep olabilir.

Eko-sistem yaklaşımı, bireyi çevresi içerisinde değerlendirirken; bireyin davranışlarını geçmiş yaşantısından, bulunduğu sosyo-kültürel çevreden, fiziksel ve ruhsal özelliklerinden bağımsız düşünmemektedir. Bireyin sorunu eko-sistem yaklaşımı kullanılarak çözümlenirken çevresel faktörler ve sistemin etkisi göz önünde bulundurulmaktadır (Duyan, 2010).

Bu araştırmada da eko-sistem yaklaşımının kullanılmasının önemli bir nedeni, çocukları için bakım tedbiri talep etmek durumunda kalan ebeveynlerin deneyimlerini, birey odağından kurtararak, sorunun aslında hangi etkileşimler sonucunda ortaya çıktığını ortaya çıkarmaktır. Bu şekli ile sadece ebeveynlere yönelen suçlamaların önüne geçerek sorunun arka planını anlamak açısından eko-sistem yaklaşımı oldukça önemli katkılar sunmaktadır.

Bu bölümde aile sisteminin fiziksel, psikosoyal ve ekonomik farklı pek çok sorun ile ailenin ortaya çıkışından tüm gelişim dönemleri boyunca karşı karşıya kaldığı, hem kendi alt sistemleri hem de dış sistemler ile kurduğu ilişkiler ile dengede kalmaya ve varlığını sürdürmeye çalıştığı ele alınmıştır. Ailelerin karşılaştıkları sorunlar ile başetmelerinde

bireysel özellikleri, aile sisteminin özellikleri, sosyal çevreleri ve sosyal desteğin önemi büyüktür. Hal böyle iken ailelerin yaşadıkları sorunları anlamada eko-sistem yaklaşımını kullanmak işlevsel olacaktır. Böylece aileleri hem kendi iç dinamikleri, alt sistemler arasındaki iletişim örüntüleri değerlendirilebilecek hem de dış sistemler ve ailenin sosyal çevresi ile kurduğu ilişki değerlendirmeye dahil edilmiş olacaktır. Bu da çocukları için bakım tedbiri talebinde bulunan ailelerin sorun ve gereksinimlerini bütüncül şekilde çevresi içerisinde birey bakış açısı ile analiz edilmesine olanak sağlayacaktır.

2.4. KORUNMA İHTİYACI OLAN ÇOCUK KAVRAMI

Korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı, belli bir zaman diliminde o toplumun standartlarına göre, çocuğun bakım sorumluluğu, yetiştirilmesi ve gözetilmesindeki yetersizlik ve aksama nedeniyle sosyal, fiziksel, psikolojik ve ahlaki yönden sağlıklı bir yetişkin olmasının engellenmesini içermektedir. Bu durumda da çocuğun korunma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Şenocak, 2005).

Akyüz (2000)'e göre ise “bir çocuğun, kanunun emrettiği ölçüde özen ve bakım görmemesi sonucunda beden, ruh ve fikir güvenliğinin tehlikeye düşmesi korunma ihtiyacı olan çocuk” kavramını karşılamaktadır.

Ülkemizde mevcut yasalara ve uluslararası sözleşmelere bakılacak olursa; korunma ihtiyacı içerisinde bulunan çocuk ifadesi, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK)'nda; “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu ifade eder” şeklinde tanımlanmıştır (madde 3).

Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nun 347. Maddesinde, “bedensel ve zihinsel gelişimi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş halde bulunan çocuklar korunma ihtiyacı olan çocuk statüsündedir” denilmektedir. Aynı maddeye göre, “çocuğun aile içinde kalması, ailenin huzurunu onlardan beklenmeyecek derecede bozuyorsa ve durumun gereklerine göre başka çare kalmamış ise, ana ve baba veya çocuğun istemi üzerine hâkim tarafından çocuğun bir kuruma veya bir aile yanına yerleştirilmesi yönünde karar verilebilir.”

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede korunma ihtiyacı olan çocukların tanımı yapılmamıştır. Ancak, hangi durumlarda çocuklar için koruyucu önlemlere

başvurulacağı açıklanmıştır. Bu durumlar, “çocuğun ana babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi ya da vasilerini ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel veya zihinsel saldırıya, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye maruz kalması veya her türlü istismar ve kötü muameleye uğramasıdır” (madde 19).

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununa göre korunma ihtiyacı olan çocuk; “beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup; ana veya babasız, ana ve babasız, ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan, ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen, ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen çocuğu ifade etmektedir” (madde 3).

Daha öncede bahsedildiği gibi korunma ihtiyacının ortaya çıkmasında pek çok faktör etkili olmaktadır. Çocukların fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan sağlıklı bir şekilde gelişimlerini tamamlamaları için, anne-baba ya da çocuğun bakım sorumluluğunu alan kişi ile çocuk arasındaki karşılıklı sevgi bağının kurulmasının önemi bilinmektedir. Ancak yoksulluk, aile içi sorunlar, anne babada bedensel ve ya zihinsel yetersizlikler, psikolojik sorunlar, annenin ya da babanın ölümü, çocuğun ihmal ya da istismarı, erken yaşta evlilikler ya da evlilik dışı gebelikler gibi pek çok nedenle anne baba çocuğu koruyamamakta ve üstlendikleri bakım sorumluluğunu yerine getirememektedir, bu da çocuğun korunmasız hale gelmesine sebep olmaktadır. Bu durumda çocuklar devlet tarafından koruma altına alınarak farklı bakım modellerinde yetiştirilmektedir (Koşar, 1992).

2.5. ÇOCUK KORUMA SİSTEMİ

Çocukluk kavramının anlamı geçmiş ile kıyaslandığında günümüzde farklı şekilde anlamlandırılmaktadır. Bu anlamlandırmadan ötürü çocuklardan beklenenler, çocukların hakları ve yetişkinlerin çocuklara karşı beklenen davranışlarında da değişiklikler olmuştur. Geçmişte ekonomik fayda sağlayıcı, adeta küçük yetişkinler olarak görülen çocuklar bugün geleceğe yeterli bir şekilde hazırlanması için hem ailesi hem de toplum tarafından desteklenmesi gerektiği kabul edilen bireyler olarak görülmektedir. Çocukların

ev içinde, okulda ya da sokakta istismara maruz kalması, sokakta çalıştırılması, eğitiminden geri kalması, erken yaşta evlendirilmeleri vb. konular toplumların gündemine çözülmesi için çaba harcanması gereken sosyal sorunlar olarak ele alınmaktadır. Dünya toplumlarına hakim olan bu modern çocukluk yaklaşımı doğal olarak yaklaşıma uygun bir çocuk koruma sistemini ve mevzuatını beraberinde getirmiştir. Çocuk alanındaki hukuksal gelişmelerin özellikle yirminci yüzyılda yoğun şekilde ortaya çıktığı görülmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 1989 yılında kabul edilmesi buna verilebilecek önemli örneklerdendir. Akbaş ve Topçuoğlu (2009) bu gelişmelere karşın çocuklara yönelik ihmal ve istismar durumlarının tamamen önlenemediğini belirtmektedir.

İhmal ve/veya istismar nedeniyle ya da başka herhangi bir nedenle korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklar, sosyal politikanın çalışma alanlarından birini oluşturmaktadır. Her çocuk, çocuk olduğu için korunmaya ihtiyaç duyarken, ayrıca pek çok nedenle özel olarak korunma ihtiyacı bulunan çocuklar da bulunmaktadır. Çocuğun korunmasında öncelikli sorumluluk ailede yani anne ve babada olsa da ailenin çocuğu koruyamadığı veya çocuğun ailesinin yanında zarar gördüğünün tespit edildiği durumlarda toplumsal sorumluluk gereği çocuk devlet tarafından kanunlarla korunmaktadır (Yazıcı, 2014).

Günümüzdeki çocukluk anlayışında tüm toplumsal kesimlere yaygınlaşmasında ise çocuğun korunmasında ailenin yanında devletin de sorumluluğunun olduğu anlayışının yaygınlaşması etkili olmuştur (Karataş ve diğ., 2004). Bu düşünsel anlamdaki değişimler, çocuk refahı alanında izlenen ulusal ve uluslararası politikalar ve mevzuatta da değişikliklerin olmasına vesile olmuştur.

Çocuk koruma sisteminin; çocukların gelişimlerini sağlıklı bir şekilde sürdürmeleri, fiziksel, psikolojik ve sosyal olarak sağlıklı bireyler olmaları, ihmal ve istismara maruz kalmamaları, kendilerini ilgilendiren konulara katılım hakkına sahip olmaları gibi amaçlara sahip olduğu söylenebilir. Aldemir (2011), çocuk koruma sistemini çocukların her türlü risk ve tehlikeye karşı korunmalarını sağlamak üzere planlanan ve uygulanan çalışmaların tamamı olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedir.

Çocuk koruma sistemi; eşgüdüm, işbirliği, danışma esaslı yaklaşım ve önceliklendirme temel ilkeleri ile çalışmalıdır. Yani farklı kurumlar arasında uyumlu çalışmaları, beraber

hareket etmeyi ya da yardımlaşmayı, karşılıklı olarak bilgi alışverişinde bulunmayı ve öncelikli yapılacak çalışmaları belirlemeyi içermelidir (SHÇEKGM, 2008).

Türkiye’deki çocuk koruma sistemi de dünyada yaşanan gelişmelerden etkilenmiştir. Bu tarihsel gelişim ve günümüzdeki uygulamalar aşağıda ele alınacaktır.

2.5.1. Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Tarihsel Gelişimi

Türkiye’nin çocuk koruma alanındaki geçmişine bakıldığında, Cumhuriyetin ilanından önce daha çok dini kurumların ve gönüllülerin bu alanda etkin olduğu görülmektedir. Savaşlar, açlık, göç gibi faktörlerin en çok etkilediği grup olan çocukların korunması için tarih boyunca değişen ve gelişen çeşitli uygulama örneklerine rastlamak mümkündür. Osmanlı döneminde; Vakıflar, Islahhaneler, 1873 yılında İstanbul’da öksüz ve yetim çocukları okutmak için açılan Darüşşafaka, Darülaceze, Darüleytam ve 1935 yılında Çocuk Esirgeme Kurumu adını alan Himaye-i Etfal Cemiyeti Osmanlı Döneminde çocuk koruma alanında hizmet veren kurumlar arasında sayılabilmektedir (Ünal, 2012).

Cumhuriyetle beraber çocukların hakları yasalarla düzenlenmiştir. 1924 yılında Atatürk’ün imzaladığı Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi “Dünyadaki çocuklara asgari bir özen gösterilmelidir” ilkesini temel almaktadır. II. Dünya Savaşının ardından ise “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” de 1959 yılında BM Genel Kurulunda kabul edilmiştir. Tarihte en yaygın kabul edilen insan hakları sözleşmesi olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme de ülkemizde 1990 yılında imzalanmış, 27 Ocak 1995 yılında Resmi Gazete ’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir (Müftü, 1997’den akt. Yolcuoğlu, 2009).

Çocukların korunmasına yönelik, önemli ve pek çok ülke tarafından kabul edilip çocuklara yönelik politikalarında değişiklik yapılmasını sağlayacak kadar da etkili olan bu belge, çocukları hakları olan bir yurttaş olarak görmekte ve onları toplum içerisinde birer özneye dönüştürmektedir. Sözleşmenin çocuğa bütüncül bakışının bir sonucu olarak tüm çocuklar korunma kapsamındadır. Sözleşmenin temelleri; yaşama, gelişme, ayırım gözetmeme ve çocuğun yüksek yararı ilkeleri üzerine kurgulanmıştır (Karataş ve diğ., 2004).

Türkiye Cumhuriyeti hukuk sistemine bakıldığı zaman, çocuk ile ilgili temel hükümleri TC Anayasası ve Türk Medeni Kanununun içeriyor olduğu görülmektedir. Çocuğun

velayeti, vesayet ve kayımlık gibi hukuki statüler Türk Medeni Kanununda düzenlenmektedir. Türkiye’de korunma ihtiyacı bulunan çocuklar için hazırlanan ilk kanun 1949 senesinde çıkarılan 5387 sayılı Korunma ihtiyacı olan çocuklar Hakkında Yasadır. Bu yasa, 1957 yılında yayınlanan 6972 sayılı Korunma Muhtaç Çocuklar Hakkında Yasa ile yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yasa ise 1983 yılında çıkarılan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Yasası ile yürürlükten kaldırılmıştır. 2828 Sayılı Kanun’un adı daha sonra ‘Sosyal Hizmetler Kanunu’ olarak değiştirilmiştir. Günümüzde Türkiye’de çocuk koruma sistemine yönelik uygulamalar 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na dayanarak yürütülmektedir. Bu Kanun kapsamında korunma ihtiyacı olan çocukların korunması için beş ayrı koruyucu ve destekleyici tedbir düzenlenmiş olup bunlar aşağıda başlıklar halinde ele alınmıştır.

2.5.2. Çocuk Koruma Sisteminde Güncel Uygulamalar: 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu

5395 sayılı ÇKK, 2005 yılında yürürlüğe girmiş olup bu alandaki en son yasal düzenleme olma özelliğine sahiptir. Bu sebepten dolayı, günümüzde korunma ihtiyacı bulunan çocuklar hakkında işlemler yapılırken ÇKK kullanılmaktadır.

ÇKK’nın 5/1 maddesinde çocuğun korunma ihtiyacının bulunduğu durumların tespiti halinde uygulanan koruyucu ve destekleyici tedbirler yer almaktadır. Bunlar sırası ile danışmanlık, eğitim, sağlık, bakım ve barınma tedbirleridir.

Koruyucu ve destekleyici tedbirler yaptırım niteliği olmayan tedbirlerdir. Çünkü çocuğun işlediği haksız bir fiil nedeniyle değil çocuğun ihtiyacı olduğundan çocuğu maddi ve manevi olarak desteklemek üzere hükmedilirler. Koruyucu ve destekleyici tedbirler zorla yerine getirilemezler. Gerektiğinde çocuğun bu tedbirlere uymasını sağlamak için makul bir kuvvet kullanılabilir de bu kuvvet makul görülebilecek ölçüyü aşmayan derecede olmalıdır. Ayrıca koruyucu ve destekleyici tedbirler hem korunma ihtiyacı olan hem de suça sürüklenen çocuklar hakkında uygulanabilirler (Topaloğlu, 2007).

Mahkemeden, çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve Cumhuriyet Savcısı koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep edebilir. Çocuk hâkimi veya mahkeme de

resen bu tedbir kararını verebilir. Koruyucu ve destekleyici tedbir kararı kural olarak duruşmasız verilir, mahkeme veya hâkim gerek görürse duruşma açabilir (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu bölümde koruyucu ve destekleyici tedbirlerden; danışmanlık, eğitim, sağlık ve barınma tedbirleri ele alınacaktır. Bakım tedbiri ve tedbir kararının ardından sunulan hizmetlerden ise sonraki bölüm başlığında detaylı şekilde bahsedilecektir.

2.5.2.1. Danışmanlık Tedbiri

Çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye yönelik alınan tedbirdir. Söz konusu tedbir, Milli Eğitim Bakanlığı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve yerel yönetimlere bağlı çalışan sosyal çalışmacı, psikolog, psikolojik danışman ve rehber öğretmen ve çocuk gelişimci tarafından yürütülebilmektedir. Danışmanlık hizmeti, tedbir kararının içeriği dikkate alınmak suretiyle, mahkeme tarafından tedbir kararını uygulamakla görevlendirilen kurumda görevli sosyal çalışma görevlilerince yürütülür (Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ, 2008).

25.10.2008 tarih ve 27035 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğin 5/1 maddesi danışmanlık kararlarının amaç ve kapsamını şu şekilde açıklamaktadır:

- a) Çocuğun ailesi yanında korunmasını sağlamak veya çocuk hakkında verilen tedbir kararlarının uygulanması sırasında onu ve bakımından sorumlu olan kimseleri desteklemek ya da uygulanması muhtemel tedbirler hakkında bilgilendirmek amacıyla uygulanır.
- b) Bazı sorun alanlarında tek başına riski azaltıcı bir müdahale olarak bazılarında ise, diğer tedbirlerin uygulanmasından önce veya diğer tedbirlerle birlikte, o tedbirlere destek vermek amacıyla uygulanır.
- c) Danışmanlık tedbirlerinin kapsamı, çocukların bedensel, zihinsel, psiko-sosyal, duygusal gelişimini desteklemek, okul, aile ve sosyal çevresi ile uyumunu güçlendirmek ve yeteneklerine uygun bir meslek sahibi olarak hayata hazırlanmalarını sağlamak amacıyla okul başarısızlığı, okuma yazma bilmeme, okul devamsızlığı, gibi eğitim

sorunlarının çözümüne yönelik faaliyetler ve okul başarısını artırma; madde kullanımı, davranış bozukluğu, cinsel istismar, ergenlik sorunları, öfke kontrolü, sosyal beceri sorunu, aile içi iletişim problemleri, ailede parçalanma, ailede çocuğun değeri konusunda yeterli duyarlılığın olmaması, ailenin göçe bağlı sorunları, gibi konularda korunma ihtiyacı olan veya suça sürüklenen çocuğu, aileyi ve çocuğun bakımından ve eğitiminden sorumlu kişileri bir arada sistematik bir şekilde ele alan, suç ve mağduriyetin tekrarlanmasını engellemek üzere riskleri ve koruyucu önlemleri değerlendiren ve normal gelişimi destekleyen, müdahale eden, psiko-sosyal ve eğitsel destek hizmetleri olarak uygulanır.

ç) İhtiyaç duyulan danışmanlığın içeriği, sosyal inceleme raporunda belirtilir. Sosyal inceleme raporu, bu tedbire ihtiyacı ortaya koyan sorun veya durumun gerektirdiği uzmanlığı tarif edici ve bu tedbire ilişkin önerileri açıklayıcı nitelikte düzenlenmelidir.

Ailelerin çocuklarının gelişim özellikleri, doğru çocuk yetiştirme tutumları, ulaşabilecekleri toplumsal kaynaklar hakkında bilgilendirilmesi, bilinçlendirilmesi, çocukları ile yaşadıkları sorunların kaynaklarının farkına varmalarının sağlanması, çocukların çeşitli konularda ihtiyaç duyduğu psikolojik ve sosyal desteğin sağlanması, çocuğa rehberlik edilmesi konusunda danışmanlık tedbiri önemli bir yere sahiptir.

2.5.2.2. Eğitim Tedbiri

Çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik tedbirdir. Milli Eğitim Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından yerine getirilir (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Çocukların zorunlu eğitime devam etmemesi, öğrenim çağında olmasına rağmen okula kayıtlarının yapılmaması, çevresel engellerden dolayı eğitim hakkına ulaşamaması nedenleri ile eğitim tedbiri uygulanabilmektedir.

Eğitim tedbiri kararının verilmesinde, 15 yaşını doldurmamış çocuklar için uluslararası sözleşmeler ve kanunların öngördüğü sınırlar dikkate alınır. Bunlar hakkında eğitimlerinin devamına ilişkin tedbir kararı verilebilir. 15 yaşını doldurmuş olan çocuklar

hakkında ise iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine, meslek sahibi bir ustanın yanına ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine yönelik verilen tedbir kararlarında; Milli Eğitim Bakanlığınca yerine getirilmesinin hükme bağlandığı hallerde bu Bakanlığın koordinasyonunda bulunan mesleki eğitim merkezleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yerine getirilmesinin hükme bağlandığı hallerde ise Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğüne geliştirilen işgücünün istihdam edilebilirliğini artırmaya yönelik işgücü yetiştirme, mesleki eğitim ve işgücü uyum programlarına yönlendirilmesi şeklinde uygulanır (Balo, 2013).

2.5.2.3. Sağlık Tedbiri

Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbî bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına yönelik tedbirdir (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

Sağlık tedbiri Sağlık Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir. Çocuğun tedavisinin ailesi tarafından sağlanamadığı, takip edilemediği durumlarda ve takip edilmesinin gerekli olduğu özel fiziksel veya psikolojik bir sağlık sorunu bulunduğu ve herhangi bir bağımlılığı bulunduğu durumlarda söz konusu tedbirin uygulanmasına çocuk mahkemeleri tarafından karar verilebilmektedir.

2.5.2.4. Barınma Tedbiri

Barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yönelik tedbirdir (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Barınma tedbirinin uygulandığı kurumlar genel olarak kadın konukevleridir.

Danışmanlık, eğitim, sağlık ve barınma tedbirleri çocuğun ve ailenin karşı karşıya olduğu sorunun çözümünde etkili olacağı yönünde kanaat olduğu takdirde bakım tedbirinden önce düşünülmektedir. Söz konusu tedbirler işlevsel olmadığında son çare olarak bakım tedbiri uygulanması tercih edilmektedir.

2.6. BAKIM TEDBİRİ VE SONRASINA YÖNELİK HİZMETLER

Dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetlerde geçmişten günümüze değişiklikler yaşanmıştır. Önceleri gönüllüler tarafından verilen hizmetler, bu alanda profesyonel bakıma ihtiyaç olduğunun fark edilmesi ile beraber kurumsallaşmaya başlamıştır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara verilen hizmetler içerisinde en eski ve en yaygın olanı kurum bakımı hizmetidir. Oldukça eski bir tarihi geçmişi bulunan kurum bakımı ile ilgili kayıtlar M. S. 3. ve 4. yüzyıla kadar uzanmaktadır (Kadushin 1970; akt. Koşar 1992).

Hakkında bakım tedbiri verilen çocuklar, koruyucu aile veya evlat edinme hizmetinden yararlandırılmadığı sürece kurum bakımında kalan çocukları ifade etmektedir. Söz konusu çocuklar ve aileleri farklı özelliklere sahip olabilmekte, farklı sorunlar ve deneyimlerin sonucunda çocuklar hakkında bakım tedbiri alınabilmektedir. Çocuklar hakkında çocukların kendi ebeveynlerinin bu tedbiri talep etmesi istisnai bir durum gibi algılansa da aslında sanılanın aksine sık görülmektedir. Ebeveynlerin talebi üzerine veya diğer başka yollar ile çocuk hakkında yapılan bildirimden ardından bakım tedbiri alınması süreci bu başlık altında detaylı şekilde ele alınmaktadır.

Bakım tedbiri; çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine yönelik tedbirdir (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005). Bu tedbir Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yerine getirilmektedir.

Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmeliğe göre bakım tedbiri kararı, diğer koruyucu ve destekleyici tedbirler gibi, çocuğun annesi, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlükleri ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuğun menfaatleri bakımından kendisinin, anne, baba, vasisi veya birlikte yaşadığı kimselerin bulunduğu yerdeki çocuk hâkimince alınır. Çocuk mahkemesi bulunmayan yerlerde ise bu kararlar, aile mahkemesi var ise aile mahkemesi, yok ise de asliye hukuk mahkemelerince alınır.

2.6.1. Bakım Tedbiri Kararının Verilmesi Süreci

Adlî ve idarî merciler, kolluk görevlileri, köy ve mahalle muhtarları, belediye zabıta memurları, sağlık ve eğitim kuruluşları, diğer kamu kurum ve kuruluşlarının görevlileri, sivil toplum kuruluşları ile bir çocuğun korunma ihtiyacı olduğundan haberdar olanlar, durumu Aile ve sosyal politikalar bakanlığına bağlı il müdürlükleri veya sosyal hizmet merkezlerine bildirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük 5395 sayılı ÇKK ve ilgili yönetmeliklerde açıkça belirtilmektedir.

Korunma ihtiyacı içerisinde bulunan çocuklar hakkında yukarıda adı geçen kurumlar tarafından veya çocuğun anne ve/veya babası tarafından yapılan başvuru sonucu, gerekli inceleme süreci başlar. Bu süreç içerisinde, ailenin mevcut koşulları tüm boyutları ile değerlendirilir ve çocuğun ailesi yanında kalabilmesi için koşulları uygun hale getirmeye yönelik müdahaleler gerçekleştirilmesi beklenir. Eğer çocuğun ailesi yanında kalmasının hiçbir şekilde uygun olmadığı yönünde kanaate varılırsa bakım tedbiri için gerekli işlemler başlatılır.

İncelemeyi yapan meslek elemanı, hazırlayacağı raporda gerekçeleri ile beraber kanaatini bildirir ve bu rapor çocuk mahkemesine gönderilir. Mahkemeden gelen bakım tedbiri kararından sonra çocuk yaşına ve özelliklerine uygun bir kuruluşa veya koruyucu aile yanına yerleştirilir. Eğer incelemeyi yapan meslek elemanı, çocuğun durumunun acil olarak koruma altına alınmayı gerektirdiğini tespit eder ise “Valilik Oluru” alınarak çocuk uygun bir kuruluşa yerleştirilir. Devam eden süreçte ise en kısa sürede yetkili mahkemeden bakım tedbiri talep edilir.

Eğer çocuğun acil olarak koruma altına alınmasını gerektiren bir durum tespit edilir ve koruyucu ve destekleyici tedbir talep etme konusunda sonraki süreçte yeniden bir değerlendirme yapılmasının uygun olacağı durumlar söz konusu olur ise çocuk hakkında acil koruma kararı talep edilebilir. 5395 sayılı ÇKK'nın 9. Maddesinde açıklanan acil korunma kararının alınması için kurum tarafından çocuğun kuruma geldiği tarihten itibaren en geç beş gün içinde çocuk hâkimine müracaat edilir. Hâkim tarafından, üç gün içinde talep hakkında karar verilir. Hâkim, çocuğun bulunduğu yerin gizli tutulmasına ve gerektiğinde kişisel ilişkinin tesisine karar verebilir. Acil korunma kararı en fazla otuz günlük süre ile sınırlı olmak üzere verilebilir. Bu süre içinde Kurumca çocuk hakkında sosyal inceleme yapılır. Kurum, yaptığı inceleme sonucunda, tedbir kararı alınmasının

gerekmediği sonucuna varırsa bu yöndeki görüşünü ve sağlayacağı hizmetleri hâkime bildirir. Çocuğun, ailesine teslim edilip edilmeyeceğine veya uygun görülen başkaca bir tedbire hâkim tarafından karar verilir. Kurum, çocuk hakkında tedbir kararı alınması gerektiği sonucuna varırsa hâkimden koruyucu ve destekleyici tedbir kararı verilmesini talep eder (5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 2005).

2.6.2. Bakım Tedbiri Uygulanması Yönünde Karar Verilen Çocuklara Yönelik Hizmetler

Bakım tedbiri uygulanması yönünde mahkemece verilen karar sonrasında çocuklar için Türkiye’de kurumsal olarak sunulan hizmetler aşağıda kurum bakımı hizmeti, koruyucu aile hizmeti ve evlat edinme hizmeti başlıkları altında ele alınmıştır.

2.6.2.1. Kurum Bakımı Hizmeti

Kurum bakımı; herhangi bir neden ile aile ortamından uzaklaşması gereken çocukların yatılı olarak, kendileriyle herhangi bir kan bağı olmayan diğer çocuklarla beraber gruplar halinde yaşamaları ve kendileriyle kan bağı olmayan ve biyolojik ebeveynlerin yerini alan yetişkinlerce bakılmaları olarak tanımlanmaktadır (Child Welfare Services, 1957; akt. Erkan, 1995).

Mahkeme bakım tedbiri kararını verdikten sonra Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından çocukların yaş-cinsiyet ve korunma nedenlerine bağlı olarak oluşturulmuş olan farklı hizmet kuruluşlarına, hakkında koruma kararı verilen çocuk yerleştirilir. Bu kuruluşlar, yatılı hizmet veren kuruluşlardır. Söz konusu kuruluşlar Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Resmi web sayfasında şu şekilde ele alınmıştır.

- Çocuk Yuvaları

0-12 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocuklar ile gerektiği durumlarda 12 yaşını bitirmiş korunmaya muhtaç kız çocuklarının, fiziksel, eğitsel ve psiko-sosyal gelişimlerini tamamlamalarını, sağlıklı bir kişilik ve iyi alışkanlıklar kazanmalarını sağlamakla görevli yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

- Yetiştirme Yurtları

13–18 yaş arası korunma ihtiyacı olan çocukları korumak, ihtiyaçlarını karşılamak ve bir iş veya meslek edinerek topluma yararlı kişiler olarak yetiştirilmelerini sağlamakla görevli olan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır.

- Çocuk Evleri Sitesi (Sevgi Evleri)

Çocuk evleri sitesi 10-12 çocuğun yaşamlarını sürdürebileceği, temel gereksinimlerinin karşılanabileceği şekilde düzenlenen, toplu yaşamın çocuklar üzerinde yarattığı olumsuzlukları yaşamadan yetiştirilebilecekleri, aile ortamına benzer bir ortam yaratma amacıyla düzenlenen ve aile ilişki sistemi içinde çocukların yetişmesini amaçlayan yatılı hizmet veren kuruluşlardır.

- Çocuk Evleri

Her ilin sosyal, kültürel ve fiziksel yapısı göz önüne alınarak çocuklar için uygun bölgelerinde, tercihen il merkezinde, okullara ve hastanelere yakın bağış olarak alınan ve özellikle lojman olarak kullanılan apartman dairesi veya müstakil dairelerde 0-18 yaş grubu 6 ile 8 çocuğun kaldığı, bir ev ortamı yaratılarak korunma ve bakım altına alınan çocukların fiziksel ve psiko-sosyal gelişimlerinin ve eğitimlerinin sağlanmasını hedefleyen kuruluşlardır.

- Çocuk Destek Merkezleri

Suçta sürüklenen, suç mağduru olan veya sokakta sosyal tehlikelerle karşı karşıya kalan çocuklar hakkında bakım tedbiri veya korunma kararı verildiği takdirde bu çocuklardan; psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilenlerin, bu ihtiyaçları giderilinceye kadar geçici süre ile bakım ve korunmalarının sağlandığı, bu süre içerisinde çocukların sosyal ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik çalışmaların yürütüldüğü; çocukların mağduriyet, suça sürüklenme, yaş ve cinsiyet durumuna göre ayrı ayrı yapılandırılan veya uzmanlaştırılan yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır (Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği, 2015).

2.6.2.2. Evlat Edinme Hizmeti

Evlat edinme, ilk olarak 743 sayılı eski medeni kanununun 253 ile 258. maddeleri arasında düzenlenmiş olup bir aile hukuku sözleşmesi olarak ele alınmıştır. Daha sonra, 24607 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun 1028. maddesi ile eski medeni kanun yürürlükten kaldırılmış, Yeni Medeni Kanununun ise 305- 320'nci maddeleri arasında evlat edinme kurumu düzenlenmiştir. Bu doğrultuda, evlat edinme, kanunca belirlenmiş koşullar ve usuller çerçevesinde gerçekleştirilen, evlat edinen ile evlatlık arasında soy bağı ilişkisi kuran ve ancak mahkeme kararı ile meydana gelebilen bir hukuki kurum olarak tanımlanabilmektedir.

Evlat edinme, iki şekilde gerçekleştirilmektedir. Bunlardan ilki bir çocuğun öz ailesinden veya vasisinden alınması yolu ile evlat edinmedir. Bu yolla evlat edinecek kişiler doğrudan Aile Mahkemelerine ya da Asliye Hukuk Mahkemelerine başvuru yapabilirler. Diğer bir yol ise Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü aracılığı ile evlat edinme yoludur. Bu şekilde evlat edinilen çocuklar korunmaya muhtaç olduğu tespit edilerek kurum bakımına alınan çocuklardır.

Evlat edinme hizmeti yürütülürken, başta Medeni Kanun olmak üzere Küçüklerin Evlat Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük ile Evlat Edinme Yönergesi kullanılmaktadır.

2.6.2.3. Koruyucu Aile Hizmeti

Çocuğun bakımı ve korunmasında öz aile bakımının olanaklı olmadığı durumlarda aileye alternatif olabilecek en sağlıklı yol koruyucu aile sistemi olmaktadır. BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede; “korunma ihtiyacı içerisinde bulunduğu ve bir şekilde ailesi yanında bakılmasının mümkün olmadığı tespit edilen çocuklar için; başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda Kefalet (Kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir” denilmektedir. Yine BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede “çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel kültürel ve dil kimliğine gerekli saygı gösterilecektir” ibaresi de bulunmaktadır.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununda koruyucu aileden; “Mahkemece korunma kararı alınan korunmaya muhtaç çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi bu Kanuna göre kurulmuş kuruluşlarda olduğu kadar Kurumun denetim ve gözetiminde bir "Koruyucu Aile" tarafından da yerine getirilebilir. Koruyucu aile, korunmaya muhtaç çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini gönüllü olarak üstlenebileceği gibi Kurumca tespit edilecek ve ödenecek bir ücret karşılığında da yapabilir. Koruyucu ailelerin seçimine, çocukla ilgili sorumluluklarına, Kurumla olan ilişkilerine, hizmetin işleyişine ve aileye bu hizmeti karşılığı ödenecek ücrete ilişkin esaslar bir yönetmelikle düzenlenir” şeklinde bahsedilmektedir:

14.12.2012 tarihli ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 4/h maddesinde yer alan tanımda: “Yönetmelikte belirlenen esas ve usuller çerçevesinde korunmayı gerektiren duruma göre belirlenen sürede, il ve ilçe müdürlükleri denetiminde, ödeme karşılığı ya da karşılıksız olarak çocuğun bakımını ve yetiştirilmesini üstlenen, aile ortamında yaşamını sağlayan, tercihen (j), (k), (s) bentlerinde tanımlanan eğitimlerden en az birini almış ve (a), (e), (r), (ş) bentlerinde tanımlanan modeller kapsamındaki aile veya kişiye koruyucu aile” denilmektedir.

Koruyucu aile hizmetinin amacı, korunma ihtiyacı içerisinde olduğu anlaşılan çocukların kurum bakımı yerine aile ortamında bulunmalarını, fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimlerini bir aile sistemi içerisinde sağlıklı bir şekilde tamamlamalarını sağlamaktır.

Koruyucu aile uygulamasında, hakkında koruma kararı (bakım tedbiri) bulunan çocuk koruyucu ailenin yanına bir sözleşme ile yerleştirilir. Bu sözleşme kamu tüzel kişisi olan Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile koruyucu aile arasında imzalanır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Araştırmanın yöntem bölümü aşağıda araştırmanın modeli, araştırmanın özneleri, veri toplama aracı, veri toplama süreci, verilerin çözümlenmesi, sınırlılıklar ve etik konular başlıkları altında ele alınmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu araştırmanın modelini belirlerken; çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin, kurum bakımı öncesindeki sorun ve gereksinimlerini keşfetmek ve ebeveynlerin bu süreci nasıl deneyimlediklerinin anlaşılması amacı belirleyici olmuştur. Alanyazın incelendiğinde ebeveynlerin bakım tedbiri talep etmelerine yol açan nedenleri inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu da bu araştırmanın keşfedici eğilimine yön vermiştir. Burada ebeveynlerin bu süreci nasıl deneyimledikleri, bu deneyimlerini nasıl algıladıkları, bu zorlu kararı verme aşamasına nasıl geldikleri ve sonrasında neler yaşadıkları gibi soruların, bireylerin kendi ifadelerinden doğru anlaşılmasının yalnızca derinlemesine bir değerlendirme ile mümkün olacağı inancı ile bu araştırma nitel araştırma deseninde tasarlanmıştır.

Holliday (2002), niteliksel araştırmaların amacını; anlamak, araştırma faaliyetleri sonucunda gerçekliği derinlemesine kavramak, sosyal dünyayı oluşturan bireylerin özelliklerini vermeye çalışmak olarak ifade ettiğinden (Akt. Kümbetoğlu, 2012), bu araştırma için nitel araştırma deseninin kullanılmasının araştırmanın amacına ulaşmasına hizmet edeceği düşünülmüştür.

Creswell (2013) nitel araştırmanın bir grubun veya evrenin, kolaylıkla ölçülemeyen değişkenleri belirleme veya susturulmuş sesleri duyurma ihtiyacından dolayı gerekli olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmada da çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin bu düşüncelerini hazırlayan o sessiz arka planın keşfedilmesi ve ebeveynlerin seslerinin ortaya çıkarılması amacı güdülmektedir. Ayrıca ebeveynlerin her birinin çocukları için bakım tedbiri talep etmeden önce ve kurum bakımı sonrasındaki süreci deneyimleme ve algılamalarındaki farklılıkların anlaşılması için de nitel araştırma deseninin kullanılmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Neticede nitel araştırma genelleme kaygısı olmaksızın, bireylerin bir durumu algılayış ve ifade edişleri ile ilgilenmektedir (Kümbetoğlu, 2012).

Bu çalışmada, nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan; bireyin davranışlarını doğru anlayabilmek için, onun kendine özgü algılamasını ve yaşantısını bilmemiz gerektiğini savunan olgubilimsel (fenomenolojik) yaklaşım tercih edilmiştir. Creswell (2013) olgubilimsel yaklaşımın bireylerin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımladığını belirtmektedir. Yani olgubilimsel yaklaşım, bir fenomeni deneyimleyen katılımcıların ortak özelliklerinin tanımlanmasına odaklanmaktadır.

Araştırmanın öznelerine ulaşmada niteliksel yöntemin bir örnekleme tekniği olan amaçlı örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme tekniğinde, özneler araştırmanın amaçlarına uygun olarak araştırmacı tarafından seçilmektedir. Öznelerin belirli bir amaca göre seçilmesinin yanında özneler seçilirken araştırmacının kendi yargısını da kullandığı bir örnekleme türüdür (Neuman, 2012).

3.2. ARAŞTIRMANIN ÖZNELERİ

Bu araştırmanın özneleri amaçlı örnekleme tekniği kullanılarak 2014 yılı ve 2016 yılları arasında Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne dilekçe ile çocukları hakkında bakım tedbiri uygulanması için başvuran ve yapılan sosyal inceleme sonucunda çocukları kurum bakımına alınan ebeveynlerden oluşmaktadır. 2014 ile 2016 yılları ile sınırlandırılmasının nedeni, kurum içerisinde verilerin düzenli şekilde kayıt altına alınmamasından dolayı geçmişe gidildikçe kişilere, iletişim bilgilerine ve dosyalara ulaşmanın mümkün olmamasıdır. Araştırma özneleri anne ve babalardan oluşmaktadır.

Bunun dışında dilekçe ile başvuru yapan akrabalar (büyük anne, büyük baba, dayı, amca, teyze vb.) dikkate alınmamıştır. Bu seçimin nedeni bakım sorumluluğu doğrudan kendilerine ait olan, biyolojik olarak anne ve babası oldukları çocukların bakımını üstelenemeyecek duruma gelen anne ve babaların deneyimlerini ortaya çıkarmaktır.

Ankara İl Müdürlüğü'nün seçilmiş olmasının sebebi, Ankara'nın Türkiye'nin farklı bölgelerinden göç alan bir il olması, özellikle sosyo-ekonomik yönden ve kültürel yönden çeşitlilik arz etmesi ve söz konusu başvuruların sıklıkla yapıldığı bir kurum olması etkili olmuştur.

Veri toplama süreci öncesinde, Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne 2014 ile 2016 yılları arasında dilekçe ile çocukları hakkında bakım tedbiri uygulanması için başvuru yapan ve bu başvurusu kabul edilip çocuğu kurum bakımına alınan ebeveynlerin araştırmanın örneklemini oluşturması planlandı. Bunun için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'ndan gerekli izinler alındı. Araştırmanın katılımcılarına, İl Müdürlüğü arşivlerinde bulunan dosyalar üzerinden iletişim bilgileri bulunarak ulaşıldı. İl Müdürlüğü'nde sistematik bir veri kayıt sisteminin bulunmamasından dolayı yalnızca elde edilen dosyalarda bulunan veriler kapsamındaki ebeveynlerin iletişim bilgileri not edildi. Ailelerin bir kısmının ise iletişim bilgilerinin değişmiş olmasından ötürü iletişim kurulamadı. Ulaşılan ebeveynlerden bazıları görüşmeyi kabul etmezken, görüşmeyi kabul eden 13 ebeveyn ile derinlemesine görüşmeler, ebeveynlerin belirledikleri tarihler ve saatlerde, onların istedikleri yerlerde yapıldı. Görüşmelerde zaman zaman ev ziyaretleri yapılırken zaman zaman dışarda ebeveynlerin kendi seçtikleri mekanlarda görüşmeler gerçekleştirildi.

3.2.1. Araştırmanın Öznelerini Tanıtıcı Bilgiler

Bu çalışma, Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'ne bireysel olarak çocukları hakkında bakım tedbiri uygulanması için talepte bulunan aileler ile gerçekleştirilmiştir. Görüşülen ebeveynlerin gerçek isimleri gizli tutulmuş ve takma isimler ile tanıtıcı bilgiler verilmiştir. Takma isimler için çeşitli ağaç isimleri tercih edilmiştir.

Akasya: 35 yaşında, kadın, ilkokul mezunu, görüşme yapıldığı sırada işsiz olduğunu ifade etmiş olup daha önceleri barmenlik, garsonluk gibi işlerde çalıştığını dile getirmiştir. Akasya, ilk evliliğini 15 yaşında olmak üzere iki evlilik yapmış, beş çocuğu

dünyaya gelmiştir. Bu çocuklardan en büyüğü kök ailesi ile yaşamakta iken, ikinci çocuğunu bebekken yasal olmayan yollardan evlat edindirmiş, ikinci eşinden boşanmasının ardından velayetini aldığı iki çocuğu kurum bakımında, velayeti babada olan çocuk ise baba tarafından bakılmaktadır. Akasya, yasal olmayan yollardan evlat edindirdiği çocuğunun polis tarafından araştırıldığını belirtmiştir (dosya içeriğinde durumun emniyete bildirildiği görülmüştür). Ayrıca bu çocuğunu doğumunun ardından bakmakta zorlandığı için babanın kapısına bıraktığını bu sebeple anneler gününde “cani anne” başlığı ile gazetelere çıktığını anlatmıştır. Akasya hâlihazırda bir arkadaşı ile yaşamaktadır.

Ladin: 25 yaşında, kadın, okuryazar, görüşme yapıldığı sırada işsiz olduğunu belirtmiş, daha önce kısa süreli işçi olarak çalıştığını anlatmıştır. Ladin ilk evliliği 16 yaşında olmak üzere, iki evlilik yapmıştır. İlk eşinden üç, ikinci eşinden bir çocuğu bulunmaktadır. Her iki eşi de vefat etmiştir. İlk eşinden olan üç çocuğu kendisi ile yaşamakta, küçük çocuğu ise kurum bakımındadır. Ladin üç çocuğu ile yaşamaktadır.

Kayın: 35 yaşında, erkek, lise mezunu, bir fabrikada işçi olarak çalışıyor. İlk evliliğini 22 yaşında yapmış olup görüşme yapıldığı sırada ikinci eşi ile yakın zaman önce evlilik yaptığını belirtmiştir. İlk eşinden olan üç çocuğu kurum bakımındadır. Çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra ikinci evliliğini yapmıştır. Eşi ile yaşamaktadır.

Ardıç: 42 yaşında, kadın, üniversite terk, görüşme yapıldığı sırada bir kuaför işlettiğini belirtmiştir. Ardıç, ilk evliliği 25 yaşında yaptığını, iki evlilik yaptığını, ikinci eşinin cezaevinde olduğunu ve boşanma davasının sürdüğünü belirtmiştir. Ardıç’ın ilk evliliğinden olan çocuğu babası ile yaşamakta olup ikinci evliliğinden olan çocuğu kurum bakımındadır. Ardıç yalnız yaşamaktadır.

Kavak: 53 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, bir kargo firmasında işçi(taşıyıcı) olarak çalışıyor. Görüşme yapıldığı sırada ikinci eşi ile birlikte yaşamakta olan Kavak, ilk eşinin vefat ettiğini, ilk eşinden iki çocuğunun olduğunu, bunlardan birinin evli, diğerinin ise kurum bakımında olduğunu paylaşmıştır. Kurum bakımında bulunan çocuğun işitme engelli olduğu öğrenilmiştir. Kavak, ikinci eşi ile bir defa boşanma deneyimi yaşamış ardından yeniden bir araya gelmiş, ikinci eşi ve ikinci eşinin madde bağımlısı olan kızı ile yaşamaktadır.

Meşe: 35 yaşında, kadın, okuryazar değil, görüşme yapıldığı sırada çalışmadığını, daha öncesinde ise hastabakıcılığı, konsomatrislik yaptığını, üç evlilik yaptığını, ilk evliliğini

15 yaşında yaptığını, ilk evliliğinden kurum bakımında olan bir çocuğu olduğunu, bu çocuğun özel eğitim öğrencisi olduğunu, halen üçüncü eşi ve ondan dünyaya gelen iki çocuğu ile yaşadığını belirtmiştir. Meşe, üçüncü eşinden kendisini ‘gazinodan kurtaran kişi’ olarak bahsetmektedir.

Köknar: 35 yaşında kadın, ilkokul mezunu, görüşme sırasında konsomatris olarak çalıştığını, daha önce telekızlık, seks işçiliği yaptığını paylaşmıştır. Köknar, iki evlilik yapmıştır. İlk evliliğini 15 yaşında yapmıştır. İlk evliliğinden olan iki çocuğu babaannesi ile yaşamakta, ikinci evliliğinden olan çocuğu ise kurum bakımındadır. Kurum bakımında olan çocuğun özel eğitim öğrencisi olduğu, geçici engelli sağlık kurulu raporu olduğu öğrenilmiştir. Köknar anne ve babasını küçük yaşta kaybetmiştir. Köknar yalnız yaşamaktadır.

Çınar: 56 yaşında, erkek, lise mezunu, taksici olarak çalışmaktadır. Çınar, iki evlilik yapmış, ilk evliliğinden olan kızı evlidir. İlk eşi vefat etmiş, ardından ikinci evliliğini yapmış ve halen kurum bakımında olan iki çocuğu dünyaya gelmiştir. Çınar, takside yaşamaktadır. Çınar görüşme boyunca oldukça duygusal tepkiler vermiş, görüşmenin genelinde ağlamış ve çocuklarına olan özlemini dile getirmiştir.

Servi: 41 yaşında, erkek, açık liseye devam ediyor, kendisi de küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiş, kurum bakımına alınmış ancak kurumdan kısa süre sonra kaçtığını anlatmıştır. Servi, bir kamu kuruluşunda hizmetli olarak çalışmaktadır. Servi iki evlilik yapmış olup ilk evliliğinden iki çocuğu dünyaya gelmiş ve annesi ile yaşamaktadır. İkinci evliliğinden olan üç çocuğu ise kurum bakımındadır. İkinci eşinin evi terk etmesinin ardından şehir değiştirmiş ve çocuklar kurum bakımına alınmıştır. Servi yalnız yaşamaktadır.

Ihlamur: 33 yaşında, kadın, lise mezunu, görüşme yapıldığı sırada çalışmadığını, daha önceleri ise fabrikada işçi olarak çalışma deneyimi olduğunu belirtmiştir. Ihlamur bir evlilik yapmış olup 20 yaşında evlenmiş, halihazırda ise eşi ile boşanmıştır. Üç çocuğu olan Ihlamur ’un iki çocuğu kurum bakımında, bir çocuğu ise sosyal ve ekonomik destek ile anneannesi tarafından bakılmaktadır. Büyük çocuk ve küçük çocuğun zihinsel gelişim sorunları olduğu öğrenilmiştir. Ihlamur yalnız yaşamaktadır.

Erguvan: 38 yaşında, kadın, açık lise öğrencisi, bir kamu kurumunda özel hizmet alımı hizmetli olarak çalışmaktadır. Erguvan bir defa evlenmiş, bu evliliğinden ise iki çocuğu

dünyaya gelmiştir. Bahsedilen çocuklar kurum bakımındadır. Erguvan eşinden boşanmış olup yalnız yaşamaktadır.

Sandal: 37 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, bir kamu kurumunda işçi olarak çalışmaktadır. Sandal, iki evlilik yapmış olup ilk evliliğinden bir çocuğu dünyaya gelmiş, o da kurum bakımındadır. Kurum bakımında olan çocuğun zihinsel gelişiminden kaynaklı olarak geçici engelli sağlık kurulu raporu olduğu öğrenilmiştir. Sandal, ikinci eşinden eşi çocuğuna bakmak istemediği için boşanmıştır. Yalnız yaşamaktadır.

Söğüt: 36 yaşında, erkek, ilkokul mezunu, seyyar satıcılık yapıyor. Söğüt, babasını küçük yaşta kaybetmiş, annesinin bir evlilik yapması ile amcaları tarafından büyütülmüştür. Söğüt, tek evlilik yapmış olup bu evliliğinden iki çocuğu dünyaya gelmiş ve ikisi de kurum bakımındadır. Eşi ile boşanmış olan Söğüt yalnız yaşamaktadır.

Öznelerin özelliklerine bakıldığında kadınların genel olarak erken yaşta evlilik yaptıkları ve yine erken yaşta çocuk sahibi oldukları görülmektedir. Erkek öznelerin ise düşük ücretli işlerde ve genel olarak beden gücü gerektiren işlerde çalıştıkları görülmektedir. Öznelerin tamamı boşanma deneyimi yaşamıştır ve çoğunluğu çocuğu koruma altına alındığında yalnız yaşamaktadır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmanın amacına uygun olarak araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlandı. Yarı yapılandırılmış görüşme formunun içeriğinde; ilk bölümü sosyo-demografik özellikler oluştururken ikinci bölümde ise ebeveynlerin bakım tedbiri için başvuru yapma nedenleri, sosyal destekleri, gereksinimleri, kurum bakımı sonrasında yaşadıkları, hizmet önerileri ile geleceğe dair planlarına ilişkin sorular bulunmaktadır (EK 1).

Yarı yapılandırılmış görüşme formunda öncelikle özneleri tanımaya yönelik olarak sosyo-demografik sorular bulunmaktadır. Ardından öznelerin evlilik hikayelerine ilişkin yaşam deneyimleri sorularak araştırmanın amaçlarına yönelik sorulara geçiş yapılmıştır. Amaç doğrultusunda bilgi toplamak üzere sorulan sorularda eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde ebeveynin çevresi ile olan etkileşimi, hizmetlerden yararlanma durumu, çocuğun kurum bakımına alınma sürecinde çevresinde bulunan sistemler ile ilişkilerine ilişkin sorulara yer verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formu oluştururken daha

önce yapılan araştırmalar incelenmiş ve söz konusu ebeveynlerin dosyaları incelenmiş, bu doğrultuda görüşme formu hazırlanmıştır.

3.4. VERİ TOPLAMA SÜRECİ

Derinlemesine görüşmeler yapılmadan önce öznelere telefon ile ulaşılarak uygun oldukları zamanlar sorulmuş, bir kısmı çalışma saatlerinden kaynaklı olarak akşam saatlerini veya hafta sonu uygun olabileceklerini ifade etmiş, bir kısmı ile de hafta içi gün içerisinde görüşmeler yapılmıştır. Telefon ile ulaşılan bazı ebeveynler öncesinde görüşmeyi kabul etmiş, ancak daha sonra randevu için arandıklarında görüşmek istemediklerini aktarmışlardır.

Görüşmelerden önce bireylere, araştırmaya katılımın tamamen gönüllü olduğu hatırlatılmış ve Aydınlatılmış Onam Formu (EK 2) imzalatılmıştır. Okuma yazma bilmeyen 1 ebeveyne tarafımdan onam okunarak onayı alınmıştır. Görüşmeler öncesinde ebeveynlere, İl Müdürlüğünden aldıkları hizmetler ile araştırmanın herhangi bir ilişkisinin olmadığı, araştırmaya katılmalarının veya katılmamalarının, katıldıkları takdirde de söylediklerinin aldıkları hizmette herhangi bir değişikliğe yol açmayacağı açıkça aktarılmıştır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın ses kaydı yapılmasına izin vermemesinden ötürü görüşmeler sırasında notlar alınmış, bazı görüşmelerde not alma konusunda yardım alabilmek için yardımcı bir kişi ile görüşmeler gerçekteştirilmiş, bunun için katılımcıdan öncesinde izin alınmıştır. Ebeveynler ile yapılan derinlemesine görüşmelere 05.11.2016 tarihinde başlanmış, 01.12.2016 tarihine kadar devam etmiştir. Görüşmeler 60 dakika ile 110 dakika arasında sürmüştür. Görüşmeler ebeveynler için en uygun zamanlarda yapılmış, bunun yanında görüşmelerin yapılacağı yerlerde ebeveynler tarafından seçilmiştir. Bazı ebeveynler görüşmeleri kendi konutlarında yapmak isterken bazıları ile dışarıda kafelerde görüşülmüştür. Ayrıca iki ebeveyn ile işyerinde görüşülmüştür. Bunlardan biri işyerinin lojmanında kalmakta olduğundan iş çıkışı çalıştığı yerde görüşme yapılmıştır.

Kafede yapılan görüşmelerde kafe seçimi de ebeveynin kendisine bırakılmıştır. Görüşmelere araştırmacı kendi imkanları ile gittiğinden ve görüşülen yerlerin birbirine uzak olmasından kaynaklı olarak aynı gün içerisinde yapılan görüşmelerin sayısı oldukça

sınırlı olmuştur. Görüşmelerin ardından ebeveynlerin verdikleri tepkilerin ve ifadelerinin unutulmasını önlemek için aynı gün görüşmeler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Bu durum da görüşmelerin daha geniş bir tarih aralığında yapılmasına neden olmuştur. Bu aralığı genişleten bir diğer neden ebeveynlerin bazılarının iletişim bilgilerine ulaşmada yaşanan zorluktur. İl Müdürlüğü'nde bulunamayan veriler, kuruluşlara ulaşılarak elde edilmiştir.

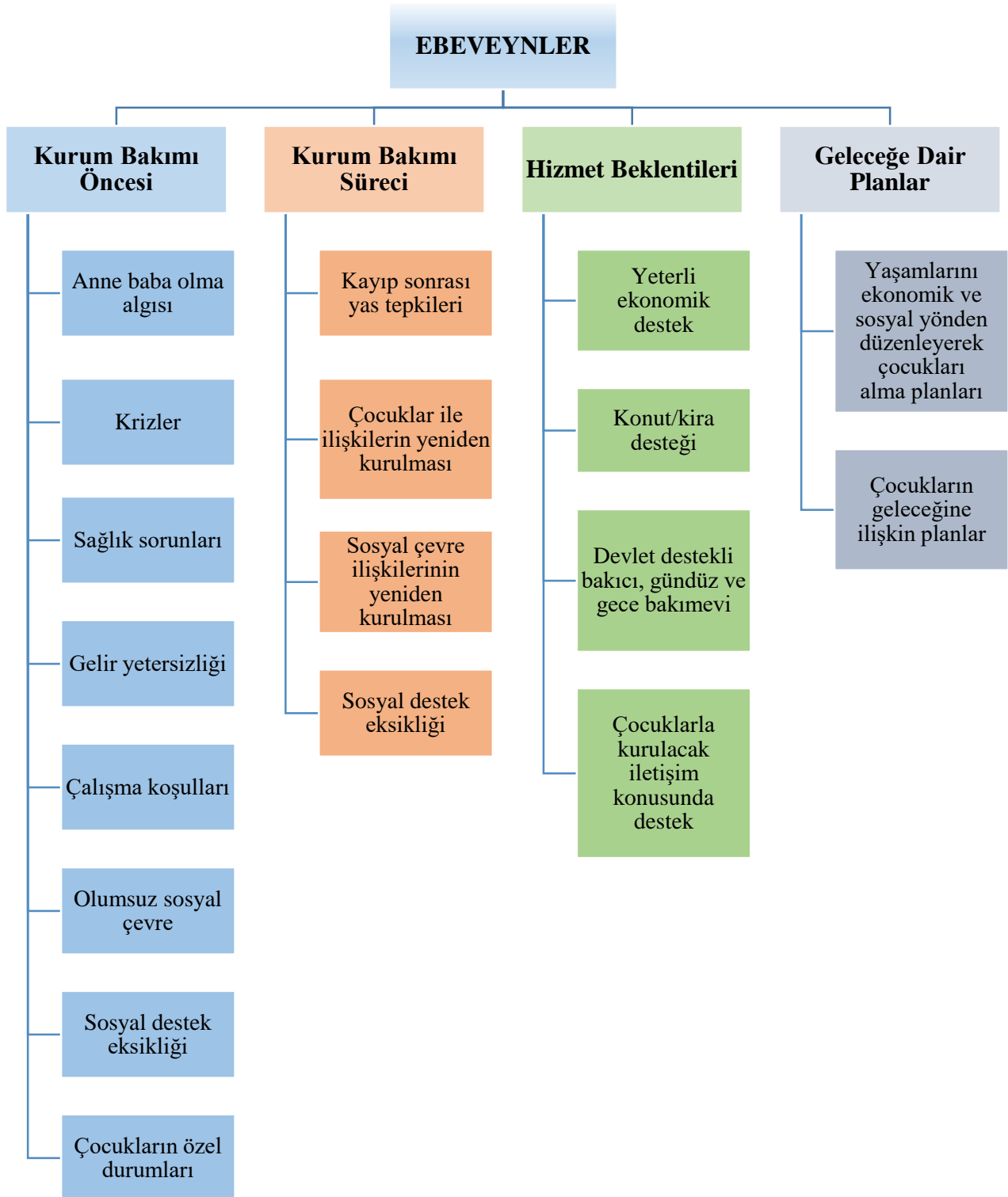
Ebeveynlerin konutlarında yapılan görüşmelerde genel olarak ebeveynlerin kullandıkları eşyalar, konutun koşulları dolayısıyla yaşam biçimleri hakkında gözlem yapabilmek imkanı vermiştir. Kafede yapılan görüşmelerde ise ebeveyn ile belirlenen saatten önce görüşme yerine gidilmiş, uygun bir masa seçilmiş, müziğin fazla olduğu düşünüldüğünde işletmecilerden müziğin sesinin kısılması istenmiştir.

Katılımcılar görüşmelerin başında tedirgin ve şüpheli davranmış ancak araştırmanın amacının tam olarak aktarılması ve görüşme sırasında kurulan iletişimin ardından güven duygusu ile paylaşımlarda buldukları gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin pek çoğu görüşmeden sonra çocukları ile beni tanıştırmak istediklerini ifade etmişler, çocuklarını görmeye gittikleri günlerin tarihlerini vermişlerdir. Ayrıca kendileri ile gidemesem de mutlaka çocukları ile tanışmamı istediklerini, çocukların öğretmenlerinden ve kurumdaki meslek elemanlarından çocukları hakkında ne düşündüklerini öğrenmemi istediklerini ifade etmişler, bunu gururla söylemişlerdir. Bir katılımcı, görüşmenin başında yaşadığı yere ilişkin soruya cevap vermek istememiş, ancak görüşme bitip katılımcı ile ayrıldıktan sonra telefon ile beni arayıp kendisinin bir evi olmadığını, arabasında yaşadığını söylemek istediğini, araştırmam için eksik bir bilginin kalmasını istemediğini belirtmiştir.

Katılımcılar genel olarak, paylaşımda bulunmanın onları rahatlattığını, duygusal olarak hafiflemiş hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bu açıdan araştırmaya katılmanın kendileri için duygusal olarak bir kazanım sağladığını vurgulamışlardır. Görüşmeler esnasında ebeveynlerin; anlatmaya ihtiyaçları olduğunu fark ettiklerini, uzun uzun konuşmanın kendilerine iyi geldiğini, görüşmenin sonunda dahi anlatmaya devam etmek istediklerini belirtmeleri dikkat çekmiştir. Ayrıca ebeveynler, çevrelerindeki bireyler ile böylesine detaylı paylaşımlarda bulunamadıklarını ifade etmişlerdir.

3.5. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Görüşmelerin devam ettiği sırada, yapılan her görüşme sonrasında, alınan notlar, ebeveynlerin davranışları, verdikleri tepkileri de göz önünde bulundurarak aynı gün bilgisayar ortamına aktarıldı. Verilerin çözümlenmesi için Microsoft Word programı kullanıldı. Görüşmelerin tamamını gerçekleştirdikten sonra, bütün yapılan görüşmelerin dökümü defalarca okundu. Dökümlerin özümsebilmesi için yeterli zamanın geçmesinin ardından her bir döküm detaylı şekilde kodlanarak çeşitli kategoriler oluşturuldu. Ebeveynlerin bahsettikleri ortak deneyimleri de göz önünde bulundurarak, alt temalar ve temalar oluşturuldu. Bu doğrultuda ortaya çıkan ana ve alt temalar şunlardır: Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç ana teması altında; Anne baba olma algısı, Sosyal destek tarifleri, Son çare kurum bakımı alt temaları bulunmaktadır. Çocuklar Kurum Bakımına Alındıktan Sonra Yaşananlar ana teması altında; İlk gün ve sonrası, Çocukları kurum bakımına verdikten sonra planlananlar ve planların gerçekleşme durumu, Çocuklar ile ilişkilerin yeniden kurulması ve Çocuklar ile ebeveynlerin görüşmelere ilişkin düşünceleri alt temaları bulunmaktadır. Ebeveynlerin Hizmet Beklentileri ana teması altında da; Kurum bakımı yerine ve Kurum bakımı sürerken alt temaları bulunurken son olarak Geleceğe Dair Planlar başlıklı ana tema yer almaktadır. Yapılan analiz doğrultusunda oluşturulan temaların şema haline getirilmiş şekline, aşağıda yer verilmektedir.

3.6. SINIRLILIKLAR

Çocukları kurum bakımında bulunan ailelerin, dosyalarının kurumlar arasında aktarılması, dosyaların ilk belgelerinin dosya içeriklerinde bulunmayışı ebeveynlerin adres ve telefon numaralarını değiştirmeleri ve kurumlarda güncel iletişim bilgilerinin bulunmayışı nedeniyle ebeveynlerin bir kısmına ulaşma konusunda zorluk yaşanmıştır.

Araştırmacının Ankara İl Müdürlüğü'nde araştırmanın yapıldığı sırada ve öncesinde meslek elemanı olarak çalışmış ve çalışmaya devam ediyor olmasından dolayı incelemesi araştırmacı tarafından yapılan ve çocukları kurum bakımına alınan ebeveynler katılımcı listesinin dışında tutulmuştur.

3.7. ETİK KONULAR

Öznel derinlemesine görüşme süreci öncesinde çalışmanın amacı, kapsamı ve elde edilecek verilerin ne şekilde kullanılacağı konusunda bilgilendirilmiş olup kendilerine aydınlatılmış onam formu imzalatılmıştır. Öznelerin kimlik bilgileri kullanılmadan takma isimler ile anlatıları aktarılmıştır.

Çocukları için bakım tedbiri uygulanması için başvuruda bulunan ve halen çocukları kurum bakımında bulunan ebeveynlerin, yapılan görüşmeler sırasında çocukları ve kurum bakımı konusunda oldukça hassas oldukları gözlemlenmiş ve ebeveynlerin bu hassasiyeti göz önünde bulundurularak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ebeveynlere, çocukları kurum bakımına alınmadan önce yapılan sosyal inceleme sürecini hatırlatacak sorulardan uzak durulmuş, bu sebeple görüşmeler kurum dışında yapılmıştır. Ayrıca sınırlılıklar başlığı altında da belirtildiği üzere söz konusu Müdürlükte halen çalışmakta olmamdan dolayı benim tarafımdan sosyal incelemesi yapılan ve çocukları kurum bakımına alınan ebeveynler ile kurum bakımı öncesinde yapılan sosyal inceleme sürecini anımsatmamak ve ebeveynlerin gönül rahatlığı ile paylaşımda buldukları görüşmeler yapabilmek adına görüşme yapılmamıştır.

4. BÖLÜM

ANALİZ

Bu bölümde çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan derinlemesine görüşmeler “Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç” “Çocuklar Kurum Bakımına Alındıktan Sonra Yaşananlar” “Hizmet Beklentileri” ve “Geleceğe Dair Planlar” olmak üzere 4 ana tema ile analiz edilmiştir. Ebeveynler ile yapılan derinlemesine görüşmeler sonucunda ebeveynlerin anlatımları doğrudan alıntılar şeklinde aktarılmıştır. Ebeveynleri Kurum Bakımına Götüren Süreç başlığı altında ebeveynlerin anne baba olma algıları, sosyal destek tarifleri ve son çare kurum bakımı olarak çocuklarını kurum bakımına vermeden önce yaşadıkları, sorunları ve gereksinimleri üç alt tema ile analiz edilmiştir. Çocuklar Kurum Bakımına Alındıktan Sonra Yaşananlar başlığı altında; ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına bıraktıktan sonra yaşadıkları, hissettikleri, verdikleri tepkiler, kurum bakımı öncesinde kendileri için planladıkları yaşam biçimleri, bu planların gerçekleşme durumu ile kurum bakımının ardından çocukları ile ilişkilerinin yeniden kurulması analiz edilmiştir. Hizmet beklentileri başlığı altında ebeveynlerin, kurum bakımı öncesinde çocuklarını kurum bakımına vermek yerine kendilerine sunulabilecek hizmetler ve kurum bakımı sırasındaki hizmet beklentileri ile önerileri analiz edilmiştir. Son olarak ise Geleceğe Dair Planlar başlığı altında ebeveynleri gelecekte kendileri ve çocukları için düşündükleri, hayalini kurdukları gelecek planları analiz edilmiştir. Analizler yapılırken, ailelerin mikro, mezzo ve makro düzeylerdeki özellikleri, sorunları ve etkileşimlerine de değinilmiştir.

4.1. EBEVEYNLERİ KURUM BAKIMINA GÖTÜREN SÜREÇ

Bu başlık altında; ebeveynlerin anne-baba olma algıları, sosyal destek tarifleri ile son çare kurum bakımı olarak 3 alt temaya yer verilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verme kararına götüren süreç, nasıl bir anne baba olduklarına ilişkin düşünceleri, yaşadıkları sorunlar, gereksinimleri onların anlatıları temelinde analiz edilmiştir.

4.1.1. Anne Baba Olma Algısı: ‘*Sen nasıl bi’ annesin?!’*

Bu başlık altında ebeveynlerin kendilerine, kendi rollerine yönelik algıları aktarıldığından mikro düzey özelliklerinin yansıtıldığı söylenebilir. Ancak bu algının oluşmasında şüphesiz makro düzeyde toplumun genel yargıları, toplumsal cinsiyete ilişkin kalıpların etkisi gelenek ve görenekler, ebeveynlerin yetiştikleri sosyal çevrenin kültürel bağlamının etkisi göz ardı edilmemelidir. Görüşülen ebeveynler, anne ve baba olmayı farklı şekilde anlamlandırmaktadırlar. Ebeveynler anne ve babanın farklı rolleri olduğunu, farklı alanlarda çocuğu kontrol edebileceklerini, bu durumu da hem cinsiyetlerinden kaynaklı becerilerinin hem de yine cinsiyetten kaynaklı rol dağılımının etkisinin ortaya çıkaracağını düşünmektedirler. Miller (2010); kadınların yaşamlarında çeşitli değişimlerin tarih boyunca yaşandığını, ancak annelik sorumlulukları ve çocuk bakımı etrafındaki kültürel varsayımların değişmeden kaldığını ve anneliğin yapılandırılmasında rol oynayan ana etmenlerin çocuğa kimin bakacağına ilişkin cinsiyetlendirilmiş varsayımların merkezinde toplanmaya devam ettiğini belirtmektedir. Yapılan görüşmelerde de ebeveynlere göre babanın rolü çalışmak ve eve gelir sağlamak olduğundan çocuk ile başka konularda ilgilenememektedir. Annenin asli görevi ise çocuğun fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bunun aksi yanlış ve olağanüstü bir durum olarak değerlendirilmektedir.

Bence, benim görüşümce bi çocuğu anne eğitir, benim görüşümce, çünkü biz böyle gördük ailemizden. Niye, baba, bir iki saat üç saat çocuklarla en fazla akşam geldiği zaman. Çoğu zamanda geldiğimde uyuyo olur mesela, küçük, ortancı. 9’da, 10’da eve geliyodum. Ben saat 7’de çıkmışım bu çocuklar uyuyo, okula gönderen bu, akşama kadar ilgilenen bu, yemeğini aşını veren bu, e baba? Sarığı kabak, bizim önceden öyle derler sarığı kabak. Umursamaz hesabından, umursuyosun ama napacaksın geçim şartı var bi de (Kayın, 35, E).

Çocuklarını arayıp sormayan bi insandan anne olmaz zaten. Yurda gidiyo ben bi haftayı iple çekiyom. Baba olduğum halde (Servi, 41, E).

Senin de bi annen baban vardı. Hangisi daha çok ilgileniyodu senle? Annenin görevi demi? Bizde öyle değildi... Çektim elimi ayağımı, evi mi süpürmedi ben süpürdüm. Çamaşır mı yıkamadı attım çamaşırı makinaya. Yani

yıkıyosun anladın mı, mecbur. Anlata, anlata ,anlata anlamıyo. Yapmıyo inadına yapmıyor (Söğüt, 36, E).

Özellikle erkek ebeveynlerin, çocukların her türlü sorumluluğu ile ilgili yetkin kişinin baba olduğu, annenin mantıklı düşünebilmek için fazla duygusal bir yapıya sahip olduğu yönünde bir algılarının bulunduğu ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Anne bir düşünüyorsa baba iki düşünüyor. Şöyle baktığında anneye göre baba ilgili gibi durmaz ama baba, anneden daha fazla düşünür. Buna emin olun. Bir bayan ne kadar okursa okusun erkek ondan daha üstün düşünür... Annenin yüreği yufkadır dayanamaz. Baba dayanır. Sorumluluk çok büyük sorumluluk babanın üstündedir. Kız evladı da olsa erkek evladı da olsa. Maddi, manevi, yiyeceği, içeceği, yakacağı aklına ne geliyorsa her şey babada biter (Sandal, 37, E).

Ebeveynlerin bir kısmı, çocukların bakımını gerçekleştirmekte zorlandıkları ve sağlayamadıklarını ifade ettikleri noktalarda bu durumu kendi yetersizlikleri olarak algılamaktadırlar.

Bar ortamlarında geçen bi hayat. Anne olamıyorsunuz ki. Yani kendini çocuklarına veremiyosun (Kökner, 35, K).

Ya hocam şimdi şöyle düşünüyorum. Sahip çıkamadım. Bakamadım. Sokağa atmış gibi... Adamın aklına çeşit çeşit bir sürü şey geliyor (Sandal, 37, E).

Artık onlara bi şey yüklemek istemiyorum çocuk okusun okula versin kafayı, ben bunu yapamadım niye yapamadım çünkü gücüm yoktu, yetemiyodum...

Gücüm yettiği kadar. Eğitimleri düzgün olsun aile hayatları istedim ama yapamadım onu beceremedim. Beceremediğim için de götürüp teslim ettim artık...

Bak şöyle düşünüyosun; sen bi annesin, sen kimin annesisin, sen ne sıfatla annesin, nasıl bi annesin ki sen, mesela ben bunu çok düşünürüm. Bi çocuğun oldu bakamadın, bi kızın oldu birine verdin, üç oğlun oldu nerde hani?(Akasya, 35, K).

Görüşülen ebeveynlerin anne baba olmaya yönelik algılarının toplumsal cinsiyet öğretilerinden etkilendiği, babaya ve anneye; ev içi ve ev dışı olmak üzere farklı sorumluluklar yükledikleri görülmektedir. Anne ve baba olmayı da bu sorumlulukların yerine getirilip getirilmemesi ile değerlendirmektedirler. Ebeveynlerin toplumsal cinsiyet algısını ve çocuk yetiştirmeye etkilerini inceleyen Kılıç (2013), benzer şekilde anneliğin

öncelikli olarak duygular ile ifade edildiğini, sorumlulukların duyguların ardından geldiğini, babalığın ise daha çok maddi yönü içeren sorumluluk olarak tanımlandığını, ev içi sorumluluk annelere bırakılırken eve ve ailesine zaman ayıran babaların fedakâr olarak tanımlandığını ortaya çıkarmıştır. Yapılan başka bir araştırma sonuçlarına bakıldığında araştırmaya katılanlar arasında kadın ve erkeklerin çocuklar hastalanınca ona bakmayı en kadınsı iş olarak gördükleri anlaşılmaktadır (Vatandaş, 2007). Yapılan araştırmada da gerek annelerin gerekse babaların anne baba olmaya ilişkin toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri ve birbiri ile örtüşen düşüncelere sahip oldukları görülmektedir. Bu sebepten olsa gerek görüşülen ebeveynler ve çocuklarının özelliklerine bakıldığında; babası tarafından kurum bakımına verilen çocukların annelerinin aileyi terk ettiği ya da hayatını kaybettiği, annesi tarafından kurum bakımına verilen çocukların annelerinin ise kendilerine biçilen “annelik” sorumluluklarını yerine getiremedikleri anlaşılmaktadır.

4.1.2. Sosyal Destek Tarifleri: ‘*Tutunacak dalım yoktu*’

Eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde bu alt kategoride, ebeveynlerin mezzo düzeydeki özellikleri olan diğer ebeveyn, kök aile, arkadaş, akraba, kardeş ve komşuluk ilişkileri ile toplumsal kaynaklar ve hizmetlere ulaşma, bu hizmetleri/kaynakları kullanma durumları, yaşadıkları sosyal çevre yer almaktadır. Görüşülen ebeveynlerin neredeyse tamamının; yakınlarında destek alabilecekleri kimsenin bulunmayışından ve dolayısıyla sorunlar ile yalnız başetmeye çalıştıklarından dolayı çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kaldıklarını ifade ettikleri görülmektedir. Ebeveynlerin destek beklentilerinin genel olarak eş, kök aile, akraba, yakın çevreden birilerinden olduğu görülmektedir.

Sosyal destek, destek sağlayanın iletişiminin, destek alanın içinde bulunduğu durum ve zorluklar ile baş etmesini sağladığı kişilerarası bir süreçtir (Albrecht ve Goldsmith, 2003). Ebeveynlerin yakın çevresinde manevi olarak yanında hissettiği, gücü olsa bana yardım ederdi dediği kişiler bulunmaktadır. Ebeveynin anlatımına göre, çevresinde iletişimde oldukları bu kişiler kendi yaşamlarındaki sorunlar ile baş etmeye çalıştıklarından kendilerine destek olamamaktadır. Ancak bu kişilerin yakınlarında bulunması, bu kişiler ile kurdukları iletişim ebeveynler tarafından duygusal destek olarak algılanmaktadır.

Vermeden önce amcam vardı ilk eşimin amcası, çocuklarla çok ilgileniyodu, E... 'u (çocuğundan bahsediyor) çok severdi, kendi evladı gibi. O getirir götürür yiyecek içecek bırakırdı (Ladin, 25, K).

Manevi destek sadece ailem yanımdaydı, anne ve babam. Geri kalanı zaten dediğim gibi... (Ihlamur, 33, K).

Ebeveynlerin ifadelerinde zaman zaman farklı boyutlardaki sosyal destek türlerinin beraber algılandığı görülmektedir.

Benim okul müdürüm vardı Yozgatta, biraz manevi, biraz maddi desteği oldu. Onun baya bi desteği olmuştu. Maddi olarak, işte teselli etti. Ben işin doğrusu gidip dedim bulayım, öldüreyim diye düşünüyom. Değmez çocukların var şu bu. Beş yüz altı yüz lira maddi destek verdi. Ondan sonra okulda yıllık izin haricinde normal rapor verdi (Servi, 41, E).

Bir diğer sosyal destek şekli olan bilgisel sosyal desteğin yine ebeveynler sürecin kontrolünü kaybettikten sonra çocukların bakımını sağlayamadıkları zamanlarda çevreden kurum bakımı önerisi şeklinde ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.

Bi şeyimiz var. Baş müfettiş, bi müşterim var benim. Ondan dolayı haberdar oldum ben de. Şey dedi, böyle olmicak dedi, sen çocuklarla çalışamıyon edemiyon, o da çocuklarımı çok sever sağolsun. Ev tutsak sana dedi nolacak bu çocuklar böyle dedi. Ondan sonra hiç şey yapma dedi, git sevgi evlerine teslim et. Ne zaman dedi evini barkını kurarsın, yuvanı kurarsın ondan sonra alırsın (Çınar, 53, E).

Öyle bi yurda, şey, bizim bi on numara var (komşusundan bahsediyor). Bi teyzemiz var. Çok seviyo çocuğu, hani böyle işkence görcene dedi, ailem çok işkence yapıyodu çocuğuma. Dövüyodu, ediyodu, hep kafasında bıçak izleri falan vardı çocuğun hep yara falan vardı. O yüzden hani böyle olacağına dedi yurda yerleştir dedi. Dedim yurt bulabilirsem yerleştirecem dedim. İşte onun sayesinde öyle yurt buldum (Meşe, 35, K).

Aileden ve arkadaşlardan ekonomik veya araçsal destek sağlayabilme, hem rutin başa çıkmada hem de öngörülemeyen olaylarla mücadelede önemli bir farklılık yaratabilir (Curley, 2010). Ebeveynler genel olarak çocuklarını kurum bakımına verme noktasına gelmelerinde, çocuğun bakımı konusunda doğrudan destek ve ekonomik destek eksikliği

olduğunu düşünmektedirler. Dolayısıyla ebeveynlerin bu süreçteki deneyimlerinde en önemsedikleri destek boyutu araçsal destek olmaktadır.

En büyük neden tutunacak bi dalım yoktu. Anne bakamıyo, bacı desen İstanbul'da, kardeşler zaten herkes kendi dağına göre dumanı var (Söğüt, 36, E).

O zamanda kiramı falan ödeyememiştım, icra takibine koymuş ev sahibi. Ondan sonra çocukları verip gidip çalışmam gerekiyo. Çocukları eve koysam annem üçüne birden bakamıyo, annem gözünün birini kaybetti, annemin parmağının ucu alındı, annem ayakta duramayan bi insan. 120 kilo bi insan. Şeker hastası (Ihlamur, 33, K).

En önemli sorun, şu ufak çocuklar işte ben işe geldiğim zaman bırakacak insan yok. En önemli sorun oydu. Yani kimsenin olmadığı. Ee kreş yardımı istedim, kreş yardımını da vermediler (Servi, 41, E).

Yukarıdaki anlatıda da belirtildiği gibi, ebeveynler sosyal çevrelerinden yeterli sosyal desteği sağlayamadıkları durumlarda, formel destek kaynaklarına yönelmektedirler. Ancak bu kaynaklara ulaşamama veya bu kaynakların yetersiz oluşu çocuklarını kurum bakımına vermelerine katkı sağlayan başka bir parça olmaktadır. Servi'nin yanında diğer ebeveynler görüşme sırasında yararlandıkları formel destek kaynakları olarak danışmanlık tedbiri ve ekonomik destekten bahsetmektedir.

Mahkeme bize aile danışmanı mı ne öyle bi şey atamış. Geçen sene yazın iki tane bayan gelmişti eve ben yoktum evde... Ben evdeyken de gelmişti, şu gün gelecez demişti bende o gün evde durdum (Kayın, 35, E).

Çocukları o ara kuruma verme fikri oldu bende bi gittim. Dediler ki o zaman size maaş bağlayalım vermeyin çocukları. İyi dedim öyle bi imkanınız varsa bağlayın. Ama tuttular tekine bağladılar. Ben vermedim o zaman. İş bulana kadar o bana çok destek oldu (Erguvan, 38, K).

Gladow ve Ray (1986) tek ebeveynli yoksul aileler ile yaptıkları araştırmada; ebeveynlerin enformel destek kaynaklarından aldıkları desteğin yaşam doyumlarını olumlu yönde etkilediğini ve çevresinden aldığı destek ile sorunlarını oldukça azalttığı sonucuna varmışlardır. Bu da yalnızlık duygusundan uzaklaşan tek ebeveynli aileleri ekonomik sorunları daha az önemser hale getirmektedir. Yaptığım görüşmelerde de yeterli sosyal desteğe sahip olmanın ebeveynlerin çocuklarının bakımını

sağlayabilmelerinde çok ciddi bir öneme sahip olduğunu gördüm. Bu durumun aynı aile içerisinde ebeveynin bir çocuğundan vazgeçip diğer çocuklarına bakabilmesi şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir.

Hani şimdi desem baba (ilk eşinin babası) benim param yok veyahutta E... aç, E... 'un ihtiyacı var (annenin yanında kalan çocuk, ilk eşinden), napar, ne eder harç borç bulur getirir gelir ama R... 'nın (kurum bakımındaki çocuk, ikinci eşinden) ailesine ulaştım durum böyle böyle dedim. Dedim durumumuz çok kötü, R... 'yı hani dört beş ay size getirsem dedim bakabilir misiniz. Halalarına falan hani kocaman halaları vardı. Denetimli serbestlik var dedim ceza aldım. Biz dedi bakamayız dedi. R... 'yı yurda vercem dedim bak siz almazsanız. Çünkü dedim durumum iyi değil, ceza geldi bana. Hiç dönmediler (Ladin, 25, K).

Ebeveynler, kök aileleri ya da eşleri dışında arkadaş, akraba gibi yakınlarından da çocuk bakımı konusunda destek aldıklarını dile getirmişler, ancak bu desteğin oldukça sınırlı olduğunu ve çocuklarına yeterli bakımı sağlamada önemli bir etkisinin olmadığını düşünmektedirler.

Benim bi arkadaşım vardı karşımda oturuyodu Yıldız diye, mesela ben böyle çok geç geleceğimde, acil işim olduğunda ya da mahkemelik bi işim olduğunda, B... 'a biraz bak, iki saat bak, o da son dönemlerde, öyle aman aman yok, biliyorsunuz hani hayatta her şey para. Karşılıksız hiç bi şey olmuyo, ben de ona sigarasını falan alıyodum. O şekilde. Benim onla dostluğum arkadaşlığım başka. Benim evimde yiyecek yoksa o bana getiriyodu, o biraz destek oldu. Onun haricinde zaten hiç kimsem yoktu (Akasya, 35, K).

Akrabaları tarafından bakılan çocuklar, kurum bakımında yetişen ya da akrabalık bağı bulunmayan koruyucu aileler yanında yetişen çocuklara göre daha olumlu etkilenmektedirler (Bempah, 2010). Görüşülen ebeveynlerin de destek almaya yöneldikleri ilk kaynağın yakın çevreleri olduğu görülmüştür. Bazı ebeveynler geçmişte yakınlarından çocuk bakımı konusunda destek aldıklarını ifade etmektedirler. Bu bakımın, farklı nedenlerle sonlandığı; bir süre sonra bakım konusunda destek veren bireylerin destek veremez hale geldikleri veya ebeveynin aldığı desteği sürdürmek istemediği ebeveynlerin anlatılarından anlaşılmaktadır.

Yok işte, arada ablam dedi ki çocukları getir ben bakayım dedi, oraya götürdüm, bu seferde üç güne bi para istedi benden. Dört güne bi para istedi. İşte kardeşim para lazım. Kardeşim şu lazım kardeşim bu lazım. Ya dedim abla parayı napıyosun, oğluna silah alıyomuş. Sigara harçlığı yapıyomuş. Çocuklarla ilgilenmiyomuş. Çünkü benim çocuklarım hiç bi zaman kirli elbiseyi, yani bugünkü giydiğini yarın giymedi. O tarzda yetiştirdi. Varıyorum üstleri başları batkın rezil, öyle olduğu için bi hafta baktırabildim, bi hafta sonra da aldım çocukları (Servi,41, E).

Zaten annem de yapacağını yaptı. En zor zamanlar annemin baktığı zamanlardı. Babannelik yapmadı gerçekten bi' annelik yaptı. Mesela benim oğlan benim anneme babama ebe dede demesini bilmez onlara anne baba der (Sandal, 37, E).

Ortadan kalkan enformel aile bakım desteğinin nedeninin genel olarak destek olan bireyin yaşamındaki değişimler, ortaya çıkan başka sorunlar olduğu ebeveynler tarafından aktarılmaktadır.

Kayınbabam da hurda işi yapıyo, kayınvalidem de çok hasta benim. Astım, şeker her şey var ama çok şükür gene de ayakta yani. Kalkabiliyor oturabiliyo, eli ayağı tutuyo ama çok hasta, kayınvalidem çalışmıyor, evde oturuyor, çalışamıyor tabi yaş geçti. Öyle elinde arabayla gidecek de kağıt toplayacak da bi ev geçindirecek. Ona da çok şey yapamıyorum. Hani bazen çocukların eline tutuşturuyor 20-30, yani üsteleyemiyodum, bana yardım edin sahip çıkın diye. Zaten olsa yapacaklar. Çocuklar kendilerinin yani inkâr etmiyolar. Zaten diyo oğlumdan sonra diyo hatıra kalan tek yadigar bunlar (Ladin, 25,K).

Biri (ablalarından) annelik yapıyodu benim ufak 10 yaşındaki çocuğa, iki sene mi üç sene mi baktı. E şimdi rahim kanseri oldu, dört sefer mi beş sefer mi ameliyat oldu. Yani kritik durumda. İyi olsam gene ben bakarım çocuğa diyo (Kavak, 53, E).

Görüşülen ebeveynler kök aileleri ile ilişkilerini genel olarak sınırlı ve kopuk olarak ifade etmektedirler. Zaman zaman ebeveynler çocuklarının kurum bakımında olmasının sebebini de kök ailelerinin, yaşadıkları stresler ile başetmeye çalıştıkları sırada kendilerine karşı takındıkları tutumlar olarak algılamaktadırlar. Ayrıca, ebeveynler,

yaptıkları evlilikler, sürdürdükleri yaşam biçimlerinden dolayı kök aileleri tarafından kabul edilmediklerini, görmezden geldiklerini ve dışlandıklarını ifade etmektedirler.

Herkes nasıl diyim birbirinden haberi yok kopuk (Akasya, 35, K).

Ailemle zaten bütün bağlarım kopuk. İstenmeyen çocuk olduğum için annem istemezse, diğer kardeşlerim de istemez. Bu böyledir. Evet kardeşinize sahip çıkın derse zaten sahip çıkarlar. Birlik beraberlik budur. Bi anne ya da baba bunun zeminini temelini hazırlar. Temel baştan bozuk olunca bina üste tuğla tutmuyo. Kardeşler de elini eteğini çekmişti zaten hiç yani benle alakaları yoktu, büyüklerim, abilerim ablalarım ilgilenmediler, kimse yoktu çevremde (Ardıç, 42, K).

Ailemi biraz suçlu buluyorum. Ailem destek çıksaydı, bunların hiç biri başıma gelmezdi. Hiçbiri de olmayacaktı. Ama ailem destek çıkmadı hep dışladı beni (Meşe, 35, K).

Ya şey kardeşlerimle ben görüşüyodum. Bu evlendiğim insan sünniydi. Bizim orda alevi sünni kavramı var. Bana dedikleri (kök ailesinden bahsediyor) tek şey şu, gittin sünni biriyle evlendin. Bi de çocuk peydahladın. Çek belanı (Kökner, 35, K).

Bazı ebeveynler ise ailelerinin tutumlarından kaynaklı olarak destek dahi talep etmediklerini aktarmaktadırlar. Bu durumun aşağıdaki anlatıda olduğu gibi hem aile tutumları ile ilişkisi bulunmakta hem de bireyin kişilik özellikleri de sosyal destek algısına etki etmektedir (Bowling, Beehr ve Swader, 2005).

Kendi ailem de sadece eleştirirler. Verme bak, boşanmasaydın. Çokta böyle ordan burdan yardım istemeyi sevmiyorum. Hep böyle kendi çabalarımla ayakta kalmaya çalışıyorum. Çokta böyle acım susuzum bize şunu verin bunu verin dememişimdir. Gerçekten istemesini bilersen Allah veriyö (Erguvan, 38, K).

Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler, kurum bakımı öncesindeki süreçte beklentileri sorulduğundan genel olarak kök ailelerinden, kardeşlerinden beklentilerini dile getirmektedirler.

Ben ailemden şunu beklerdim, hiç arayıp sormuyolardı bile ne yiyon ne içiyon (Ladin, 25 K).

Şimdi kız kardeşim ağzını açıp bir şey diyemiyor bana çünkü ben çocuklarımı yurda vereceğim dediğimde kız kardeşimin evi barkı vardı diyebilirdi abla gel verme destek olalım ama demedi diğer kardeşlerim de demedi onu bırak 3 yıl ayrılıp geldiğim evde kimse kapımı açmadı. Şimdi kimsenin hiçbir şey demeye hakkı yok... Çünkü hiç kimsesi yok, hiç bi dalı yok. Var ama destek olanı yok (Akasya, 35, K).

Sosyal destek, bireyler üzerinde olumlu etkiler yarattığı gibi aileler için de algılanan sosyal destek olumlu sonuçların ortaya çıkmasına aracılık edebilmektedir. Ailelerin sorunlar ile başetme ve uyum sağlama yeteneklerinin aile içerisinde ya da dışarıdan aldıkları sosyal destek ile oldukça bağlantılı olduğu bilinmektedir (Lietz, Lacasse ve Cacciatore, 2011). Görüşülen ebeveynlerin, çocuğun diğer ebeveyni, aileleri, akrabalarından bekledikleri sosyal desteği göremediklerinden kaynaklı olarak ciddi bir hayal kırıklığı yaşadıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır.

İki tane ablam var, bi tane abim var. Herkes kendi havasında, kimse sorumluluk altına girmek istemedi, istemez diyeyim. Açıkçası o dedi ben bakamam, o dedi eşimlen kötü olmayım, o dedi karımlan kötü olmayım. Ne zamana kadar bakacam ben senin çocuğuna? Anlatabildim mi?... O yönden hani düşenin dostu olmaz diye bi laf var ya bizim oralarda. Düşme gör diyo ya (Kayın, 35, E).

Yanımda destek, pek bi destek almıyodum çocuğum için. Hani senin çocuğun diyolardı... Kimse destek çıkmadı. Hani, kim yapacak ki bunu. Bu eşim de nereye kadar destek çıkacak? Bi tek onu düşünüyom ben (Meşe, 35,K).

Samimi söylüyom başka yönler kadar düşürdü beni. Bana diyemez ki çocuğumu niye verdin. Çocuğum nerde diye bana hesap soramaz. Bunu herkes biliyo. Ben çocuğumun elimden geldiği sürece her şeyini yaptım. Gittim sokakta da çalıştım. Gittim telekızlık da yaptım, benim ailem bana hesap soramaz. Sorabilir mi? Soramaz yani. Ben sokakta çalışırken neredelerdi? Ben düştüğümde neredelerdi?(Kökner, 35, K).

Yukarıdaki durum ile bağlantılı olarak Duru (2008); yalnızlığın duygusal ve sosyal ilişkilerde ortaya çıkan aksama ve yoksunluklarla ilişkili olduğunu ve bazı sosyal ve duygusal gereksinimlerini karşılayamayan bireylerin, bu gereksinimlerini karşılayan bireylere göre kendini daha yalnız hissedebileceklerini ifade etmektedir. Aynı şekilde

Segrin ve Passalacqua da (2010) yalnızlık duygusunun yakın ilişki kurulan bireylerin bulunmaması ya da eksikliği ile önemli derecede ilişkili olduğunu aktarmaktadır. Yaptığım araştırma kapsamında gerçekleştirdiğim derinlemesine görüşmeler sırasında ebeveynlerin sahip oldukları sosyal desteğin oldukça düşük olmasından kaynaklı olarak kendilerini yalnız bireyler olarak algılamakta ve anlatmakta oldukları görülmüştür.

Ben hep tek tabancaydım. En dibi görmüş bi insanım. Tek tabancayım (Ihlamur,33 K).

Tek başımaydım. Tek başına insan napabilir... Yukarda Allah, aşağıda ben. Yukarda Allah, aşağıda iki tane oğlum (Çınar, 56, E).

Hiç kimse yoktu. Hiç kimse yoktu (Ardıç, 42, K).

Yolcuoğlu (2012)'nin yapmış olduğu karşılaştırmalı araştırmaya bakıldığında; çocukları çocuk koruma sistemine müracaatçı olan aileler ile aynı çevrede yaşayıp çocukları çocuk koruma sisteminin müracaatçısı olmayan ailelerin algıladıkları sosyal destek açısından karşılaştırıldıkları ve müracaatçı olmayanlara göre olanların aileden, arkadaştan, diğer önemli kişi ya da özel bir kişiden sağladıkları destek ve toplam sosyal destek algılamalarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Bu karşılaştırma; herhangi bir sorun durumunda yardım alabilecekleri akraba ve yakınlarının bulunması, yine herhangi bir sorun durumunda borç para temin edebilecekleri veya gereksinimlerini talep edebilecekleri yakınları ve akrabalarının bulunması ve herhangi bir sorun durumunda yardım alabilecekleri komşularının bulunması durumlarını kapsamaktadır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye ve yürürlükte olan 5395 sayılı ÇKK'ya bakıldığında çocukların anne ve babasından ayrılması veya kurum bakımına alınmasının bütün kaynakların kullanılmasının ardından son çare olarak görülmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Görüşülen ebeveynlerin anlatılarına bakıldığında sahip oldukları sosyal destek sistemlerini kullanmaya çalıştıkları, bu sistemlerden yeterli desteği alamadıklarında ise formel destek sistemlerine yöneldikleri anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin bahsettikleri formel destek sistemlerinin; sosyal ve ekonomik destek, ücretsiz kreş desteği ve danışmanlık tedbiri olduğu anlaşılmış, ancak bu hizmetlerin de yetersiz kalmasının ardından ebeveynlerin de son çare olarak kurum bakımına başvurdukları görülmüştür. Boer ve Coady (2006), enformel desteğin yanında profesyoneller ile kurulan olumlu ilişkinin de aile dışından sağlanan sosyal desteğin önemli bir boyutu olduğunu ifade etmektedir.

4.1.3. Son Çare Kurum Bakımı: “Kimse evladını vermek istemez ama... Mecbura kaldım...”

Germain ve Gitterman (1966)'ın yaşam modeli, insanları birbirleriyle ve çevreleri ile karşılıklı bağımlı olarak değerlendirdikleri ekoloji metaforuna dayanmaktadır (Collins, Jordan ve Coleman, 2013). Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, kurum bakımı kararının bir son nokta olarak algılandığı, ebeveynlerin bu kararı direnebilecekleri kadar direndikten sonra “çaresiz” kalarak verdiklerini aktardıkları görülmüştür. Bu kararı vermenin oldukça zor olduğu, tüm kaynakların tüketilerek bu kararın verildiği ebeveynlerin vurguladıkları önemli bir nokta olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte, psikolojik, ekonomik ve sosyal pek çok farklı süreç etkili olmaktadır. Ebeveynlerin kendi algıları, yetişememe, yetememe duyguları, çevrelerinden bekleyip alamadıkları sosyal destekleri, ulaşamadıkları veya yetersiz kaldığını düşündükleri hizmetler, sosyal çevrelerinin etkileri bu sürecin kurum bakımı ile sonuçlanması sürecinde önemli parçaları oluşturmaktadırlar. Eko-sistem yaklaşımına göre mikrodan makroya pek çok ayrı düzeyde etkileşimi burada görmek mümkündür.

Ben bi gün akşam eve geldiğimde, burdan çıktım gece saat iki-üç para da alamamıştım, doğalgaz gelmiş 300 milyon, su elektrik gelmiş 100 milyon, Batuhan sefil sefil bi yerde, Onur bi yerde sefil sefil, bi gün evi ateşe vermişler, bi gün su basmış, Batuhan dedi ki “anne benim bezim bitmiş, sütüm bitmiş“ o zaman dedim ben sizi verecem, ben anne değilim (Akasya, 35, K).

Ebeveynler bu deneyimlerini, mecburiyet ve çaresizlik kavramları ile beraber algılamakta ve ifade etmektedirler.

Mecbura kaldım verdim. Hani şimdi mesela burdayım çocuk evde olsa kim bakacak. Mecbura kaldım. Kimse evladını vermek istemez ama... Mecbura kaldım... (Sandal, 37, E).

Bakıcı tuttuk, bakıcı baksa da ne kadar bakarsa baksın ilgilenmedi fazla çocuklarla... Mecbur kaldım. Son çare yurda verdik (Servi, 41, E).

Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeden hemen önceki süreçteki ihtiyaçlar ile ilgili anlatımlarına bakıldığında; hem fiziksel ihtiyaçların hem de duygusal ihtiyaçların artık karşılanamaz olduğu, bu durumun ebeveynleri psikolojik anlamda da oldukça yıpratıcı bir hale geldiği görülmektedir.

E bunlar yanımda, çalışmıyorum edemiyorum. Mecburiyetten, kendi elimle, çocuklarımın başına bi şey gelmesin diye bu sevgi evlerine kendi elimle teslim ettim... Kalacak yerim yoktu en başta biz otellerde kaldık, biz hastane bahçesinde yattık çocuklarla yüksek ihtisasta var mı ötesi? En son paramızın bittiği gün hastane bahçesinde kaldık o gün. İhtisasın. Bunu yaşamışım ben. Ben onları o soğukta nereye bırakayım (ağlıyor). Napayım ben çocuklarımı atma taraftarı değilim satma taraftarı değilim (Çınar, 56, E).

Şu göğsümde kist çıkınca kanser oldum diye düşündüm, ölürsem çocuklarım ortada kalır, çok işte bu borçlar nedeniyle şeye girdim. Ondan sonra maaşım çok azdı. Çok sıkıntıya girdim. Sabah ezanı okunmadan geliyodum ben buraya, sabah ezanı okunmadan. Ve ben akşam en erken 7'de evdeyim. Çocuklar sabah kahvaltı yapamıyor, öğlen yemek yiyemiyö. Akşamdan pişiriyorum ama ısıtıp yemiyo onlar. Baktım kombiyi yakamıyorum soğukta oturuyorlar... Taşımali eğitim, çanta istiyolar, ilgi istiyolar, sevgi istiyolar yetişemiyorum artık, yetişemiyorum. Yok! Müthiş bir baş ağrısı çekiyorum artık. Ondan sonra, karar verdim. Oraya vermeye karar verdim ve iyice araştırdım (Erguvan, 38, K).

Görüşülen ebeveynlerin genel olarak yoksul mahallelerde yaşadıkları anlaşılmakta olup bununla beraber sosyal çevrelerinin çocukları için madde kullanımı, cinsel ve fiziksel saldırı riski taşıdığına yönelik bir algılarının bulunduğu görülmektedir. Bu durum da ailelerin güvensiz bir çevrede yaşadıklarını düşündürmektedir. Ebeveynler, çocuklarını bu çevreden gelecek risklere karşı koruyamamaktan endişe duyduklarını dile getirmişlerdir.

Her türlü tehlikeye açıklar. Mahalleyi tanımış oldum o arada. Madde bağımlıları, tecavüzcüler... Hep bi şeyler böyle artık birikti, birikti, birikti (Erguvan, 38, K).

Ya baktım çocuklar elden çıkıyo. İyi günü kötü günü var. Madde kullananı var, iti var kopuğu var ne bilim organ mafyası var çocuğum gel gidelim dese gitmez mi 11 yaşında ki çocuk (Söğüt, 36, E).

Pisliklerden kurtarmak... Şu pisliklerden kurtarmak, esrara bulaştırmamak. Belki sokaklarda mendil satıyolardı. Belki sokaklarda uyuşturucu satıyolardı. Kurban olduğum Allah bi kapı açtı o arada kurtardım yani. Kendime öyle diyom öyle avutuyom (Çınar, 56, E).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi, ebeveynler çocuklarının kendileri ile beraber kalmaları konusunda daha fazla direnmeleri halinde zarar görme ihtimallerinden korktuklarını aktarmaktadırlar. Buldukları çevrenin çocukları için tehlikeli olduğu algısı ile çocuklarını korumak için bu kararı verdiklerini ifade ederler. Ayrıca yukarıdaki ifadeler dikkatlice irdelendiğinde ailelerin çocuklarını kurum bakımına verme deneyimlerinin pek çok farklı süreçleri içinde bulundurduğu anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin, çocukları için verdikleri kararı detaylıca düşündükleri ve koşullarını göz önüne alarak hareket ettikleri görülmektedir.

Buraya okula koydum, öğleden sonra götürüyorum okula, tekrar akşam alacaksın. İşte çalışsam olmayacak. Mecbur işe girdim. İşte bi iki gün halalarına bıraktım. Oda olmadı, el elin çocuğuna ne kadar bakar. Hanımın kızı gelir burda eroini bulamazsa anasınlan dövüşürler. Düşündüm düşündüm ben dedim bunu sosyal hizmetlere bi yardım... Kız evladı, oğlan evladı olsa hani gelir akşam korkmaz. Evin önüne falan, görüyoz filmlerde şeylerde falan. Çıkıyo bi tane sapık küçük çocuğu mesela. Allah korusun dedim. Öyle bi şey başıma gelse ben ne yapabilirim (Kavak, 53, E).

Kolay değil hocam inan kolay değil. Şimdi mesela çocuk şimdi evde olsa bırakamazdım. Bi yemek ısıtacam diyecek tüpü açacak. Evi yakacak. Eve üzülmiyorum içinde kendi yanarsa naparım. Eşya dediğin ne bugün vardır yarın yoktur. Bi imza atar yenisini alırsın ama evladı atamazsın. Allah korusun eline bıçağı alır, tornavidayı alır fişe sokar. Her türlü var hocam. Ben bunlardan korktuğumdan verdim. Yine şöyle laftan sözden anlasaydı ben onu vermezdim (Sandal, 37, E).

Ebeveynlerin çocuklarını kendi yaşamlarından dahi korumak istedikleri Ardıç'ın, bir süredir beraber olduğu ve sürekli olarak kendisini yaptığı baskı ve tehditlerle taciz eden kişi ile ilgili, şu ifadelerinden açıkça görülmektedir: *N... 'ın bu süreçte benim yanımda bu adamla, nikahsız bir birlikteliğin içerisinde, amca dediği, abi dediği, bir şahısla aynı evde bulunmasına gönlüm razı değildi (Ardıç, 42, K).*

Bununla beraber, boşanmış kadınların toplum tarafından dışlandığı bilinen bir gerçek olmasının yanında bu durum erkek ebeveynler için de farklı bir boyutta karşılaşılan bir güçlük olarak karşımıza çıkmaktadır.

F. Hanım (çocukların bakıcısı) bunu dile getirdi mesela genç bi bayandı çünkü, şimdi o kadın bu eve sürekli girip çıkıyo, onun da bi işi var, genç bi bayan, sonuçta bende dul bi erkeğim. Hani az çok bilirsiniz mahalle ortamını, sinek küçüktür mide bulandırır diyenin hesabı... E bi bayan bulamadım. Öğretmen bile araştırdı, çoğu evli barklı genç bayan. Şimdi eve girip çıkacak, benim işe gitmediğim gün olacak, belki evde olacam. Hani üç beş ay girip çıkacak bu kadın eve. E şimdi sağdan soldan biri dese bu adamla bu kadının arasında bi şey var dese. Ayıkla pirincin taşını ondan sonra. O yüzden kadınların çoğu yanaşmak istemedi. F. Hanım da açıkça söyledi, ben bırakcam dedi. O da kendinden korktu. İşin açıkçası (Kayın, 35, E).

Ailenin bir sistem olarak çeşitli alt sistemlerden oluştuğunu ve bu alt sistemlerin birbiri ile etkileşim içerisinde olduğunu göz önüne alacak olursak; aile üyelerinden birinin yaşamında meydana gelen değişim diğer üyelere ve aile sisteminin bütününe yansımaktadır (Özkan ve Kılıç, 2013). Görüşülen ebeveynlerin anlatılarından yola çıkılarak; çocukların kurum bakımına verilmesi kararının, bir krizin sonucunda kesinleştirildiği, ortaya çıkan bazı beklenmedik durumlar sonrasında ebeveynin yaşamında meydana gelen değişim nedeniyle çocuklarına karşı yükümlülüklerini yerine getiremez bir hale geldiği ve artık sürecin tıkandığı bir dönüm noktası olduğu düşünülmektedir. Bu süreçte kimi zaman dışarıdan gelen ve beklenmeyen bir olay etkili olmakta kimi zaman ise ailenin, yaşam döngüsündeki yeni koşullara uyum sağlayamayacak duruma gelmiş olması etkili olmaktadır. Örneğin ebeveynin yaşamındaki bir değişim ebeveyni, çocukların bakımını sürdüremeyecek bir hale getirebilmektedir. Ancak bu demek değildir ki kurum bakımına verme kararını tek bir olaya bağlamak mümkün olacaktır. Yukarıda da bahsedildiği gibi görüşülen bütün

ebeveynlerin anlatılarında pek çok farklı parçanın sürece etki ettiği anlamı bulunmakta, ancak bazı durumlar daha vurgulu şekilde ebeveynler tarafından ifade edilmektedir. Aşağıda Ihlamur ve Ladin'in denetimli serbestlik sürecine girmelerinin çocukların kurum bakımına verilmesinde ne denli etkisi olduğu görülmektedir:

Ben çocukları eve bırakırsam gidemeyecektim(denetimli serbestlikten bahsediyor). Gidemeyince de bir buçuk yıl hapis cezası çıkıyo zaten. Onun için çocuklarımı verdim, cezamı da yaptım (Ihlamur, 33, K).

Denetimli serbestlik, her gün 4 saat gidiyodum. Kimseden bi fayda yoktu yani ailemle aram bozuktu. Çocuğa bakabilecek durumum yoktu. Öyle olunca çalışamıyodum, aldığım maaş yetmiyodu, ev kirası, su, elektrik, evin giderleri, çocuğun maması, bi de onu düşündüm, yani R....'da çok küçüktü o dönem. Dayanamıyodum yani çocuğun aç kalmasına falan (Ladin, 25, K).

Araştırmanın analizinin bu bölümünde ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermeye götüren süreç ve kurum bakımına verme kararını nasıl aldıklarından bahsedilmiştir. Ebeveynlerin anlatılarına bakıldığında anne ve baba olmaya toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu anlamlar yüklemelerinin yanında kendilerine atfettikleri sorumlulukları yerine getiremedikleri düşüncesi ile yetersizlik ve suçluluk duyguları hissettikleri görülmektedir. Bununla beraber ebeveynlerin sorumluluklarından vazgeçtikleri bir dönüm noktası bulunmaktadır. Bu dönüm noktasına gelmesi ise ekonomik yoksunluk, sosyal destek yoksunluğu, diğer ebeveynin kaybı ya da aileyi terk etmesi, ailenin başedemediği bir kriz durumu gibi nedenler ile ailelerin sosyal çevrelerinde bulunan risklerin çocukları tehdit etmesi, ebeveynlerin de bu risklerden çocukları koruyamadıklarına ilişkin düşünceleri etkili olmaktadır. McCubbin ve diğ.(1998); okuldan, komşulardan, akrabalarından, sağlık ve sosyal hizmetlerden alınan sosyal desteğin sıkıntı, güçlük veya kriz durumlarında ailenin direncini artırıcı etkisinin olacağını belirtmektedir (akt. Simon ve diğ., 2005). Görüşülen ebeveynlerin ise bahsedilen desteklerden yoksun olduklarını algıladıkları ve ifade ettikleri, çocuklarını da bu yüzden kurum bakımına vermek zorunda kaldıklarını aktardıkları görülmektedir. Hem kadın hem de erkek ebeveynlerin toplumun önyargılarından kaynaklı yalnız ebeveyn olmayı çeşitli sorunlar ile deneyimledikleri de görülmektedir. Ebeveynlerin başetmeye çalıştıkları sorunların benzer ve farklı yönleri bulunsa da genel olarak bakıldığında bu

sorunlar ile başetmede önemli bir yeri olan sosyal destek eksikliğinin çocukların kurum bakımına verilmesi kararında yoğun olarak ifade edildiği görülmektedir.

4.2. ÇOCUKLARIN KURUM BAKIMINA ALINMASININ ARDINDAN YAŞANANLAR

Bu tema bakıldığında eko-sistem yaklaşımı kapsamında mikro ve mezzo düzeyleri içermektedir. Bu başlık altında; İlk gün ve sonrası, çocukları kurum bakımına verdikten sonra ebeveynlerin kendileri için planladıkları ve bu planlarının gerçekleşme durumu, çocuk ile ilişkilerin yeniden kuruluşu ve son olarak çocukların ve ebeveynlerin görüşmelere ilişkin düşünceleri alt temaları ile analiz edilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra deneyimledikleri yas süreci, bu kapsamda verdikleri tepkiler, kurum bakımı öncesinde kendileri için planladıkları ve bu planların gerçekleşme durumu ile çocukları ile ilişkilerinin yeniden şekillenmesi aktarılmıştır.

Ebeveynler kurum bakımının ardından kayıp sonrasında bireylerin verdiği yas tepkilerine benzer anlatımlarda bulunmuşlardır. Bu sebeple burada kayıp ve yas kavramlarına değinmenin gerekli olduğu düşünülmüştür. İnsanlar yaşamları boyunca uyum sağlamak zorlandığı, dengesini bozan, yıkıcı yaşam olayları ile karşılaşabilmektedir. Bu olaylardan biri de sevilen, değer verilen birinin kaybıdır. Kayıpların ardından verilen biyopsikososyal tepkiler ise yas olarak adlandırılmakta olup yas bireylerin verdiği doğal ve evrensel bir tepkidir. Bireyler kayıpların ardından terkedilmiş, güvensiz hissetmelerinin yanında suçluluk ve öfke gibi tepkiler de gösterebilmektedirler. Yas sürecinde verilen tepkilerin evrensel olmasının yanında bireysel farklılıklar da bu tepkilerin ne şekilde ortaya çıkacağına etkili olmaktadır (Şenelmiş, 2006).

Bowlby (1977) yas sürecini bağlanma ile ele almakta olup bağlanma figürünün ortadan kaybolmasının bireyler tarafından ciddi bir bunaltı ile karşılandığını, yas sürecindeki davranışsal tepkilerin kayıp ile yeniden bağ kurmaya yönelik olduğunu ifade etmektedir (Worden, 2008).

Lindemann (1944) normal yas sürecinin bazı karakteristik özelliklerini yas deneyimi yaşayan kişiler ile yaptığı çalışmalar sonucunda belirlemiştir. Buna göre;

- 1) Somatik veya bedensel sıkıntılar
- 2) Kaybedilenin hayali ile meşgul olma

- 3) Kayıpla ilgili kendini suçlama
- 4) Düşmanca tepkiler, kontrolsüz öfke
- 5) Kayıptan önce sürdürülen davranışların yitilmesi (Worden, 2008) bu özellikleri oluşturmaktadır.

Eisenberg ve Patterson (1979), yas sürecini dört evreye ayırmaktadır. Bu evrelerden ilki kaybın hemen arkasından yaşanan inkar evresidir. İnanmama ve şok tepkileri genel olarak verilen ilk tepkilerdir. Bu evre şok ve uyuşukluk dönemi olarak da adlandırılmaktadır. Ardından arama ve isyan evresi gelmektedir. Bu evrede kişi kaybettiği şeyin farkına varmakta ve onun geri getirilmesi ile aşırı şekilde ilgilenmektedir. Bu dönemde yoğun suçluluk, suçlama ve aşırı öfke görülebilmekte olup bu evre aylarca sürebilmektedir. Üçüncü evre çökkünlük ve onarma çabaları evresidir. Bu evrede kişi kaybı ile yüzleşmiş durumda, kayıp ile nasıl başa çıkacağını, nasıl yaşamını devam ettireceğini düşünmektedir. Daha önceki dönemlerde kullanılan savunmalar artık kullanılamamaktadır. Bu dönemde intihar riski diğer dönemlere oranla daha fazladır. En son evre ise yeniden bütünleşme ve yapılandırma evresidir. Yeniden bütünleşme ve yapılandırma evresi zaman alan bir evredir. Bu dönem içerisinde kişi kaybı kabullenip yaşamını yeniden organize etmeye başlamıştır. Suçluluk duygusu olmaksızın hoş vakit geçirilebilirken küçük bir uyarı acı deneyimlerini yeniden ortaya çıkarabilir (Soykan, 2000).

4.2.1. İlk Gün ve Sonrası: ‘Evden cenaze çıkmış gibi oluyor’

Çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verdikleri ilk gün ve sonrasında bahsederken kayıp sonrası yas sürecinde görülen tepkilere benzer fiziksel, düşünsel, duygusal ve davranışsal tepkilerden bahsettikleri görülmüştür. Ebeveynler bu durumu önemli bir kayıp olarak algılamakta ve kayıp sonrasında yaşanan tepkileri deneyimlemektedirler. Çocukların kurum bakımına alındıktan sonra, kurum ortamına uyum sağlaması için aile ile iki haftaya kadar görüşmemesinin sağlanması kuralı ebeveynlerin bu süreci bir kayıp olarak algılamalarına etki etmektedir.

Ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, çocukların kuruma tesliminin bizzat kendileri tarafından yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu şekilde bir yol izlenmesinde ebeveynlerin

kendileri tarafından kurum bakımı talep etmelerinin etkili olduğu söylenebilir. Ebeveynlerin çocuklarını bıraktıkları gün, kurum hakkında edindikleri izlenimlerinin çocuklarının durumu ile ilgili duydukları kaygıyı etkilediği ifadelerinden anlaşılmaktadır.

Küçük oğlumu sevgi evlerine bıraktığımda bi güvenlik görevlisi vardı. O kadar iyi davrandı, o kadar yardımcı oldu, T... 'yı bırakırken böyle emin ellere bırakıyom gibi oldu, çünkü çok ilgilendiler. Çok üzüldüm ama emin ellere teslim ettim gibi geldi... Ama F... 'ı S... 'a teslim ettim, yurt şimdi yıkılmış ama, o zaman öyleydi. Yurt ortamı pek hoş gelmedi. İzbe bi yer gibi geldi. Bir üzüldüm, bir üzüldüm (Erguvan, 38, K).

Yapılan bazı uluslararası çalışmalar ebeveynlerin çocuklarından fiziksel olarak ayrılmalarını bir kayıp, ölüm olarak deneyimlediklerini ve bundan dolayı acı çektiklerini ortaya çıkarmıştır (Schofield ve diğ., 2011).

Zara (2011, s. 74)'ya göre "kaybettiğimiz kişinin ardından "yas tutmak" yaşanması gereken doğal bir süreçtir. Kişi yas tutma sürecinde ölümle gelen veya boşanma, iflas vs. gibi bir olay sonrasında yaşanan kaybı protesto eder; normal işlevlerinde (kendine bakım, çalışmak, aile ve sosyal ilişkileri yürütmek vb.) bazı aksamalar görülür ve bazı ruhsal sorunlar yaşanabilir." Dolayısıyla kayıp sonrası yas süreci yalnızca ölüm sonrasında değil başka yaşantılardan sonra da yaşamımızda kayıp olarak algıladığımız kişilerin ardından deneyimlenen bir süreci ifade etmektedir. Kişinin hayatına normal ve sağlıklı şekilde devam edebilmesi için kaybedilen kişinin ardından yasını tutması, yas sürecini tamamlaması gerekmektedir.

Bu süreç içerisinde kişi kayıp sonrası başkalarından da koptuğunu hissetme, yaşamın kaybedilen kişi olmaksızın anlamsız olduğu düşüncesi, kaybedilen kişi ile olmak için yaşamaya devam etme isteği gibi bazı tepkiler vermektedirler (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011). Ebeveynlerin kayıp sonrası yas sürecine uyumlu ifadelerinden kaynaklı olarak bu başlık altında süreç; ebeveynlerin aktardığı duygusal, fiziksel, düşünsel ve davranışsal tepkiler kategorilerinde ele alınmıştır. Çocuklardan ayrıldıktan sonra duygusal tepkilerini aktarırken aşağıdaki ifadeleri kullanmışlardır.

Boşluk, baya büyük bi boşluk. Nasıl anlatayım ki bilmiyom ki onu. Duvarlar üstüme üstüme gelmeye başladı artık her gün. Boşluk evde ses yok. Çocuklar yok kimse yok (Kayın, 35, E).

Yemin ediyom ağlaya ağlaya teslim ettim (ağlamaya başlıyor). 15-20 gün, A... bey vardı o zaman burda, 15-20 gün hiç gelme buraya dedi. Çocuklar alışsın dedi. 20 gün 25 gün hiç gitmedim (Çınar, 56, E).

Çocukları, şöyle diyeyim çok zor oldu. Çok zor oldu. Ağlayarak ayrıldım. Bir üzüldüm, bir üzüldüm. O gün geldim ağladım. İki üç gün ağladım. Evler bomboş kaldı. Allah korusun isyana düştüm, niye böyle herkesin çoluğu çocuğu yanında. Ben çocuklarımı dağıttım, tek başıma kaldım (Erguvan, 38, K).

Ebeveynlerin kayıp duygusundan kaynaklı olarak yaşadıkları öfke zaman zaman diğer ebeveyne, bir sosyal hizmet uzmanına, mahkemeye veya kendilerine yönelebilmektedir. Suçluluk duygusu, keder, öfke ve pişmanlık duyguları genel olarak bir arada ortaya çıkmaktadır (Schofield ve diğ., 2011). Görüşülen ebeveynler çocuklarını kurum bakımına verme kararlarını yeniden sorguladıklarını ve kendilerini suçlu hissettiklerini şu sözlerle dile getirmişlerdir:

Kötüydü... Yokluğuna alışamadım. N... ve emsalleri çocukları gördüğünüz zaman yaşadığınız üzüntü, acı, gözyaşı. İyi değildi yani. Kötüydü, kendimi suçlu hissettim. Halen de hissediyorum... Pişmanım. (Ardıç, 42, K).

O gün var ya dünyam karardı. Gerçekten de diyom bak (uzun süreli sessizlik). Şöyle de çok düşündüm yani mesela dedim ki benim annem babam böyle yapmış olsaydı dedim... Allah kimsenin başına vermesin. Çok acısı zor oluyor... O gün çok zordu... Evden cenaze çıkmış gibi oluyor. Çok zor hocam ya. Kolay değil (Sandal, 37, E).

Yukarıdaki ifadede de görüldüğü gibi ebeveynlerin pek çoğu çocukları kurum bakımına verme durumunu ölüm veya ölüme benzer bir kayıp gibi algılamaktadırlar.

Ebeveynlerin çocuklardan ayrıldıktan sonra ortaya çıkan bazı fiziksel tepkilerden de bahsettikleri görülmüştür. Yapılan görüşmelerde ebeveynler tarafından yaşanan fiziksel değişimler aşağıdaki şekilde deneyimlenmiştir:

Zaten ben onları, bırakıp polis arabasından indim, bacaklarım tutmadı. Bi tuhaf oldum. İlaç aldım vurdum kafayı yattım (Ihlamur, 33, K).

O gün ilk gün zaten hasta oldum (Sandal, 37, E).

Çocuklarımı götürdüm yurda bıraktım, sabahleyin eve gidecem. Ben şimdi o eve nasıl girecem. Çünkü duvarlar üstüme üstüme geliyor, nefes alamıyodum eve gidince(Söğüt, 36, E).

Ebeveynlerin, nefes alamama, boğulacakmış gibi hissetme, enerjisizlik gibi ortak yas tepkilerinin yanında genel olarak iştahta azalma, aşırı kilo kaybı gibi fiziksel değişimleri (Bildik, 2013) de deneyimledikleri anlaşılmıştır.

Ağlıyodum her gün çıkmıyodum hiç bi yere... Yemek hiç bi şey, hiç bi şeyle alakam yoktu (Ladin, 25, K).

Hani, karnın aç yemek yiyemiyosun. Bi anda iştah miştah kalmıyor (Kayın, 35, E).

Öyle bi ayrılık ilk defa gördüğüm için çok kötü, o ne yedim, bi hafta aç susuz kaldım, hiç bi şey yemedim (Meşe, 35, K).

Ben yurda vereli çocukları iki buçuk en fazla üç ay oldu olmadı, verdiğimden bu tarafa 16 kilo birden verdim. 15 günde. Hıhı, 15 günde. Saçım da ak yoktu ak oldu, yani düşün. Öyle söyleyeyim. Allah düşman olsa da evladından ayrı düşürmesin (Servi, 41, E).

Görüşülen ebeveynlerdeki düşünsel yas tepkilerinin; ebeveynlerin, çocuklardan ayrıldıktan sonra sürekli olarak onları düşünmeleri, çocukların yokluğuna alışamamaları olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Bu da onları zihinsel olarak meşgul etmekte olduğundan günlük aktivitelerini sürdürmekte zorlanmaktadırlar.

Psikolojimiz biraz bozuldu yalan olmasın. Bazen Müdüre sataşıyorum, bazen o bana sataşıyo. Bi şeylere kendimi vereyim diyorum ama yine de bi şekilde çocuklardan vazgeçemiyoruz unutamıyoruz (Servi, 41, E).

Bütün anılar aklıma geliyor. Yaptıkları, ettikleri... (Sandal, 37, E).

Çocukların kurum bakımına verilmesinin üstünden bir yıldan fazla zaman geçen ebeveynler ile henüz üzerinden çok daha az vakit geçen ebeveynlerin tepkileri farklı düzeylerde. Normal yas süreci düşünüldüğünde ebeveynlerin yaşadıkları süreçle bu anlamda da örtüştüğü görülmektedir. Örneğin yukarıda Servi'nin bahsettiği gibi çocukları sürekli düşünme, bu durumun günlük yaşamını, aktivitelerini olumsuz etkilemesi durumu Servi'nin çocuklarından ayrılmasının üzerinden henüz birkaç ay geçmiş olması ile bağlantılı olarak değerlendirilebilir. Çınar ise çocuklarını iki yıl önce kurum bakımına verdiğini belirtmektedir. Literatüre bakıldığında normal yas süresinde görülen yas

tepkilerinin altı ay sonrasında halen kişinin yaşamını olumsuz etkileyen durumların devam etmesi patolojik yas olarak adlandırılmaktadır (Boerner ve Schulz, 2009). Bazı kaynaklarda bir yıla kadar patolojik yas tanısının koyulmasının önerilmediği ifade edilmektedir (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011). Çınar çocuklarını sürekli olarak düşünme, zihninden çocukları ile ilgili düşünceleri çıkaramama durumu ile nasıl baş ettiğini şu şekilde ifade etmektedir:

Ondan sonra tekrar taksiye başladım işte. Baktım olacak gibi değil. Takside hiç olmazsa vakit geçiriyorum. Yoruluyoruz ediyoruz şey çalışıyoruz. Bi şekilde idare ediyoruz yani. Hiç olmazsa takside vakit geçiriyosun, başka bi şeyleri düşünemiyosun (Çınar, 56, E).

Bireyin yas sürecini sağlıklı şekilde tamamlaması; gerçek durum ile yüzleşmek ve kişinin yokluğunu anlamak, bu gerçek ile yaşayabilmek, kayıp kişinin yokluğuna uyum sağlamak ve yeni yaşam biçimi oluşturarak yeni duygusal bağlar kurabilme aşamalarını içermektedir (Yıldız, 2004). Ebeveynlerin de yas sürecini sağlıklı şekilde tamamlayabilmeleri için bazı süreçleri geçirmeleri gerekmektedir. Görüşülen ebeveynlerin, bu süreçte ortaya koydukları davranışsal tepkiler genel olarak uyku sorunları, aşırı sigara tüketimi, çocukları hatırlatacak birtakım şeylerden kaçınma veya tam tersi bu şeylerle fazlaca vakit geçirme, sosyal çevreden uzaklaşma, eve kapanma ya da evden çıkamama olarak deneyimlenmektedir. Ebeveynler, çocuklarının eşyalarını görmek istemediklerini, çevrelerindeki insanlarla olan iletişimlerini sınırlandırdıklarını, evden dışarı çıkmadıklarını dile getirmişlerdir.

Ben çocukları bıraktıktan sonra dediğim gibi çok evde duramayan biriyimdir. Ben üç gün dışarı çıkmadım. Düşündüm. Ev bomboştu. Çocukların yerleri belliydi. Bi' hışımla bi' kalktım. Ne kadar eşyaları varsa çocukların hepsini aldım çöpe attım. Hepsini! Her şeyi! Sonra çağırdım bütün eşyalarımı ikinci elciye sattım. Bu arada ama kimseyle görüşmüyorum. Telefonlara cevap vermiyorum. Karşımda oturuyor arkadaşım, yirmi yıllık dostum. Onun bile haberi yok! Çocuklarımın hiçbir kıyafetini hiçbir ayakkabısını almadım. Hepsini çöpe koydum. Sonra valizimi topladım annelere gittim. Dedim ben İstanbul'a gidiyorum (Akasya, 35, K).

Bi hafta eve kapattım kendimi, hiç bi yere çıkmadım, kimseyle görüşmedim (Ladin, 25, K).

Bütün eşyalarını eşimin kız kardeşiyle ağlaya sızlaya topladık. En azından görmezsek geçer diye (Ardıç, 42, K).

Yani... Kimseyle konuşmak istemedim. Kimseyi görmek istemedim. Öyle... (Ihlamur, 33, K).

Köknar, çocuğunu kurum bakımına verdikten sonra hayatındaki diğer insanlarla olan ilişkisini sorguladığını şu sözlerle dile getirmektedir:

Takıldığım insanı bile bıraktım ben. Dedim ki ben bi çocuk doğurmuşum doğru muyum? İnsan a....dan çıkan çocuktan vazgeçerse takıldığı insandan vazgeçmez mi ya? Niye çekeceksin bi erkeğin kahrını? Ben saat beşte gidiyorum işe gecenin ikisine kadar bi sürü sarhoşun kahrını çekip de gereği var mı?(Köknar, 35, K).

Yas sürecinde verilen tepkiler bireylerin kişiliklerine, yaşam tarzlarına göre farklılıklar göstermektedir. Görüşülen ebeveynlerde de durumun bu şekilde olduğu görülmektedir. Yukarıdaki anlatılarda olduğu gibi bazı ebeveynler çocukların eşyalarını görmek dahi istemezken diğer tarafta ise bazıları çocukların eşyaları ile sürekli vakit geçirme ihtiyacı hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Ne bileyim yani nasıl anlatayım, bilmiyom ya... Odalarına girdim çok girdim... Yataklarında yattım. Çok girdim hem de.. Defalarca girdim hem de (Kayın, 35, E).

Görüşülen ebeveynler genel olarak ciddi derecede uyku sorunları yaşadıklarını, kendisini eve kapatanların dışındakiler; sabit ve kapalı bir yerde kalamadıklarını, normalde kullandıklarından çok daha fazla miktarlarda sigara kullandıklarını dile getirmişlerdir.

Valla üç gün parkta yattım kalktım. Kafamı toplamak için. Benim diyom ya sigaradan başka kötü alışkanlığım yoktur. Belki cebime 10 paketten fazla sigara koydum. Üç gün parkta yattım ben. Ağlaya ağlaya (uzunca bir süre ağlıyor)(Çınar, 56, E).

Gidip bir an önce yatayım ama yatamıyosun. Uyuyamıyosun, kalkıyosun gece dolamıyosun bilmem napıyosun. Sigara çok içtim yalan yok bi paketi bi akşamda bitirdiğim oldu mesela bi akşamın içinde. Günde iki paket içen bi insanım, dört beş saat içinde. İki günde bi paket içen insandım normalde, bazen onu da içmiyodum (Kayın, 35, E).

Şimdi eve de giremiyorum yani yalana gerek yok. Hala odaları o şekil duruyo. İşte mecbur kalınca... Evde kimse yok, çocuklar vardı önce en azından, şenlik vardı (Servi 41, E).

Gerçekten o gün eve bile gelmedim. Hep dışarıdaydım. 3 gün eve hiç girmedim. Ondan sonra alıştık amma işte iş işten geçti. Çok zordu Allah kimsenin başına vermesin. 2 gün mahallenin orada dolaştım sıkıntımdan. Böyle ulusa geldim. Parklarda... İnan o gün işe sokaktan gittim (Sandal, 37, E).

Çocuklarından ayrılmanın vermiş olduğu derin kederi ifade ederken Söğüt kendisini öldürmeyi düşündüğünü paylaşmıştır.

Bi baba olarak ne hissedebilirsin? Onu hissettim ama o gün ölmeyi istedim... Arabayla son sürat çıkıyodum... Yattım uyuyamadım. İlaç desteği almaya başladım (Söğüt, 36, E).

Çocukların kaybı duygusu ile yaşanan tüm bu keder ve üzüntünün yanında, ebeveynler çocuklarının artık özenli şekilde bakıldığı ve yetiştirildiği duygusu ile rahatlama duygusu da yaşayabilirler (Schofield ve diğ., 2011). Yaptığım görüşmelerde bazı ebeveynler, çocuklarını kurum bakımına vermeden önce yaşadıkları yoğun stres ve çocukları koruyamadıkları duygusundan kaynaklı olarak, çocuğun kurum bakımına alınması ile rahatlama hissi yaşadıklarını da paylaşmışlardır. Ebeveynler, kurum bakımını, kendi tehlikeli ortamlarından çocukları kurtaran ve güvenli bir ortam sunan bir hizmet olarak algılamaktadırlar.

Bi insanın üzerinde böyle bi yük olur ya hani, rahatladım. Yani burda olsa, bi yere gitsen mesela çalıştığın yerde acaba çocuğa bi şey mi oldu? Bi şey mi geldi başına düşünüyosun. Şimdi rahatım. Güvenliği var, dört tane anne, vermişler işte saatiyle günüyle mi, 24 saat mi hepsinin saati ayrı ayrı (Kavak, 53, E).

Şöyle ki kafam rahat. Psikolojim bozulacaktı, çocuklarım aç mı kaldılar, kapıda mı kaldılar, biri kandırıp tecavüz mü eder. Kimle geziyorlar, hep kafam dolu oluyodu burda. Ama şimdi biri koruyo kolluyo gibi orda (Erguvan, 38, K).

Yapılan çalışmalar da göstermektedir ki ebeveynler çocuklarını kurum bakımına, koruyucu aile yanına vermeyi bir kayıp olarak algılayıp yas sürecinde verilen doğal

tepkileri verebilmektedirler. Bu araştırmada benzer sonuçları derinlemesine görüşme yolu ile ebeveynlerin öznel anlatımlarından yola çıkarak ortaya çıkarmaktadır. Ebeveynler yas sürecinin fiziksel, düşünsel, duygusal ve davranışsal tüm özelliklerini deneyimlediklerini ifade ederken bunun ne anlama geldiğinin farkında değıldirler. Bununla beraber tıpkı çeşitli hastalıklara sahip bireylere bakım verenlerde ölüm sonrasında ortaya çıkan rahatlama ve streste azalma duygusuna benzer bir şekilde kurum bakımı öncesinde yaşanılan yoğun stres ve çocukların güvenliğı ile ilgili kaygı nedeniyle ebeveynlerin bir kısmı rahatladıklarını ifade etmektedirler (Ghesquiere, Haidar ve Shear, 2011).

4.2.2. Çocukları Kurum Bakımına Verdikten Sonra Kendileri İçin Planladıkları ve Planlarının Gerçekleşme Durumu: ‘Ben çocuklarımı oraya ebediyen vermedim’

Görüşülen ebeveynlerin, tamamının, çocukları kurum bakımına verdikten sonra kendileri için neler planladıkları sorulduğunda, çocukları yeniden yanlarına almak üzerine planlar yaptıkları öğrenilmiştir. Ebeveynler, yaşamlarında baş etmek zorunda kaldıkları sorunları, bir takım eksiklikleri gidermeleri gerektiğini, bunun sonucunda çocuklarını geri alma düşüncesi ile çocuklarını kurum bakımına verdiklerini vurgulamışlardır. Ebeveynler öncelikli olarak fiziksel koşullarını düzeltmeyi, ekonomik anlamda yaşadıkları sorunları çözmeyi planladıklarını paylaşmışlardır.

Benim oturduğum ev çok berbat bi evdi. Gelip görseydiniz köpeğı bağlasan belki yaşamaz, öyle çok zor günler geçirdim ben o evde. Her yer rutubet falandı yani. Çoğı zaman ben bile hasta oluyodum o rutubetten, onu planladım. Çok şükür şu an hiç bişeyim yok, evim güzel (Ladin, 25, K).

Yukarıda Ladin’in ifade ettiğı gibi planlarının bir kısmını gerçekleştiren ebeveynlerin yanında pek çoğı planlarını gerçekleştiremediğini ifade etmiştir. Bunun sebebi olarak ebeveynlerin pek çoğunun çocuklarını yakın tarihlerde kurum bakımına vermiş olmalarının da etkili olmuş olabileceğı düşünölmektedir.

Ya en azından kendi başıma bi iş yapayım başka bir semte gideyim bi iş bulayım. Daha sonrasında da zemini hazırladıktan sonra, kendimi hazırlayınca da N...’ı alayım yanıma. İşte okuluna gitsin gelsin. Öyle

düşündüm ama işte henüz bu planlarımı gerçekleştirmek için az bi zaman geçti. Biraz daha zaman geçmesi lazım (Ardıç, 42, K).

Düşündüm işte bi kapıcı dairesi olursa, hanımı işten alırım, hem dairenin temizliğini yapar, hem çocuğa bakar. Çocuğu da alırım diyodum şeyden, yurttan. Ben gene bi ufak tefek işte çalışırım. Hem dedim hanımın sigortası olur, ilerde bi emekliliği olur geleceği olur. Hem çocuğum dedim gözümün önünde olur. Böyle düşündüm yani. Böyle bi düşüncem var. Ama işte bi dost çıkıp da gel sana falan yerde kapıcı dairesi var diyen olmuyo yani. Arıyoz işte araştırıyoz, acaba bi yerden çıkarsa (Kavak, 53, E).

Ya ben dedim ki hani bi iki sene çalışırım, (sigara yakıyor) en azından üç tane kredim ikiye düşer, bi şekilde dedim hani ev kredim kalır. Ondan sonra normal bi iş yaparım. Bizim iş kelle koltukta (konsomatris olarak çalışıyor). Gidiyoruz otoruyoz müşterinin yanına. Giydiğimiz kıyafet belli zaten. Tahminin üzere. Kelle koltuktayız ya. Şimdi bi kişinin sürünmesi var, iki işinin sürünmesi var. Farklı bi şey (Kökner, 35, K).

Lietz ve diğerlerinin (2011) yapmış olduğu, çocuklarını istismar eden ailelerden çocukların alınmasının ardından ailelerin yeniden biraraya gelmelerini niteliksel olarak ele alan araştırmaya bakıldığında; ailelerin yeniden birleşme hikâyelerinde aile içerisindeki ve dışarıdan alınan sosyal desteğin önemli bir yerinin bulunduğu ortaya çıkan sonuçlardandır. Görüşülen ebeveynler başka planlarının yanında evlenmeyi planladıklarını da dile getirmişlerdir. Burada ise ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kaldıklarındaki sosyal destek eksikliğinin önemli bir paya sahip olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Ebeveynler evlenerek kendilerine bir sosyal destek kaynağı bulmayı ve yeniden birleşme sürecini yaşamayı hayal etmektedirler.

Şimdi ben şöyle söyleyeyim size açık ve net konuşayım, ben evlenmeyi düşündüm. Hemen hemde...Olmuyo, hani, sen bi çalışan insansın, eve geliyosun, pantolon yıkanacak, hizmet yapılacak, ev temizlenecek. Olmuyo yani, her şey bi sakın yanlış anlama abla, kadın değil yani. Hani bahsettiğim kadınla bi yaşamak değil. Önemli olan hayat arkadaşı. Bi eve geldiğin zaman ses (Kayın, 35, E).

Sağlık sorunlarından kaynaklı olarak kendisine bir şey olması durumunda çocuklarına bakacak kimsenin olmayışından korktuğunu ifade eden Erguvan ise öncelikli olarak tedavi olmayı planladığını aşağıdaki gibi ifade etmektedir:

Onlar gittikten sonra işte tedavimi yaptırayım diyodum, ekonomik durumumu düzelteyim, çocuklarımı geri alayım. İşte fizik tedavi gördüm, şeyde hala bu mamografi çekilecek. Bi altı ay falan süre geçmesi gerekiyomuş. Düzgün birisi çıkarsa dedim evleneyim. Ama tabi çocuklarımı kabul edecek. Çünkü ben çocuklarımı oraya ebediyen vermedim (Erguvan, 38, K).

Yani ben şimdi kendi hayatım için doğrusu yok. Niye yok, çocuklar benim hayatımda. Tekrardan eğer kısmet olur da evlenirsem çocukları yanıma almayı, onu planladım. Biraz kredi var işte krediyi ödeyeyim. Ondan sonra da rahata çıkmayı. Hayat anne gitse de gitmese de devam ediyö (Servi, 41, E).

Yukarıda Servi'nin de belirttiği gibi, ebeveynler çocuklarını kurum bakımına vermeden önce kendileri için planladıklarının neler olduğu sorulduğunda önceliklerinin çocukları olduğunu, bütün planlarını onlara göre, onları yanlarına almak üzerine yaptıklarını dile getirmektedirler. Bu duruma en iyi örneklerden biri Çınar olarak görünmektedir. Çınar, neredeyse bütün hayatını çocukları üzerine odaklamıştır. Çınar, kendi koşullarında herhangi bir değişim sağlayamadığını bu yüzden çocuklarını alamadığını; 'Şimdi de bana vermiyolar. Tek olduğum için, bekar olduğum için. Gece çalıştığım için' diye ifade etmekte ancak çocuklarının kurumda olmasının onu çok üzdüğünü aktarmaktadır.

Hiç bi şey planlamadım ki. Benim amacım planım, tüm şeyim çocuklarımla beraber olmak. Bakın kaç senedir, ya bi kokularını, bi beraber yatıp bi gece kokularını özledim ya. Böyle bi şey var mı? (ağlıyor) (Çınar, 56, E).

Ebeveynlerin genel olarak ekonomik ve fiziksel ihtiyaçlarını çözmeye odaklandıkları, bu türden ihtiyaçlarını ifade ettikleri görülse de aslında ihtiyaç duydukları sosyal desteği sağlayabilecekleri kaynaklar aradıkları; evlenme ihtimallerini dile getirerek sosyal destek sağlayıcı bir kaynak oluşturabilecekleri arka planına sahip olduklarını düşündürmektedir. Ebeveynler çocuklarını koşullarını düzeltene dek geçici bir süreliğine kurum bakımına verdiklerinin ve yaptıkları planlarda çocuklarının öncelikli olduğunun altını çizmektedirler. Diğer taraftan ebeveynler bakım tedbirinin ardından kurum bakımı

öncesinde de yaşadıkları sorunlar ile yalnız baş etmeye çalıştıklarından zorluklarının da sürdüğü görülmektedir.

4.2.3. Çocuklar İle İlişkilerin Yeniden Kurulması: ‘Hiç kaçırmam. Allah korusun, hasta da olsam giderim’

Eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde bu başlık ebeveynin çocuk/çocukları ile ilişkisinin yeniden kurulmasını yani mezzo düzeydeki değerlendirmeleri içermektedir. Daha önceki bölümlerde de bahsedildiği gibi, ebeveynler çocuklarının kurum bakımında kalmak için yanlarından ayrılmalarını bir kayıp olarak algılayıp yas sürecini deneyimlemektedirler. Ebeveynler ve çocukları için kurum bakımı sonrasındaki ilişkilerinde artık yeni bir dönem başlamaktadır. Çocukların eğitim ve sağlık durumları, her türlü fiziksel ihtiyaçları kurum tarafından takip edilmekte, anne ve babaların çocukları ne koşullarda, hangi zamanlarda, ne kadar süre ile görebilecekleri kurum görevlileri tarafından, yasal boyutları göz önünde bulundurularak düzenlenmektedir. Bu durum bazen ebeveynlerde çocuklar ile ilgili kontrolün kaybedildiği duygusu yaratarak çocuklar ile ilgili her değişimde veya uygulamada huzursuz hissetmelerine neden olmaktadır.

Şey yaptım bi ara çocuğun şurda hiç saçı yoktu yurtta, zaten en çok o yüzden almak istedim çocuğu... Çocuğa baktım şöyle saçını toplayacağım, zaten saç da bırakmamışlar ki yurtta hep kesiyolar, ben onu verdiğimde çok güzel saçı vardı. İpek gibi yumuşacık saçı vardı, hala fotoğrafları duruyo bende. Baktım çocuğun tepesinde hiç saç yok. Huzursuz oluyodum yani ben. Çocuğum orda nasıl yiyo nasıl yatıyo. Çünkü onların bi yanı eksik, çocuklarıma bakan yok, benden başka kimseleri yok (Ladin, 25, K).

Bu sosyal hizmet uzmanları yok fazla para veriyosun yok şu yok bu. Bende diyorum ki bunların elleri ayakları zaten kırık. Versem nolacak ki. Anne yok baba yok dedim nolacak. Çocuk sabah okula gidiyo üçte geliyor. Sen bazen para veriyosun bazen vermiyosun, bozuk yok diye bakıcı anne vermiyor demiş. Ben kötü bi şey demiyorum ki ya, benim yaptığım kötü bi şey değil. Bana göre. Sana göre kötü, size göre, daha iyi biliyosunuz kötü ama, kendi çocuğumun konumuna göre kötü bi şey yapmıyorum (Çınar, 56, E).

Ebeveynler çocukları ile görüştiklerini ifade etmektedirler. Bazıları yatılı olarak çocuklarını izinli almakta, bazıları yatılı olmaksızın izinli almakta, bazıları ise kurum içerisinde çocukları ile görüşmektedir. Ebeveynlerin, çocukları ile görüşmelerine, onları izinli olarak aldıkları zamanlarda nasıl vakit geçirdiklerine oldukça önem verdikleri görülmüştür. Bu duruma aşağıdaki ifadeler örnek gösterilebilir.

Her hafta her hafta, iki günde bi telefonla, her hafta. Hiç sektirmedim. Mümkün olduğu kadar gidiyom alıyom geliyom, işte beraber yatıyoz yiyoz içiyoz. Hava güzel olursa eğleniyoz. Altıncöyde, Altınparkta nebiliyim lunaparktı, pikniktir köydür... Hep şunu düşündüm haftasonu çocuklarımı alacam. Yeminle söylüyorum bak. Hep de onu düşündüm, hep de öyle yaptım bak, telefonumu getiriyim resimlerine bak, geçmiş resimlerine. Hep haftasonu çocuklarla. Hep elimden geldiği kadar onlarla vakit geçirdim yani haftasonları (Kayın, 35, E).

Ben her hafta alırım çocukları. İşte o yüzden diyorum ya param çocuklara gider (Çınar, 56, E).

Birisi grup evine geçti birisi yuvada kaldı ona rağmen bi ona bi ona. İkisi aynı anda almaya çalışıyorum. Ne bilim işte yaz geldimin, çocuklarımın psikolojileri bozuldu diye son iki senedir yurttalar iki senedir tatile götürüyorum. Bu senenin bile planını yaptılar Bodrum'a gidelim dediler. Tamam oğlum dedim siz nasıl isterseniz. Diyeceğim o ki çocuklar benim için çok farklı bir şey (Söğüt, 36, E).

Hiç kaçırmam. Allah korusun hasta da olsam giderim (Sandal, 37, E).

Görüşülen ebeveynler kendi koşullarından kaynaklı ya da kurumun kurallarından kaynaklı olarak çocuklarını görme konusunda bir takım sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Bu durumu Kavak ve Köknar aşağıdaki şekilde deneyimlediklerini ifade etmektedirler.

İki haftada bi gidiyodum, baya bi masraflı oluyo benim için 30-40 milyona patlıyo, uzak olduğu içinde 45 km (Kavak, 53, E).

Şimdi ev iznide çıkarttım, bizim cumartesi zorunlu işe gitme şeyimiz var. Cumartesi işe gelmeyen bi daha gelmesin diyo. Şimdi ben Barış'ı cumartesi günü alsam ayda bi sefer görecek, Barışla durmak zorunda kalacam. E durmasam öyle. Hani eski bakıcısı var beşinci katta. Ona bıraksam çocuğa

ev izni çıkartmamın anlamı yok. Çocuğun psikolojisi bozulduğuyla kalcak. Öyle kaldı yani (Köknar, 35, K).

Servi'nin çocukları ile görüşme konusunda yaşadığı sorun ise oldukça önemlidir. Çocukların yaşlarından kaynaklı olarak farklı kurumlarda kalmaktadırlar. Servi, kızını yatılı izinli aldığını, diğer iki çocuğunu ise birkaç saat görebildiğini, ancak çocukları alma saatlerinin çakışmasından ötürü yatılı alamadığı çocuklarını görmeye kimi zaman yetişemediğini, kimi zaman ise çok kısıtlı bir vakitte görebildiğini paylaşmıştır.

Kızım kalıyor. Cuma, cumartesi, Pazar üç gün. Oğlanlar, üç buçuk dört gibi görüşme sağlıyorlar, bi buçuk saat, bi buçuk saatte de yetişemiyoruz. Kendi aracım kaza yaptığı için benim, otobüsle dolmuşla (Servi, 41, E).

Ebeveynlerin çocukları ile kurdukları iletişimi anlayabilmek için Erguvan'ın şu ifadelerinin oldukça önemli olduğunu düşünüyorum:

Çocuklarıma ben sık sık onları sevdiğimi söylerim. Seviyosan sevdiğini göstereceksin, ben buna özen gösteriyorum. Bi şeye ihtiyacı olunca alıyorum. Bi çikolata alıyorum mesela ne kadar mutlu oluyo, bi çikolata değil çünkü o ne kadar anlam yüklüyo. Annem beni düşünmüş bunu almış, getirmiş (Erguvan, 38, K).

Daha öncede bahsedildiği gibi bazı ebeveynler, çocuklarının arasından yalnızca birini veya ikisini kurum bakımına vermesine karşın, yanlarında kalan, bakımlarını sürdürdükleri başka çocukların da bulunduğu görülmüştür. Bu durumda çocuğunu kurum bakımına bıraktıktan sonra ebeveynlerin yanlarındaki çocuk ile ilişkilerinde de değişimlerin olduğu ifade edilmektedir.

Diğer çocuklardan da kopmuştum, daha doğrusu, şöyle diyim, hani diyodum, o orda yaban elde siz burada, işte şey yapıyorsunuz falan gibisine (Ladin, 25, K).

Bunlar (yanındaki çocuklar) yanaşmadı bana, ilk yurda verdim geldim, bunlar yanaşmadı. Çünkü şey yapamadım tersledim hep git yanımdan dedim. Ona alıştım, o yüzden. Evet hep uzaklaştırdım. Çünkü aklım hep o çocuktaydı, İ...di. Orda şimdi ne yapacak açık mı yatacak, yicek mi, hep onu düşünerek hareket ettim (Meşe, 35, K).

T... 'ı (baba ile kalan çocuk) mesela aldım ben bugün, ve mesela çoğu zaman ilgilenmiyorum, alıyorum götürüyom çoğu zaman kardeşim ilgileniyo, çünkü

*şöyle oluyo bende, bunla ilgilenirken öbürleri beni izliyomuş gibi oluyo...
Üçü biraradayken daha, hani ilgileniyom (Akasya, 35, K).*

Ebeveynlerin ifadelerinden çocukları ile iletişimlerini koparmadıkları ve koparmayı da düşünmedikleri sonucuna varılmaktadır. Ebeveynler, çocukları ile kurdukları iletişimi, aldıkları zamanlarda geçirdikleri zamanı önemsediklerinden bahsetmektedirler. Ebeveynlerin ifadeleri dikkatlice irdelendiğinde kurum bakımı sürecindeki bu ilişkiye ebeveynlerin yaşadıkları suçluluk duygusunun yansıdığı düşünülmektedir.

4.2.4. Çocuklar ile Ebeveynlerin Görüşmelere İlişkin Düşünceleri: “O bir iki gün yetmiyor işte. Yetmediği için de hırçınlaşıyorlar”

Ebeveynler çocukları ile görüşmeleri sırasında çocukların kendilerine ‘ne zaman beni yanına alacaksın’ sorusunu sormalarından dolayı zaman zaman görüşmeye gitmekten veya aramaktan çekinebildiklerini ifade etmişlerdir.

Bazen aramıyorum. Ne diyebilirim ki ne diyeceğim yani. Annecim napıyosun iyi misin? Anne bizi ne zaman alacan diye sorduklarında bir şey diyemiyorsun ve onların o masum sesini duymak istemiyorum (Akasya, 35, K).

Valla pek de sık sık aramıyorum. Çünkü çocuk beni göremediği için en azından telefondan duyup da şey altına düşmesin. Telefonla değil de babamın yüzünü görseydim der. O açıdan... (Sandal, 37, E).

Ayrıca ebeveynler, çocukları ile görüşmelerinin ardından, çocukların ayrılmakta zorlandıklarını, çocukların kuruma dönmek istemediklerini, beraber geçirdikleri zamanın çocuklar için yeterli olmadığını ve bu yüzden kendilerine karşı hırçın davranışlar sergileyebildiklerini aktarmışlardır.

O bir iki gün yetmiyor işte. Yetmediği için de hırçınlaşıyorlar, sinirleniyorlar, bana karşı kinleniyorlar, kızıyorlar (Akasya, 35, K).

Kız geldiği zaman işte kalıyoz, geriye teslim edeceğimiz zaman, işte biraz zor oluyo. Ayrılmak istemiyö. Baba beni, burdan al falan diyo... Bilmiyorum (Servi, 41, E).

Ben yatıyorum diyorum beni 4’te kaldırın 5’te sizi teslim etcem. 1 saat daha geç gidelim diye beni 5.30 da kaldırıyorlar. Hadi yemeği yiyin de gidelim dememe rağmen siz hep keyfinize göre hareket ediyöüz, zaten hepiniz keyfe

keder yaşıyorsunuz. Anne olmak öyle kolay mı? Baba olmak öyle kolay mı dedi çıktı. Yerin dibine geçtim (Söğüt, 36, E).

Derinlemesine görüşmelerin ardından görüşmelerin dökümlerinin alındığı sırada ebeveynlerin çocukları ile kurumda yaptıkları ziyaretleri “görüş” olarak ifade ettikleri görülmüş ve bu kavramın üzerinde durulması gerektiği düşünülmüştür. Görüş kelimesinin TDK sözlüğünde (2017) beş farklı anlamda açıklandığı görülmektedir. Bunlardan birinin; ‘cezaevi ve hastanede yapılan ziyaret’ olduğu görülmektedir. Ebeveynler görüş kelimesini aşağıdaki gibi kullanmaktadırlar.

Sonra çocukların görüşü geldi ben dedim gidecem (Akasya, 35, K).

Çocuğumla görüşebiliyorum, haftasonları zaten görüş günü. Her ayın son cuması da eve iki gün izne alıyorum (Ardıç, 42, K).

Şu an ben görüşlerde de görüşme fırsatı bulduğum annelerden babalardan da duyduğum benim izlenim bu (Ihlamur, 33, K).

Ailelerin karşı karşıya kaldıkları pek çok sorun, bu sorunlarla başetmede etkili olan bireysel faktörler, kullanılan kaynakların niteliği, sosyal destek, çevresel faktörlerin etkileri sorunların çözümünde etkili olmaktadır. Çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynler de bu sebeplerle çözüm bulamadıkları sorunlarının ardından çocukları için korunaklı bir alan olarak en güvenli yeri devlet koruması olarak görmektedirler. Ebeveynler bu kararı çok zorlu bir düşünme süreci ve çeşitli olumsuz deneyimler biriktirdikten sonra vermektedirler. Bu deneyimlere yönelik çözüm bulamamalarını veya duygusal olarak baş edememelerini ise yetersizlik, çaresizlik ve mecburiyet kavramları ile açıklarlar. Çocukların kurum bakımına alınmasının ardından gelen süreç ise ebeveynler için oldukça zor olmaktadır. Ebeveynler bu süreci hem ölüm sonrası yas tutma süreci gibi deneyimlemekte hem de bu kararı kendileri verdiklerinden suçluluk duygusu hissetmektedirler. Ebeveynlerin yas süreci normal yas sürecinin aşamaları ile uyumlu görünmektedir. Bazı ebeveynler üzüntülerinin yanında rahatladıklarını, çocuklarının güvende olmasının kendilerini iyi hissetmelerini sağladığını ifade etmektedirler. Ebeveynlerin kurum bakımı sonrasında çocukları ile kurdukları ilişki oldukça dikkat çekicidir. Görüşülen ebeveynlerin tamamı çocukları ile iletişimini hiç koparmamış, nerdeyse tamamı da her hafta çocukları ile görüşme sağlamaktadır. Ancak çocukların ebeveynleri ile yaşama istekleri, ne zaman gerçekleşeceğini sorgulamaları, kuruma yeniden dönme zamanları geldiğinde hırçınlaşmaları ebeveynlerin bu ilişkiyi

sürdüremelerinde etkileyici olduğu izlenimi yaratmaktadır. Ebeveynler çocuklarını her ne kadar güvenli bir yere bıraktıklarını düşünseler de çocuklar üzerinde var olan hak ve sorumluluklarının kısıtlandığı duygusu onları zaman zaman öfkeli ve şüpheli hale getirmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına vermelerinin ardından çocukları ile kurdukları iletişim kadar çevreleri ile kurdukları iletişim de oldukça önemlidir. Bu süreçte ebeveynlerin bir sorgulama içerisine girdikleri, tüm ilişkilerini gözden geçirdikleri görülmektedir. Ebeveynlerin çoğunluğunun kök ailesi ile iletişimlerinin oldukça sınırlı olduğu, bu durumun ardından da kopma noktasına geldiği görülmektedir.

4.3. EBEVEYNLERİN HİZMET BEKLENTİLERİ

Bu başlık altında ebeveynlerin yararlandıkları hizmetlere yönelik eleştirileri ve kendi bakış açılarından hizmet beklentileri bulunmaktadır. Bu doğrultuda bu tema eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde makro düzeyde ebeveynlerin önerilerini içermektedir. Bu beklenti ve öneriler ise çocuklarını kurum bakımına vermeden önce kendileri için ne tür hizmet beklentilerinin bulunduğu ve kurum bakımı sonrasındaki hizmet beklentileri olarak 2 alt tema olarak ele alınmıştır.

4.3.1. Kurum Bakımı Yerine: ‘Bizim çocuklarımız niye normal bi insanın çocukları gibi yetişmesin?’

Ebeveynlere, ne olsaydı çocuklarınızı kurum bakımına vermezsiniz ve siz olsaydınız sizin gibi aileler için nasıl hizmetler üretirdiniz diye sorulduğunda, kurum bakımı dışında, kendi durumlarına uygun, kendi durumlarından da yola çıkarak çeşitli hizmet önerilerinde bulunmuşlardır. Bazı ebeveynler, yoksulluk içinde olan, temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve hayatını sürdürmekte güçlük çeken çocuk ve gençlerin bakımı konusunda ailelerinin desteklenmesi amacıyla verilecek sosyal ve ekonomik destek hizmetine ilişkin esas ve usullerin düzenlenmesi amacıyla hazırlanan Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik (2015) kapsamında çocuklarının bakımını sağlayabilmek için Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığında çocukların eğitim durumlarına, yaşlarına uygun şekilde belirlenen miktarlarda para desteği almaktadır.

Bu kapsamda ekonomik destek alanların söz konusu desteğin miktarının ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğinden, bu anlamda ihtiyaca göre miktar verilmesinin öneminden bahsetmişlerdir.

Öncelikle ne yapardım biliyo musunuz, bu kişiye bi 500 değil de onu kurtaracak kadar yardım ederdim. Çünkü gerçekten ihtiyacı var bu kişinin. Bu ben değil başka bi kadın da olabilirdi. Ben bu kadına 500 milyonu vermekle bu kadın kurtulmuyor (Akasya, 35, K).

Nedir çalışmıyor muyum, üç yüz beş yüz değil de yeteri kadar bi meblağ (Ihlamur, 33, K).

Bunun dışında ise ebeveynler; konut veya kira yardımının kendileri için çözüm olabileceğinden bahsetmektedirler.

Kirada oturanların gücü yetmiyor kiralarını ödemeye kiralarını verirdim en azından (Ladin, 25, K).

Nebiliym kira desteği sağlamış olsaydı. Bi de iş sağlamış olsaydı ne güzel olurdu. Yani bi kadının istediği şey nedir. Başını sokacak bir ev, çocuğu için yiyecek ekmek, kadın daha fazlasını istemez (Ardıç, 42, K).

Nolur devletimiz gazi yakınlarına şehit yakınlarına tokilerde ev imkanı sağlıyo, bana ev verselerdi. Bana deselerdi ki kadın üç yüz beş yüz aylık alırsın, burda da oturursun çocuklarına da gül gibi bakarsın. O da bana yeterdi (Ihlamur, 33, K).

Ebeveynler ile yapılan görüşmelerde en dikkat çekici hizmet beklentisinin ise devlet tarafından kontrol edilen ya da devlet tarafından atanacak bir bakıcı ile gündüz ve akşam bakımevi olmaktadır. Ebeveynler, devletin bir kurumda değil de kendi evlerinde ya da günün belirli saatlerinde bir bakımevinde çocuklarına bakmasının çocuklarının aynı zamanda kendileri ile kalmasını sağlayacağını, aile bütünlüğünün de bozulmamış olacağını dile getirmişlerdir. Ebeveynler, bu hizmet önerisini kendi deneyimledikleri sorunlardan doğru yola çıkarak yapmaktadırlar.

Orda kalma gibi değil de, sabah evinden alınır çocuklar, servisle, okuluna götürülür getirilir, her ihtiyacı görülür. Anlatabildim mi, hani okul ihtiyaçlarıydı, üstüydü başıydı hani dediğim gibi. Hani bi öyle bi yardım gibi de bişey... (Kayın, 35, E).

Ya bilmiyorum işte bi bakıcıya mesela, bakıcı tutsaydım, devlet maaşını verseydi evimde baksaydı. Akşam gelseydim, mesela akşam, bakıcı teslim ederdi, akşam ben kendi evimde kalırdı. Sabah bakıcı, gündüz gelirdi mesela ben çalışırdım. Böyle bi yardım isterdim. Oradaki bakış ayrı olur evindeki bi ayrı olur. Bunu önerirdim, böyle olsa daha iyi olurdu tabi, bence (Kavak, 53, E).

O zaman bana derdi ki, bi gündüz bakımevi olur, nebiliym bi yer olur. Çocuklar orda kalır, annede gider cezasını paşa paşa çeker. Ya da durumundan ötürü cezası muaf olunur şeklinde bi şey olmuş olsaydı ben zaten bi şekilde çocuklarımın başında dururdum. E yine çalışmam gerek. Dediğim gibi annem üç çocuğa birden bakamaz. Bakımevi olur nebilim bi bi şey olur.

Yani gider çalışırdım (Ihlamur, 33, K).

Köknar da kendi deneyimlerinden yola çıkarak gece çalışmak zorunda olduğu için çocuğunu diğer ‘normal’ çocukların yararlandığı hizmetlerden yararlandıramadığını ifade ederken, kendi çocuğunun diğer çocuklardan farklı yetiştiği yönünde bir algısı bulunmaktadır. Bu durumu sorguladığını ifade ederken oldukça üzgün olduğu görülmüştür. Köknar, paraya ihtiyacı olmadığını, çocuğunun özel bir çocuk (özel eğitim öğrencisi) olmasından kaynaklı olarak uygun bakıcı bulamayışına bir çözüm bulunmasını istediğini dile getirmiştir.

Gece çalışanlar için en azından devlete ait bi bakımevi veya özel kreşler farklı bi şeyler olabilir ya. Bizim çocuklarımız niye normal bi insanın çocukları gibi yetişmesin? Yani biz bu işte çalışıyoruz diye niye bizim çocuklarımız normal bi çocuk olmasın. Ben normalde şey istedim, hani evde şimdi normal bi kadına veriyosun zoruna gidiyo, çocuk hırçın bi çocuk. Hani bakıcı yardımı falan olursa dedim evde. Devlet gözetiminde, öyle bi şey yok dediler bana. Sorduk. Normal devlet mesela şey yapıyo yönlendiriyo, parasını sen veriyosun, öyle bi şey yok dediler bana. Öyle bi şey olmayınca da... Dediğim gibi (Köknar 35, K).

Aynı şekilde Çınar da kendi yaşadığı deneyimlerinden yola çıkarak, kendisine çocukları ile beraber kalabileceği bir yer sağlanmasının sorunların büyük bir kısmını çözeceği yönünde düşüncesini paylaşmıştır. Bunu da kadınlar için sağlanan kadın konukevi hizmetinden yola çıkarak şu şekilde ifade etmiştir:

Bu kadın sığınma evi yapmışlar, niye erkek sığınma evi çocuklarıyla beraber yapmadılar böyle. Doğru mu? Şimdi kadın sığınma evi yapmışsınız. Bakın devletten Allah zeval vermesin, çok güzel bakıyo çocuklara. Tamam, sadece kadın sokakta kalmaz erkek de sokakta kalır. Eğer o zaman, öyle bi imkan olsaydı ben çocuklarımı vermezdim (Çınar, 56, E).

Ebeveynlerin de farkında olduğu gibi, kurum bakımı çocukları sosyal, psikolojik ve gelişimsel pek çok yönden olumsuz etkilemektedir (Kayira, 2016). Bilson ve Cox (2007) kurum bakımına alınan çocukların azımsanmayacak bir kısmının kurum bakımına alınma sebebinin ekonomik yoksunluklardan kaynaklandığını veya ekonomik yoksunluk ile beraber görülen sorunlardan kaynaklandığını, özellikle yoksul ailelerde çocukların yüksek yararı için kurum bakımına alternatif uygulamaların oluşturulması gerektiğini, bu uygulamaların da ancak toplumun doğru analiz edilmesi ve politika geliştirirken kullanılan bakış açısının değiştirilmesi ile yapılabileceğini savunmaktadır.

Tüm ailelerin sahip olduğu potansiyel güçleri vardır. Eğer ailelerin güçlü yönlerini görmeye odaklanılırsa sahip oldukları güçleri, problemlerine odaklanılır ise problemleri görmek mümkün olacaktır (DeFrain ve Asay, 2007). Bu araştırmada da ailelerin kendi sorunlarına buldukları çözümlerin, sorunu deneyimleyen bireyler olmalarından ötürü kayda değer olduğu düşünülmektedir. Ebeveynlerin kendi sorunlarına çözüm önerisi sunmalarının onların güçlü bir yönü olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır. Görüşülen ebeveynler, kurum bakımında çocukların tüm ihtiyaçlarının karşılandığının altını çizmekle beraber, çocukların ihtiyaç duydukları sevginin kendi sevgileri olduğunu düşünmektedirler. Bu durumu da çocuk için bir eksiklik olarak algırlarlar.

Şu anda yurttan her şeyi verebilirler, ama benim verdiğim sevgiyi veremezler(Akasya, 35, K).

Yani o yüzden hiç bi şey, en mağdur olunan evde bile yaşanan sıkıntı, kurumdaki en güzel gününden bence daha iyidir. Yani burda aç kalmak, kurum bakımında mükemmel bi hayatının olmasından bence daha iyidir. Çünkü anne sevgisi çok farklı bi şey(Ardıç, 41, K).

Çocukların orda her şeyi var ama sevgisi yok. O sıkıntı...(Servi, 41, E).

Ebeveynler, yaşadıkları sorunlardan yola çıkarak kendileri için bekledikleri hizmetleri ve çözüm önerilerini paylaşmışlardır. Bakıldığından ekonomik yoksunluğun, destek eksikliğinden kaynaklı çocukların bakımı ve diğer işleri

birarada götürmekte yaşanan sorunların önerilere yön veren sorunlar olduğu görülmektedir. Bu sorunların çözülmesi ebeveynler için çocukları ile beraber yaşamaları anlamında gelmektedir. Ebeveynler, kurum bakımının çocuklara ihtiyaç duyduğu maddi tüm kaynakları sağlasa da ihtiyaçları olan sevgiyi sağlayamadığını düşündüklerinden sorunlarının çözülmesini kurum bakımına tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

4.3.2. Kurum Bakımı Sürerken: “En azından ayda bi sefer iki sefer anne babalara toplantı yapardım”

Çocukları kurum bakımında olan ebeveynlere, kurum bakımında bulunan çocuk ve aileler için ne tür hizmetler olmasını bekledikleri sorulduğunda, ebeveynler genel olarak aldıkları hizmetten memnun olduklarını, bu hizmet için devlete minnet duyduklarını belirtmişlerdir. Bunun dışında ise çocukları ile kurdukları iletişimde nasıl bir yol izlemeleri gerektiği ile ilgili eksiklikleri olduğunu algılamakta olduklarından bu yönde bir destek istediklerini ifade etmektedirler.

En azından ayda bi sefer iki sefer anne babalara toplantı yapardım. Bi tek tek olsun yüz yüze ikili görüşmeler ya da bi konferans türü, bi de şey yüz yüze. Çocuk eğitimi hakkında çocuk şeyi hakkında bilgi amaçlı bi şeyler yapmak isterdim. Tecrübeli okumuş çocuk gelişimi konusunda. O tip bi kaç kişi çıkıp bilgi verebilir, broşür dağıtabilir size, çocuğunuza nasıl davranacağınızla ilgili. En azından hafta sonu almaya gittiğimde nasıl şey yapacağım. Anlayın işte ya (Kayın, 35, E).

Bu ifadeler anne ve babaların çocukları ile kurdukları iletişime ne kadar önem verdikleri ve ne kadar özenli davranmaya gayret ettiklerini göstermektedir. Yine kendilerinin ve çocuklarının durumunun oldukça hassas olduğu algısı ile Çınar aşağıdaki paylaşımda bulunmuştur:

Bakin bi kere şunu söyleyeyim size, sosyal hizmet uzmanı gerçekten deneyimli biri olması lazım. Yalnız çocuklar değil, aileler, zaten yıkılmış. Her aile değil bunun da altını çizeyim. Benim gibi gerçekten çocuğu için gelen aile farklıdır (Çınar, 56, E).

Ebeveynler, kurumdaki görevlilerin, özellikle de çocuklar ile birebir iletişim halinde olan, doğrudan çocuklar ile temasta bulunan bakıcı annelerin davranışlarının kontrol edilmesi ile ilgili endişelerini paylaşmaktadırlar. Ayrıca bakıcı annelerin eğitimlerinin yeterli olmasının, duyarlı olmalarının önemini vurgulamaktadırlar.

Müdürler, anneleri iyi denetlemeli müdür gelince anneler iyi gözükiyor, müdür gidince fiyasko. Hemen çocuğun en büyük hatasında ceza. Ben altı ay çocuk gelişimi eğitimi aldım. Sağlıklı çocuk şurada mum gibi oturmaz. Müdürlerin yeterince denetim yapması lazım. Çünkü o çocukların vebali var. Oraya alınan anneler çok iyi eğitimden geçmeli. Merhamet vicdan olması lazım. Çocukları sevmesi lazım. (Erguvan, 38, K).

Ülkemizde çocukları kurum bakımına alınan aileler için daha sonraki süreçte herhangi bir hizmet planlanmamıştır. Oysaki Lietz (2011) yapmış olduğu niteliksel araştırmada ebeveynlerin çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra yararlandıkları hizmetlerin bulunduğunu (ekonomik, sosyal, psikolojik) bunun da onlara yakınlarından aldıkları sosyal destek kadar etkili şekilde yardımcı olduğunu ortaya koymaktadır. Ülkemizde ise aksine daha önce çocuklar için yararlanılan herhangi bir hizmet mevcut ise çocuklar kurum bakımına alındıklarında o da sonlandırılmaktadır.

Schofield ve diğerleri (2011)'de sosyal hizmetlerin, yalnızca çocuk refahı için çalışmalar yapan bir yapılanma mı yoksa çocukların korunma altına alınmasının ardından aileler için onların iyilik hali için de sürdürülen çalışmaları da içeren bir yapılanma mı olması gerektiğini sorgulamaktadır.

4.4. GELECEĞE DAİR PLANLAR

Ebeveynlere geleceğe dair planları, görüşme sırasında iki farklı şekilde sorulmuştur. Bunlardan ilki, bir önceki bölümde analizi yapılan; geriye dönük şekilde çocuklarınızı kurum bakımına verdikten sonra kendiniz için neler planladınız iken, bir diğeri görüşmenin sonunda bundan sonrası için kendiniz ve çocuklarınız için neler planlıyorsunuz olmuştur. Buradaki amaç; ebeveynleri çocuklarını kurum bakımına vermeden öncesinde planladıklarını gerçekleştirip gerçekleştiremedikleri, planlarında değişimlerin bulunup bulunmadığı, geleceğe dair hayallerinde olumlu/olumsuz neler değişti sorusunun yanıtını almaktır. Bu bölümde ebeveynler ile görüşme yapıldığı sırada

kendileri ve çocukları ile ilgili geleceğe dair planları, hayalleri, ebeveynlerin anlatılarından yola çıkılarak analiz edilmiştir. Ayrıca bu başlık altında gelecek planlarından; ebeveynlerin kendi yaşamlarına dair yaptıkları planlar ile çocukları için yaptıkları planlar olarak iki alt tema olarak ele alınmıştır.

4.4.1. Ebeveynlerin Kendi Yaşamlarına Dair Yaptıkları Planlar: ‘Çocuklarım ordarken ben hiç bi şey düşünemiyorum’

Ebeveynler, kendi yaşamlarında, ekonomik zorlukların üstesinden gelmenin yollarını aradıklarını, bundan sonra da bu zorluklar ile baş etmeye çalışacaklarını dile getirmişlerdir.

Burdan tazminatımı alıp asıl planım benim zaten bankaya bi sürü borcum var, kapatayım, tutayım kendime bi ev, gideyim İzmit'e (Akasya, 35, K).

İşte bundan sonra Allah kısmet ederse borçları ödemeyi düşünüyorum, ödedikten sonra şu an getirebilirim arabamı getireceğim. Arabamı sattığım zaman zaten borcum da bitiyor. Dairemi de alıyorum. Şey yaparsam aracımı satıp borçlarımı ödeyemiyorum. Ondan sonra lojmandan çıkarım. Aldığım maaş borçlarım bittikten sonra zaten 3200 direk cebime kalır. Kaldığı zamanda en azından çocuklarıma daha rahat bi ortamda yanımda yetişir (Servi, 41, E).

Bazı ebeveynler yukarıdaki anlatılarda da görüldüğü gibi, bundan sonraki yaşamları ile ilgili umutlu ifadeler kullanmışlardır. Ancak bazıları şimdiye kadar zorluklar içerisinde yaşamlarını sürdürdüklerini, bundan sonra da bu durumun değişmeyeceğini düşündüklerini ifade etmektedirler. Bu durumun da ebeveynleri umutsuzluğa sürüklediği görülmüştür.

Şu anda hiç bi plan düşünmüyorum. Düşünemiyorum çünkü demişler ya nereye atsam kuruyo, elimi nereye atsam kuruyo, benim için öyle bi dönem.

Hiç bi şey düşünmüyorum şu an, tek düşüncem geçim sıkıntım. Çocuklarımı büyütmek o kadar (Ladin, 25, K).

Plan yapacak durumda değilim ki Gülsüm, yani plan yapacak durumda değilim. Neden, dediğim gibi, para lazım, para olmayınca hiç bi şey olmuyo.

Ha nolur, günübirlik yaşarsın bak diyorum ya, günübirlik evet hayatımızı

yaşarız, kiramızı veririz, elektrik doğalgazımızı veririz karnımız doyar. İlerde nolur du bakalıma gelirse eğer işin en acı boyutu da o olur. Yani evveliyatı neyse ahiri de odur. Böyle gelmişe böyle gider zaten mağdur gelmişseniz, mağdur gidiyo (Ardıç, 42, K).

Böyle gider, gitgide batağa gidiyosun zaten. Mesela maddi durum, asgari ücretle, kimse geçinmiyor ki... Biz işte bal börek yiyemiyoz mesela. Alıyoruz bi koli yumurta akşam yumurta sabah yumurta. Böyle hayatı devam ettirecez artık, öldüğümüz gün bakarsın bi gün ya arabanın altında kalır, ya bi yerden kaçarken beynimize bi şey gelir (Kavak, 53, E).

Erguvan, ekonomik zorluklarla dolu olan deneyimlerinin kendisini oldukça bunalttığını, güç durumda kaldığını, bu sebeple yakın gelecekte 18 yaşına gelmek üzere olan kurum bakımındaki oğlunun kendisine destek olmasını beklediğini aşağıdaki şekilde dile getirmiştir:

Bundan sonra işte, şu büyük oğlan, çok şeydeyim, maddi olarak çok sıkıntıdayım. Şu anda borçlar yığılmış durumda, beş milyar oraya kredi çektim. Evin borcu, ondan sonra kredi kartları var. Bi an önce oğlumun işe girmesi lazım artık o bana destek olsun diye bekliyorum. O bi işe girsin istiyorum önce bi borçları kapatalım(Erguvan, 38, K).

Daha önce yapılan araştırmalara bakıldığında anneler genel olarak çocuğun üvey babadan olumsuz etkileneceğini düşünerek evlilikten uzak durmakta; babalar ise evin düzeninin sağlanması, çocukların bakımının sağlanması ve çocuklar için kadın bir rol model olması amacıyla yeniden evlenmeye daha olumlu bakmaktadır (ASAGEM, 2011). Ebeveynlerin kendilerini yalnız hissettiklerine daha önce değinilmişti. Bu algının oluşmasında evlilik deneyimlerinin olumsuzlukları da etkili olmakla beraber ebeveynler bundan sonraki yaşamları için evlilik planları olsa dahi önce çocuklarını düşündüklerini vurgulamaktadırlar.

Çocuklarım ordayken ben hiç bi şey düşünemiyorum. Evlilik istesem, el adama söver ya, çocukları verdi de bak görüyon mu, kendi neyin derdine düştü. Ha dersin evlilik ister misin, ben evliliğe dair bi şey yaşamadım, illa ki isterim halim sorulsun(Ihlamur, 33, K).

Öyle evlilik üzerine falan planlarım yok ama çocuk oradan çıktıktan sonra evlenirim. Yarın oradan çıktıktan sonra... Ben şimdi evlenirsem... Bana

bakamıyordun niye evlendin, evleniyordun beni niye verdin... Bunun hesabını sorar. Ben olsam sorardım. 18 yaşına gelip çıkınca da Allah alnımıza ne yazdıysa artık(Sandal, 37, E).

Ebeveynlerin gelecek planları her ne kadar umutlu veya umutsuz ifadeler içerirse içersin çocukları yeniden yanlarına alma isteğine sahip oldukları görülmektedir. Yaşamlarında yapmayı düşündükleri tüm değişimler de buna odaklıdır. Mcsheery ve diğ. (2010), ailede var olan sorunlar birbirleri ile kıyaslandığında, bazılarının değiştirilmeye ve düzeltilmeye daha uygun olduğunu ifade eder. Yapılan görüşmelerde ebeveynlerin yeterli ve gerekli desteği aldıkları takdirde çocuklarını alma ihtimallerinin yüksek olduğu düşüncesi oluşmuştur.

4.4.2. Ebeveynlerin Çocukları İçin Yaptıkları Planlar: ‘O çocukları 18 yaşına getirene kadar sağlıklı sıhhatli bi şekilde hayatta kalmayı hedefliyorum’

Ebeveynlerin, kendileri için yaptıkları planların sonucunun çocukların iyilik halleri ve gelecekleri ile bağlantılı olduğu görülmektedir. Yaşamlarında yapmayı planladıkları değişimleri de genel olarak çocuklarını düşünerek, onlar için daha uygun koşullar oluşturma çabası ile gerçekleştirmeyi amaçladıkları görülmektedir.

Şunu planlıyorum, İzmit’teki işim yılbaşından sonra olur, ben oraya gittikten sonra bi ay maaşımı aldıktan sonra, çocukları alcam, orda bi kadın var bakıcı olarak vercem, Batuhan büyüyene kadar böyle olabilir (Akasya, 35, K).

Ev 10. Kat, oğlum merdivenlerle iniyo çıkıyo ona kıyamıyorum, onu bi satayım diyorum aşağı katlardan. Bazen diyorum üç oda bi ev alayım çünkü hep kendilerine ait bi odanın olmasını istiyolar. Öyle bi hayalleri var. O hayallerini gerçekleştireyim istiyorum. Ondan sonra tabi benim gibi sürünmesinler diye, sonuna kadar okutmak istiyorum (Erguvan, 38, K).

Erguvan’ın ifade ettiği gibi ebeveynler, çocuklarının eğitimlerini, gelecekte iyi koşullarda bir yaşam sürmelerini önemsediklerini dile getirmektedirler. Hatta pek çoğu kendi yaşamını çocuğunun kendi kendini idare edebilecek bir hale gelmesine bağlamıştır. Gelecek planları da buradan doğru şekillenmektedir.

Çocuklarıma güzel bi gelecek sunmak. Hani öyle maddi yönden değil ki. Zaten onu yapamam, hani ben elli sene çalışsam yapamam zaten çalışsam da

anca evin masraflarına yetişirim. Kültür olarak hani okutma gibi bi şey öyle olabilir yani. Allah nasip ederse. Okusunlar, kendi hayatlarını kendileri kurtarsınlar benim yapabilecek bi şeyim yok onlar için (Ardıç, 25, K).

Valla benim bundan sonraki süreçte bütün planım az öncede size söylediğim gibi büyük çocuğumun maaşa geçmesini beklemek. Ondan sonra hiç bi amacım yok. Ondan sonrası benim için dosyanın altında olan beyaz yer gibi(önümdeki beyaz kâğıdı gösteriyor). Hiç bi beklentim de yok (Çınar, 56, E).

O çocukları 18 yaşına getirene kadar sağlıklı sıhhatli bi şekilde hayatta kalmayı hedefliyorum (Söğüt, 38, E).

Ebeveynler, bundan sonra çocuklarının geleceği için en doğru kararı vermeye odaklandıklarını, çocuklarını tekrar yanlarına almayı çok istemelerine karşın, kendi koşullarını ve kurumun çocuklara sunduğu koşulları göz önüne alarak hareket etmeyi mantıklı bulduklarını ifade etmişlerdir. Aksini ise bencillik olarak algılamaktadırlar.

Çocuklarımın istikbalini düşünerek istemiyorum (çocuklarını yanına almaktan bahsediyor). Ha belki beni ilerde suçlayabilirler ona da razıyım.

Derler ki niye almadın, anlatamam belki ama ona da razıyım (Çınar, 56, E).

Çocuklarımın tek istediğim okuyup bi yerlere gelmesi. Şu durumda alamam.

Bi evim barkım olmuş olsa toplarım çocuklarımı başıma (Ihlamur, 33, K).

Ben kendi rahatıma bakmam bu saatten sonra. Ben çocuklarıma kim daha iyi hayat sağlayacaksa ona bakarım. Nerde daha iyi korunup kollanacaksa. Bu saatten sonra kendimi değil çocuklarımı düşünürüm. Her zaman düşündüm de. Şimdi ergenlik çağındalar. Ne kadar baş edebilirim, ona bakarım yani.

Çocuklarımın istikbaline bakarım (Erguvan, 38, K).

Değnilmeden geçilmemesi gereken önemli anlatılar ise ebeveynlerin çocuklarına, her ne koşulda, ne durumda olurlarsa olsunlar, destek olacaklarını, onları bırakmayacaklarını dile getirmeleridir. Welbourne'a göre ebeveynler çocuklarına yeterli bakımı sağlayamasa bile bu her zaman onları sevmedikleri anlamına gelmez, ebeveynler zamanlarının ve enerjilerinin çoğunu çocuklarını düşünmeye adayabilirler (2012).

Ama gerçekten bak benim çocuklarım onlar tabi ki, hiç bi zaman atmam da atamam da nolursa olsun (Kayın, 35, E).

Ben hayatta olduğum sürece her türlü desteğim çocuklarıma, ben oraya verip de bırakmıyorum. Onların takipçisiyim (Erguvan, 38, K).

Ebeveynlerin hizmet beklentilerine bakıldığında kurum bakımı öncesinde genel olarak ekonomik anlamda yapılan yardımların yeterli miktarda olması, konut-kira desteği, çocukların bakımı için kreş/gündüz ve gece bakımevleri gibi somut destek türlerinin öne çıktığı görülmektedir. Ebeveynler bu sorunların çözülmesini çocukların da kendileri ile yaşaması olarak görmekte olup aslında yoğun strese maruz kalmalarından dolayı ihtiyaç duydukları psikolojik desteği önemsememekte ya da bu ihtiyaçlarının farkında olmamaktadırlar. Ebeveynlerin her birinin kurum bakımı öncesindeki sorun ve gereksinimlerine bakıldığında her birinin kişisel özelliklerine, yaşantısına, sosyal çevresine göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Kadınlar sistemin kadınları yeterince korumadığını deneyimlediklerini ifade ederken erkek ebeveynlerden bazıları tek ebeveynli babalara yönelik hizmetlerin eksikliğinden veya toplumun söz konusu babalara bakış açısından şikayet edebilmektedir. Dolayısıyla her birinin hizmet beklentisi de deneyimleri ile paralel olmaktadır. Bu noktada ailelerin, sorunlar ile ilgili çözüm üretirken sürece dahil edilmesi, onlarla anlamlı ve üretken ilişkiler kurulması, bu alanda başarılı aile odaklı çalışmalar yapılması için aile hakkında işlevsel veriler sağlayacak ve ailenin onayının alınmasını dolayısıyla da sürece katılımını da kolaylaştıracaktır (Horwitz ve Marshall, 2015). Kurum bakımı sonrasında, ebeveynlerin çocukları ile kurdukları iletişimde desteklenme beklentisi olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber ebeveynler çocukları ve kendileri ile birebir iletişimde olan meslek elemanlarının tecrübeli ve duyarlı olmasını, çocukların bakım sorumluluğunu üstlenen bakım personelinin ise eğitilmiş ve çocuklar ile sevgi ile iletişim kurabilen bir birey olmasını beklemektedirler. Ebeveynlerin, kendileri ilgili gelecek planlarında muhakkak çocuklarına yer verdikleri ve planlarını onlara odaklayarak yaptıkları görülmektedir. Ebeveynlerin çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra bazılarının yaşamlarında bekledikleri değişimleri gerçekleştiremedikleri ve gerçekleştirmek adına umutsuz oldukları görülürken bir kısmı gelecek planlarını daha umutlu ifadelerle aktarmaktadırlar. Ebeveynlerin çocuklarının eğitim almalarını oldukça önemsedikleri, bundan sonraki süreçte çocuklarının iyiliğini dikkate alarak değişiklikler yapacaklarını ifade ettikleri görülmektedir. En önemlisinin de ebeveynlerin çocuklarını asla bırakmayacaklarını dile getirmeleri olduğu düşünülmektedir.

5. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde; çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin yaşam deneyimlerini; onları bu talebe götüren sorunları ve gereksinimleri, çocukların kurum bakımında olmasını nasıl algıladıklarını ve geleceğe dair planlarını anlamak amaçlanmıştır. Bu doğrultuda ebeveynler ile kurum bakımı öncesi ve sürecindeki deneyimleri üzerine konuşulmuş olup elde edilen sonuçlar ve konuya ilişkin öneriler bu başlık altında paylaşılmıştır.

5.1. SONUÇ

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Faaliyet Raporları (2015; 2016) da göstermektedir ki Türkiye’de kurum bakımına alınan çocukların sayısı artmaktadır. Çocukların korunma ihtiyacı, önemli bir sosyal sorundur ve uluslararası sözleşmeler ve mevcut yasalar ile çocukların iyilik halinin sağlanması devlete yüklenen bir görevdir. Kurum bakımı hizmeti çocukların korunma ihtiyacının karşılanmasının sağlanabildiği önemli bir hizmet çeşidi olmasının yanında çocuklar ve aileler üzerindeki olumsuz etkileri göz önüne alınacak olursa, bu konu tüm boyutları ile ele alınması gereken bir konu haline gelmektedir. Bu araştırmanın özgün tarafı, çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynler özelinde, ebeveynlerin yaşam deneyimleri hakkında bilgi sağlıyor olmasıdır. Çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynler toplumda ‘sorumsuz, bencil, vicdansız’ bireyler olarak etiketlenmektedirler. Benim için bu araştırmanın en önemli sonuçlarından bir tanesi; çocuklarını kurum bakımına verdikleri için toplum tarafından yargılanan ebeveynlerin, göz ardı edilen deneyimlerinin görünür kılınmış olmasıdır. Elbette ki bu araştırma yalnızca görüştüğüm ebeveynlerin deneyimlerini yansıtmaktadır.

Görüşülen ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verme durumlarının yalnızca çocukları istememe, sevmeme, onlardan kurtulmak isteme düşüncesi ile bağlantılı olmadığını, çocukları kurum bakımında olsa dahi ebeveynlerin onları sevmeye, onlara karşı sorumluluk duygusu hissetmeye devam ediyor olmalarını araştırmanın en önemli sonucu olarak vurgulamayı yararlı görmekteyim.

Bu araştırma, ebeveynlerin çocuklarını kurum bakımına verme kararını ebeveynlerin bireysel özelliklerinden kaynaklı tercihleri olmaktan ziyade yaşadıkları sorunlar ile baş edememelerinin sonucunda son çare olarak başvurdukları bir çıkış noktası olduğu gerçeğini yansıtmaktadır. Ebeveynlerin çoğunluğu, ölüm veya boşanmanın ardından tek ebeveynli olarak sürdürdükleri aile yaşamlarında; ekonomik, sosyal, psikolojik bazı sorunlar ve bazı sağlık sorunları ile mücadele etmeye çalışmış, ancak tamamı yetersiz sosyal destek kaynakları nedeniyle bu mücadelede başarılı sonuçlar elde edememişlerdir. Yaşanan pek çok sorunla beraber çocuklarına bakım sağlama konusunda sosyal desteğe duydukları ihtiyaç artmıştır. Ebeveynlerin yakın çevrelerinden sağlayamadıkları sosyal destek, ebeveynleri kamusal hizmetlere yönlendirmiş ancak bu hizmetlerin de çözüm olmaması sonucunda kurum bakımı en son seçenek olarak karşılıklarına çıkmıştır. Ebeveynlerin hemen hepsi, kurum bakımının hemen öncesindeki süreçte yaşadıklarını çaresizlik ve yapacak hiçbir şeylerinin olmadığı vurgusu ile ifade etmektedirler. Ebeveynlerin kurum bakımından öncesindeki ve sonrasındaki deneyimlerinin, eko-sistem yaklaşımının yalnızca bireye odaklanmak yerine bireyi çevresi içerisinde ele alarak değerlendiren bütüncül bakış açısı oldukça önemlidir. Yapılan bu çalışmada çocukları için bakım tedbiri talep eden ve bu talep doğrultusunda çocukları kurum bakımına alınan ebeveynlerin yaşam deneyimleri, sorunları, gereksinimleri, sosyal destek mekanizmaları, hizmet beklentileri, kurum bakımını nasıl algıladıkları, çocukları ile ilişkileri ve geleceğe dair planlarına ilişkin bu arka planı ortaya çıkaran önemli bilgiler edinilmiştir. Bu doğrultuda ebeveynlerin anlatılarından çıkarılan sonuçlar eko-sistem yaklaşımı çerçevesinde üç başlık altında ele alınmıştır.

5.1.1. Mikro Düzeyde Elde Edilen Sonuçlar

Eko-sistem yaklaşımı kapsamında mikro düzeyde öncelikle ebeveynlerin bireysel özelliklerine, yaşam deneyimlerine değinmenin uygun olacağı düşünülmüştür. Burada ebeveynlerin bireysel özellikleri ile kendilerinin paylaştıkları deneyimleri üzerine ortaya çıkan sonuçlara yer verilmektedir.

Aile sistemi içerisindeki ilişkilerde, ailenin karşılaştığı sorunlar ile baş etme düzeylerinde; üyelerin psikolojik, sosyal ve ekonomik temelli özellikleri önemli olmaktadır. Bu araştırma kapsamında görüşülen ebeveynlerin çoğunun ilköğretim mezunu

olduğu, yine pek çoğunun çalışmakta olduğu görölmektedir. Ebeveynlerin yaptıkları işler; işçilik, kargo firmasında taşıyıcılık, kaynakçılık, konsomatrislik, kuaförlük, terzilik, memurluk, seyyar satıcılık, fotoğrafçılık, taksicilik, temizlik görevliliği gibi farklı işler olduğu görölmektedir. Ebeveynler ile yapılan görüşmelere bakıldığında çocukların bakım sorununun ortaya çıkmasında çok büyük etkisi olsa da doğrudan ve tek başına ekonomik yoksunluğun sebep olmadığı şeklinde bir sonuç çıkarılabilmektedir. Ebeveynlerin çocuklarını çalışma süreleri içerisinde bir kreşe göndermek için yeterli gelirlerinin olmamasının yanı sıra sosyal çevrelerinde çocuklarının bakımı konusunda destek alabilecekleri güvenilir bir yakınlarının olmaması, sorunu daha derin hale getirmektedir. Ebeveynlerin tamamı, çocuklarının eğitimine önem verdiklerini vurgulamışlar, bir kısmı da kendilerinin de eğitimlerine devam ettiklerini ya da etmeyi düşündüklerini paylaşmışlar ve eğitimlerinin yarıda kalmış olmasının da yaşadıkları zorluklarda etkisi olduğuna değinmişlerdir.

Dikkat çeken bir diğer nokta da ebeveynlerin tümünün bir defa bazılarının da birden fazla defa boşanmayı deneyimlemiş olduklarıdır. Bu da aslında parçalanmış ailelerin çocuklarının korunma ihtiyacının daha fazla olduğuna ilişkin görüşü destekler niteliktedir. Ebeveynlerin bazıları yeniden evlilik yapmış olup görüşme yapıldığı sırada evli olduklarını belirtmişlerdir. Ancak kurum bakımında olan çocukları boşandıkları eşlerinden dünyaya gelen çocuklardır. Bu durum da kurum bakımında olan çocuğun kurulan bu yeni aile sistemine dahil edilmede başarısız olunduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin genel olarak herhangi bir destek olmaksızın çocuklar ile ilgili tüm sorumluluğu kendileri almış olduklarından ötürü, sahip oldukları hastalıklar, gelir durumlarındaki belirsizlikler kurum bakımı öncesinde, ebeveynlerin çocuklarının geleceği ile ilgili endişe duymasına neden olmuştur.

Ebeveynlerin herhangi bir psikopatolojik sorunu bulunmadığı, bir kısmının ise sigara dışında da herhangi bir bağımlılıkları olmadığı öğrenilmiş, ancak bazı ebeveynler aile içerisinde veya sosyal çevrelerinde madde bağımlısı bireyin bulunduğunu belirtmişlerdir. Bazı ebeveynler çocuklarının zihinsel gerilik, davranış sorunları, bedensel engellerinin olduğunu, bunun da aralarındaki iletişimi olumsuz etkilediğini, hatta çocuğun kurum bakımına verilmesindeki nedenlerden birinin bu durumlarla baş edememe, çocuğunu bu durumlarda kaynaklı risklere karşı koruyamama olduğundan bahsetmişlerdir. Özel

durumları olan çocukların diğer çocuklara oranla daha özel bir ilgiye ve bakıma ihtiyaç duydukları göz önüne alınacak olursa bu durumun beklenen bir sonuç olduğu düşünülebilir.

Ebeveynlerin genel ifadelerine bakıldığında anne ve baba olmaya ilişkin algılarının oldukça geleneksel söylemlere dayandığı görülmektedir. Hem anneler hem de babalar, anne olmayı fedakar, yorulmak bilmeyen, çocukların her türlü bakım sorumluluğunu üstlenen kişi olarak değerlendirirken baba olmayı ise her türlü zorluğun üstesinden gelebilecek güce sahip, sürekli çalışıp para kazanması gereken, anneye göre daha zeki olan, mantıklı ve makul olan kişi olarak değerlendirmektedirler. Ebeveynlerin bu algıları kuşkusuz kendiliğinden oluşmamakta, içerisinde buldukları sosyal çevrenin, kültürün bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Bundan dolayıdır ki ebeveynler çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra kendilerini çocukları ile ilgili konularda yetersiz hissetmekte ve olanlardan kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Çünkü ebeveynler, kendilerine biçtikleri rolü yerine getiremediklerini, çocukları için yeterince fedakar/güçlü anne ve babalar olamadıklarını düşünmektedirler.

Ebeveynlerin, çocuklarını kurum bakımına vermeyi bir kayıp olarak algıladıkları görülmüştür. Çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra yaşadıklarına yönelik aktarımları ise kayıp sonrası yas sürecinde görülen tepkilere benzer yaşam deneyimleri içermektedir. Kayıp sonrası yas sürecinde verilen tepkiler, yalnızca bir ölümün ardından verilmemekte, kişiler sevdikleri, değer verdikleri bireylerden herhangi bir sebeple ayrılmak zorunda kaldıklarında da görülebilmektedir. Çocukların ebeveynlerinden kurum bakımına alınmak üzere ayrılması da tam da böyle bir durumdur. Ebeveynlerin bu süreçte yas süreci ile uyumlu duygusal, düşünsel ve davranışsal tepkiler verdikleri görülmüştür. Çocukların eşyalarından uzak kalma isteği, evden dışarı çıkamama ya da aksine çocukların eşyaları ile aşırı zaman geçirme isteği, eve girememe, sürekli dışarda olma isteği, günlerce ev dışında zaman geçirme, nefes alamama, boğulacakmış gibi hissetme, sürekli olarak çocukları düşünme, pişmanlık duygusu, kendini suçlama, sigara kullanımında önemli derecede artış, kilo kaybı, iştahsızlık, günlük aktivitelerin sürdürülmesinde zorlanma gibi pek çok tepki ebeveynlerin anlatımlarında ortaya çıkmaktadır.

Bazı ebeveynlerde ayrıca rahatlama duygusu yaşandığı da öğrenilmiştir. Ebeveynler, kurum bakımı öncesinde çocukların güvenliği, beslenmesi, eğitimleri ile iş yaşamı

arasındaki dengeyi sağlama noktasında öylesine yoğun strese maruz kalmışlardır ki kurum bakımı onlar için çocuklarının güvenliğini sağlayan, onlara sıcak yemek ve yatacak yer temin eden bir yer haline gelmektedir. Bu da ebeveynlerin omuzladıkları ağır yükün hafiflediği hissine kapılmalarına neden olmaktadır. Bu rahatlama duygusu, ebeveynlerin kurum bakımı öncesinde yüklendikleri sorumluluğu paylaşabilecek sosyal destek mekanizmalarından yoksunluklarını gösteren durumlardan biridir.

Ebeveynler çocukları kurum bakımına alındıktan sonra çocukların üzerindeki kontrolü kayb ettiklerini, çocukları ile ilgili kararlara katılımlarının sınırlandığını hissetmekte bu sebeple çocuklar ile ilgili her türlü değişim ebeveynleri rahatsız etmektedir. Görüşmeler sırasında sıklıkla çocukların kendilerine ait olduğunu, geri alacaklarını, bu sebeple kurum personelinin çok dikkatli davranması gerektiğini, bunu da personele sıklıkla hatırlattıklarını aktarmışlardır. Bu da ebeveynlerin çocukları ile aralarındaki ilişkiyi, ebeveyn olmaktan doğan hak ve sorumluluklarını sürdürme isteğini ortaya koymaktadır. Bu durum ebeveynlerin içsel motivasyonlarını ortaya koyan güçlü yanlarıdır.

Ebeveynler, çocuklarını kurum bakımına verirken, yaşamlarında süregelen aksaklıkları gidermek, bu aksaklıklar içerisinde çocuklarının daha fazla zarar görmesini engellemek istemektedirler. Yaşamlarını düzene koyar koymaz ise çocuklarını geri almak istediklerini vurgulamaktadırlar. Görüşülen ebeveynlerin tamamının kurum bakımı öncesinde çocuklarını geri almak üzere kurum bakımını tercih ettikleri anlaşılmaktadır. Bu da ebeveynlerin aslında çocuklardan kurtulmak, rahat bir yaşam sürmek gibi düşünceler ile değil, hem çocukları olası risklerden korumak hem de yaşamlarını kontrol altına almak istediklerini göstermektedir. Ebeveynlerin genellikle kurum bakımı öncesinde, kurum bakımı sonrasına yönelik planladıkları değişiklikleri gerçekleştiremedikleri öğrenilmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin öncelikli hedefinin uygun ortam (ekonomik durumun iyileşmesi, destekleyici bir aile ortamının sağlanması) sağlanmasının ardından çocuklarını almak öncelikli planları arasında yer almaktadır hatta içerisinde çocuklarının olmadığı planları bulunmamaktadır.

Ekonomik yoksunluklarından ötürü ebeveynlerin karamsar ifadeler kullandıkları görülmüş, geçmişte de zorluklar yaşadıkları, halen yaşamaya devam ettikleri ve bundan sonra da durumun değişeceğine inanmadıklarını aktarmışlardır. Bu da yoksulluğun aynı sosyal çevre içerisinde devam eden bir sosyal sorun olduğunu bize hatırlatmaktadır.

Ebeveynler, çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra yine aynı çevrede, aynı işte, aynı komşuluk ilişkileri arasında yaşamlarını sürdürmektedirler. Çocukların kurum bakımına alınmasının ardından ise ebeveynlerin sorunları ile baş başa kaldıkları ve yaşamlarına kaldıkları yerden devam etmeye çalıştıkları anlaşılmaktadır. Ebeveynlere geleceğe yönelik planları sorulduğunda yukarıda da belirtildiği gibi çocuklarının içinde olmadığı planlarının bulunmadığı öğrenilmiştir. Bununla birlikte bu planlar, ebeveynler çocuklarını kurum bakımına verdikten sonra sosyal koşullarında herhangi bir iyileşme olmadığı için sadece beklenti düzeyinde kalmaktadır.

5.1.2. Mezzo Düzeyde Elde Edilen Sonuçlar

Ebeveynleri tarafından bakım tedbiri talep edilerek kuruma alınan çocuklar ile ebeveynlerinin ilişkileri araştırmanın başında en merak edilen amaçlarından bir tanesi idi. Bu başlık altında bu ilişkinin yanı sıra, ebeveynlerin; diğer ebeveyn, eş, kök aile, akraba, kardeş ve bu sistemler arasındaki ilişkileri ile komşuluk ilişkileri ve ebeveynlerin aldıkları formel destekler kapsamında ulaşılan sonuçlara değinilecektir.

Bakım tedbiri talep edilmeden önceki sürece gidilecek olursa, ebeveynler için bu süreçte sosyal çevreleri ile kurdukları iletişimin oldukça önemli olduğu görülmektedir. Çünkü ebeveynlerin tamamının çocuklarını kurum bakımına verme nedenleri hem yakın çevresinden doğrudan bir sosyal destek görmüyor olmaları hem de yakın çevresindeki sistemler arasındaki ilişkinin ebeveynlere olumlu bir destek sunmuyor olması ile bağlantılıdır. Ebeveynlerin tüm ebeveynlik sorumluluklarını diğer ebeveyn ile paylaşmaksızın üstlenmelerinin yanında kardeş, kök aile, akraba desteği de oldukça sınırlıdır. Ebeveynler geçmişte ailelerinin onayını almaksızın yaptıkları evlilikler, yine ailelerinin onaylamadığı boşanmalar gibi nedenler ile kök aileleri tarafından desteklenmemekte veya kök aileleri de destek sağlayabilecek koşullarda bulunmamaktadır. Böyle bir durumda ebeveynin kendi kök ailesi ile eşi/boşanmış olduğu eşi arasındaki iletişimde yaşanan muhtemel kopukluklar yine bireyi sosyal destekten mahrum bırakmaktadır. Ebeveynlerin genel olarak algıladıkları tek desteğin duygusal destek olduğu, bunun da belirli bir zamanda, belirli koşullara bağlı şekilde sağlandığı, anlaşılmaktadır. Aslında alınan sosyal destek ile algılanan sosyal destek birbiri ile uyuşmamaktadır.

Ebeveynlerin çocukları için bakım tedbiri talep etmeden önce; yaşadıkları konutun fiziksel koşulları ve kira ödemelerinde, çocuklara yeterli beslenme, güvenli çevre sunma ve çalışırken çocukların bakımını sağlama konusunda zorluklar yaşadıkları, ayrıca yalnız kadın/yalnız erkek olmaktan kaynaklı çevreleri tarafından kısıtlı iletişim kurulan, yardım edildiğinde mahalle baskısına maruz kalan aileler oldukları anlaşılmıştır. Görüşülen ebeveynler için sosyal çevre bir sosyal destek kaynağı olmaktan ziyade kimi zaman güçsüzleştirici pratikleri içermektedir.

Kimi ebeveynlerin kök ailesi tarafından desteklenmek istendiği ancak kök ailenin ekonomik, sağlık gibi nedenlerle destek sağlayamadıkları, duygusal destek sağladıkları anlaşılmıştır. Bu gibi durumlar da çocukların kurum bakımına verilmesini engeller nitelikte olmamaktadır. Çünkü ebeveynlerin bu süreçte en çok ihtiyaç duydukları sosyal desteğin araçsal destek olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla, doğrudan çocuk bakımı ya da maddi destek gibi somut olarak görülebilen bir desteğe ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü boşanmış ve diğer ebeveyn tarafından gereken sorumluluğun yerine getirilmediği ailelerde anne ya da baba; çocuk bakımı, ev içi işleri yapma, zaman yönetimi, gelir sağlama, çalışma yaşamına uyum sağlama gibi pek çok konuyu kontrol etmeye çalışmakta ve zorluk yaşamaktadır. Bu durum ebeveynlere psikolojik iyilik hallerini geri planda tutma zorunluluğu getirmektedir. Bu yaşananlar bireyi ve bireyin psikolojik ihtiyaçlarının geri plana atılmasına neden olmaktadır.

Ebeveynlerin anlatımlarına bakıldığında bilgisel desteğin kurum bakımından haberdar edilme şeklinde olduğu, bazı ebeveynler için ise bunun öncesinde ekonomik destek alınabileceğine yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Bazı ebeveynler çocuklarını kurum bakımına vermeden önce danışmanlık tedbirinden ve sosyal ve ekonomik destek hizmetinden yararlandırılmış, bazı ebeveynler ise herhangi bir hizmetten faydalanmadıklarını ifade etmişlerdir. Bunun dışında belediyeden gıda-yakacak ya da sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakıflarından ekonomik destek alan aileler bulunmaktadır. Sosyal desteğin bireyin talep ettiği zamanda ve bireyin beklediği nitelik ve nicelikte olması, birey için gerçek bir sosyal destek algısını beraberinde getirmektedir. Ancak sunulan bu araçsal destekler birey için yeterli niceliğe ve niteliğe sahip olmadığından süreç ebeveynleri çocuklarını kurum bakımına vermeye götürmüştür.

Araştırmanın en önemli sonuçlarından biri de ebeveynlerin çocuklarının içerisinde seçim yaparak bir veya birkaçını kurum bakımına vermek zorunda kalmalarıdır. Bu seçime

sebepler olan şey yukarıda anlatılanlara benzerlik taşıyan şekilde ebeveynin kendi kök ailesi, eski eşi, eski eşinin kök ailesi, yeni eşi, yeni eşinin kök ailesi gibi sistemler ya da bu sistemler arasındaki ilişkiler tarafından karşılanan ya da karşılanmayan sosyal destek ihtiyacı ile bağlantılıdır.

Ebeveynler tarafından beklenen sosyal desteğin karşılık bulmamasından kaynaklı olarak yoğun hayal kırıklığı yaşadıkları ve sonucunda da yalnızlık duyguları hissettikleri görülmüştür. Bu sebepler ile ebeveynlerin yaşamlarını çocukları ile olan ilişkilerine bağladıkları düşünülmektedir. Ebeveynlerin çocuklarına değer verdikleri, onları önemsedikleri yapılan görüşmelerde net bir şekilde hissedilmiştir. Ebeveynlerin çocukları ile iletişimlerini koparmadıkları, hatta pek çoğunun her hafta ya kurumun izni ile çocuğu evine götürmek üzere aldığı ya da kuruma giderek çocuk ile görüştüğü, bunun dışında telefonla da aradıkları öğrenilmiştir. Ebeveynler arasında çocukları ile daha seyrek görüşenlerin de ekonomik ya da iş ile ilgili sorunlardan dolayı seyrek görüşebildikleri anlaşılmıştır. Bu doğrultuda, her zaman, ebeveynlerin, çocuklarının kurum bakımında olması, onları sevmedikleri, değer vermedikleri, düşünmedikleri ve onlara karşı sorumluluk hissetmedikleri anlamına gelmemektedir. Bu durum ayrıca ebeveynlerin çocukları ile iletişimi sürdürmeye çabaladıklarını göstermektedir.

Ebeveynler için çocuklarını kurum bakımına verme bir dönüm noktası olarak hayatlarını etkilemektedir. Çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra ebeveynler, kurdukları tüm ilişkileri gözden geçirmiş, sorgulamış ve ihtiyaç duyduklarında alamadıkları destek kaynakları ile iletişimlerini de sürdürmeme kararı almışlardır. Ebeveynlerin, 'imkanı' olduğu halde kendisine yardım etmeyen yakınları ile görüşmedikleri anlaşılmaktadır. Bu durumun yaşadıkları hayal kırıklığı ve yalnız olduklarını hissetmeleri ile ilgili olduğu düşünülebilir.

Ebeveynlerin, yararlandıkları koruyucu, destekleyici tedbirler, sosyal ve ekonomik destek gibi hizmetler de formel sosyal destek kaynakları olmakla beraber sorunların çözümü konusunda ya geçici işlevi olduğu ya da işlevsiz olduğu düşünülmektedir. Bunun nedeni ise, bahsedilen ebeveynlerin enformel destek kaynaklarının neredeyse hiçbirinin ebeveynlerin ihtiyaçlarına cevap vermemesi, bununla bağlantılı olarak yaşanan ekonomik, sosyal, psikolojik sorunların baş edilemez hale gelmesi ve bu hizmetlerin de durum oldukça karmaşık hale geldikten sonra yalnızca belirli standartlarda uygulanmaya

çalışılması gösterilebilir. Her aile kendine özgü bir yapıya sahiptir, dolayısıyla standartlaşmış uygulamalar, hepsi için aynı sonuçları doğurmayacaktır.

5.1.3. Makro Düzeyde Elde Edilen Sonuçlar

Anne ve baba olmaya toplumda atfedilen değerler bireylere de sorumluluklar yüklemektedir. Bu sorumluluklar her zaman bireyler tarafından üstesinden gelinebilen sorumluluklar olmamaktadır. Mikro düzeyde kişide oluşan algılar aslında kişilerin zihninde toplum tarafından şekillendirilen algılardır. Toplum; anneliğe, çocukları için her türlü zorluğa göğüs geren, yemeyip yediren, giymeyip giydiren, hiçbir koşulda çocuklarından vazgeçmeyen, çocuklarının her türlü fiziksel ve duygusal ihtiyacını karşılayan, kendi hayatını yok saymasını gerektiren bir rol biçmektedir. Diğer taraftan babalığı da her daim güçlü, üzüntü nedir bilmeyen, para kazanan, evin geçimini sağlayan, şikâyet etmeyen, çocuklarının yanında olan, gölgesinde güvende olunan bir rol yüklemektedir. Bu roller ile yetişen bireyler, çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynler hakkında da oldukça olumsuz yargılara sahip olmaktadır. Çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin kendilerinin de bu yargılara sahip oldukları çoğunlukla göz ardı edilir. Bu araştırmanın en önemli sonuçlarından bir tanesi de çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlerin kendilerine yönelik algılarının başkalarının onlara yönelik algıları ile benzerlik taşımasıdır.

Ebeveynler ile yapılan görüşmelerde, farklı olan ya da toplum tarafından kabul görmeyen eylemleri olan anne/babanın ve çocuğun toplumdaki dışlandığı, onlar için sunulan destek ve hizmetlerin daha sınırlı olduğu görüldü. Eko-sistem yaklaşımında makro düzey; ekonomik yapıları, kültürü, değerleri, sosyal politikayı içerisinde bulunduran sistemin en dış katmanıdır. Bu noktadan bakıldığında bu ebeveynlere yönelik hizmetlerin eksikliğinde kültürün, politikaların, ekonominin ve değerlerin etkisi yadsınmaz. Bu kişileri hem toplum kendi içerisinde dışlamakta hem de hizmetlerden yararlanma durumları daha sınırlı olmaktadır. Örnek olarak konsomatris olarak çalışan bir ebeveynin kendisine ve çocuğuna toplumun bakışı, yaptığı işten dolayı 08.00-17.00 iş saatlerine endeksli gündüz çocuk bakım hizmetlerinden yararlanamayışı ve baş edemediği için kurum bakımını tercih etmek durumunda kalışı ya da evi, kalacak yeri olmadığı ve çocukları ile beraber barınabilecekleri bir ortam bulunmadığı için çocuklarını kurum

bakımına vermek zorunda kalan bir baba ya da boşanmış, tek başına ayakta kalmaya çabalayan ancak erkek arkadaşı tarafından sürekli tacize uğrayan ve yasal yollara başvurduğunda da sonuç alamadığından çocuğunu korumak adına kurum bakımını tercih etmek zorunda kalan bir anne verilebilir. Bu ebeveynlere sunulan hizmetlerin; toplumun kültürel değerlerinden etkilenmediğini söylemek mümkün değildir. Hizmetlerin bireylerin öznel şartlarına uygun olmaktan öte çoğunluğun standartlarını taşıdığı görülmektedir.

Ebeveynler, saatleri uygun olmadığından yararlanamadıkları kreş hizmetlerinin düzenlenmesinin, kadınlara sağlanan konuk evi hizmetine benzer bir hizmetin erkekler için de geliştirilmesinin, çocuk bakımının ya da çocuk bakımının sağlanması için gereken ekonomik kaynakların sağlanmasının, yetersiz ekonomik desteğin “yetecek miktarda” olmasının ve en önemlisi çocuklarına kendileri bakabilmeleri için gereken hizmetlerin sağlanmasını talep etmektedirler. Sonuç olarak ebeveynlerin en çok desteğe ihtiyaç duyduğu alanlar; çocuk bakımı, maddi konular, zaman yönetimi olmaktadır.

Bununla beraber çocukları kurum bakımında olan ebeveynlerin, kurum bakımına ilişkin de çeşitli hizmet beklentileri bulunmaktadır. Bunlar; çocukları ile kuracakları iletişim konusunda profesyonel destek sağlanması ve yine çocuklarını ve kendilerini oldukça etkileyen birebir iletişimde oldukları personeller ile ilgilidir. Ebeveynler için meslek elemanlarının tecrübesi, ilgisi ve en önemlisi sevgisi önem taşımaktadır. Buna ebeveynlerin ek olarak çocuklar ile ilgilenen bakıcı personelin de eğitimi konusunda beklentileri bulunmaktadır.

5.2. ÖNERİLER

Bu araştırma kapsamında çocukları için bakım tedbiri talep eden ve bu talep doğrultusunda çocukları kurum bakımına alınan ebeveynlerin kurum bakımı öncesindeki ve sürecindeki yaşam deneyimlerine ilişkin önemli bilgiler edinilmiştir. Ebeveynlerin sorunlarının giderilmesine ve gereksinimlerinin karşılanmasına, hizmet beklentilerine ve sosyal hizmet uygulamasına yönelik çeşitli öneriler sunulmaktadır. Yapılacak olan öneriler araştırmanın sonuçlarından yola çıkılarak kurum bakımına alınma deneyimini bir dönüm noktası olarak kabul ederek kurum bakımı öncesi, kurum bakımı süreci olarak

ikiye ayrılmış, en son olarak ise sosyal hizmet uygulamasına yönelik önerilere yer verilmiştir.

5.2.1. Kurum Bakımı Öncesi İçin Öneriler

Özneler ile yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar ışığında çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynlerin bu kararı vermeden önceki süreçte yaşam deneyimlerine yönelik öneriler bu başlık altında bulunmaktadır.

Ekonomik yoksunluğun çocukların kurum bakımına verilmesinde tek başına bir unsur olmamasının yanında, bu süreçteki önemli bir parçayı ifade ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu doğrultuda özellikle çok çocuklu ve tek ebeveynli ailelerde ebeveynin cinsiyetinin önemi olmaksızın verilen sosyal ve ekonomik desteğin yeterli olmadığı, her ailenin de farklı oranda ekonomik desteğe ihtiyaç duyduğu göz önüne alınarak ailelere yapılan ödemeler gözden geçirilmelidir. Her bir aile ile ailelerin ihtiyaçlarının tespiti yapılarak yapılacak olan ödemelerin miktarı ve ne kadar süre ile ödeneceği aile üyeleri ile ortak bir çalışmanın sonunda belirlenebilir. Burada ortaya çıkacak sonuç hâlihazırda ödenen miktardan az veya fazla olabilir, miktarın belirlenmesine ailenin koşulları yön verecektir. Bunun dışında sosyal ve ekonomik desteğin sosyal boyutu uygulamada ekonomik desteğin yanında daha sınırlı şekilde sağlanan bir destek olarak kalmaktadır. Ekonomik destek kadar ilgili yönetmelik ile “gençlerin ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan ve kontrolleri dışında oluşan psikolojik ve sosyal sorunlarının önlenmesini ve çözümlenmesini, hayat standartlarının yükseltilmesini, kişilerin kendi kendine yeterli duruma gelmesini, sorunlarını çözme becerisi kazanmasını amaçlayan mesleki çalışmalar” olarak tanımlanan ve hizmetin sosyal boyutunu temsil eden desteğin de meslek elemanları tarafından daha fazla uygulanır olması önemlidir. Ekonomik desteğin kriz durumlarında bireylerin yaşamlarındaki zorlu dönemleri atlatalmaları için verilen geçici bir çözüm olduğu göz önüne alınır ise bahsedilen sosyal boyutu ile ilgili çalışmalar yapmak müracaatçıların güçlenmelerini sağlayarak onları ekonomik desteğe bağımlı kılınmasının da önüne geçilmesini sağlayabilecektir.

Ebeveynler için önemli bir diğer nokta da çocukların bakımı konusunda yaşadıkları zorluklardır. Çünkü sonuç bölümünde yer verildiği gibi görüşülen ebeveynler genel olarak tek başlarına çocukların sorumluluğunu üstlenmiş durumda olan ve sosyal destek

konusunda oldukça sınırlı kaynaklara sahip bireylerdir. Bu noktada hem çalışmak hem de çocukların bakımını sağlamak ebeveynler için güç olmaktadır. Bu doğrultuda ekonomik yoksunluk içerisinde olan, tek ebeveynli, anne/babası olmayan, anne babası cezaevinde ya da kadın konukevinde olan çocuklara yönelik yapılan yönlendirmeler için ayrılan ve %3 olan kreş kontenjanlarının oranının yükseltilmesinin bu konuda ailelere hem ekonomik sorunların hem de çocukların bakımı sorunlarının çözümünde önemli olacağı düşünülmektedir. Kreş hizmeti dışında, daha büyük yaş grubundaki çocuklar için okul saatleri öncesi ya da sonrası bakım sağlayan, çocukların kaliteli zaman geçirmesini sağlayan merkezler ile aileler arasında bağlantı kurulmalıdır. Başka bir seçenek benzer durumdaki ebeveynlerin çocukları için ebeveynlerin çalışma saatlerine uygun şekilde bu hizmetlerin geliştirilip yaygınlaştırılmasıdır. Ebeveynlerin çalışma saatlerinin işverenler tarafından çocuklarının bakımını sağlayabilecekleri şekilde düzenlenmesinin sağlanması mutlaka ebeveynler ve çocuklar için önemli sonuçlar doğuracaktır.

Aslında, çocuklarına karşı herhangi bir kötü muamelede bulunmayan, çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü tehlikeye atacak bir ortam yaratmayan ve yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı olarak çocuklarını kurum bakımına vermek durumunda kalan ebeveynler için ara çözümlere ihtiyaç vardır. Bu araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ebeveynlerin çalışma saatlerinin çocukların bakımını sağlamaları konusunda kendilerini engellediği ebeveynler tarafından ifade edilmektedir. Ebeveynler arasında oldukça geç vakitlere kadar çalışanların yanında, gece boyunca çalışanlar da bulunmaktadır. Bu doğrultuda ebeveynlerin çalışma saatlerine uygun olarak gece bakımını sağlayacak gece bakımevleri gibi hizmetlerin geliştirilmesinin, çocukların ebeveynleri tarafından bakılabilmeleri ihtimalini artıracığı düşünülmektedir.

Kuşkusuz ebeveynlerin psikolojik desteğe ve çocuk bakımı konusunda yönlendirilmeye ihtiyacı vardır. Görüşülen ebeveynlerin kurum bakımı öncesinde karşılaştıkları sorunlar ve sosyal destek eksikliği nedeniyle yoğun bir strese maruz kaldıkları anlaşılmaktadır. Ancak ebeveynler için anlaşılan şudur ki çocukların kurum bakımına verilmesi sürecinde en çok gereksinim duydukları destek araçsal destek olmaktadır. Ebeveynlere sunulan hizmetlerin hem araçsal boyutta hem de duygusal ve bilgisel boyutta olması onların stresini ve uyumlanmasını kolaylaştıracaktır. Tek yönlü olarak sadece ekonomik destek veya sadece danışmanlık hizmeti sunmak, hem gereksinimlerin giderilmesi, hem de ebeveynlerin sorunlar ile baş edebilmesi noktasında yetersiz kalabilmektedir.

Araştırma sonuçlarında, ebeveynlerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar, krizler, karşılanamayan gereksinimler sonucunda son çare olarak kurum bakımı talep ettikleri görülmektedir. Bu doğrultuda ebeveynler yaşadıkları sorunlar ile mücadelede en son noktaya gelmeden önce durumlarının tespit edilmesi, sorunlara erken müdahale etme anlamında önemli yarar sağlayacaktır. Bunun da kurumlararası işbirliği ve farklı kurumların sorumluluk alması ile kolaylıkla sağlanabileceği düşünülmektedir. Bu konuda etkili çalışmalar yapılabilecek kurumlardan biri toplum sağlığı merkezleri ve bu merkezlerde istihdam edilen sosyal hizmet uzmanlarının yürütecekleri çalışmalar olabilecektir. Burada çalışan sosyal hizmet uzmanları; risk analizleri, aileler ile birebir yapılacak çalışmalar, ailelerin güçlendirilmesi için formel ve enformel kaynakları harekete geçirme gibi çalışmalar yürütebilirler. Türkiye Halk Sağlığı Kurumunun Aile Hekimliği web sitesinde toplum sağlığı merkezlerinin görevleri arasında sosyal hizmet çalışmaları yapmak yer almaktadır (Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Resmi Web Sayfası, 2017). Bu hizmetin sağlıklı şekilde sağlanması ancak profesyonellerin yeterli sayıda istihdam edilmesi ile olanaklı olacak olup çocukları korunma ihtiyacı içerisinde olan aileler gibi dezavantajlı ailelere ulaşmak da hem toplum sağlığı merkezlerinden hem de aile sağlığı merkezlerinden daha kolay olacaktır. Bu türden bir uygulamada sosyal hizmet uzmanlarının alana çıkarak sosyal inceleme yapmaları gerekmektedir. Bununla beraber hem bireylerin doğrudan ulaşabileceği sabit bir yerde olmaları hem de belirli bir alan içerisinde çalışarak bölgeyi tanıyıp mevcut risklere yönelik çalışmalar yapmaları açısından da önleyici bir hizmet sağlanmış olacaktır. Bu doğrultuda Sağlık Bakanlığı ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı işbirliği içerisinde çalışmalıdır.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ile bu noktada işbirliği yapması gereken bir diğer Bakanlık da Milli Eğitim Bakanlığı'dır. Uygulamada en sık karşılaşılan durum okullar tarafından ailelerin yaşadığı sorunlar hakkında neler yapılabileceğinin bilinmemesi ve gerekli bildirim aileleri için çok geç olduğu zamanlarda yapılmasıdır. Okullarda da sosyal hizmet uzmanlarının istihdamının sağlanması, sosyal hizmet profesyonelleri için çocuklara kolaylıkla temas edebilen bir konum oluşturacaktır. Aile ile çalışma, güçlendirme, çevresi içerisinde birey odağında çalışma, toplumsal kaynakları harekete geçirerek ailelerin ve bireylerin çevreleri ile uyum içinde ve dengede bir yaşam sürdürmelerini kolaylaştırma alanlarında eğitim almış ve bu gibi görevleri üstelenecek

olan uzmanlar, çocukların kurum bakımına alınmasının öncesinde koruyucu ve önleyici başka bir ayağı oluşturacaklardır.

Çocukların korunma ihtiyacına yönelik çalışmalarda koruyucu önleyici hizmetler geliştirilmediği sürece kurum bakımına alınan çocuk sayılarında azalma olması mümkün olmayacaktır. Böylesine önemli ve kapsamlı bir sorunun çözümü de yalnızca Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı hizmetlerine yüklenmemeli, kurumlararası işbirliği ve eşgüdümlü çalışmaları içermelidir.

Çocuk koruma sistemi sorunlar ortaya çıktıktan sonra müdahale eden bir mekanizma yerine önleyici çalışmalar yürüten bir özellikte olmalıdır. Bu da çocuklara yönelik risk durumlarının önceden analiz edilmesi ve gereken önlemlerin alınması şeklinde basitçe özetlenebilir.

Koruyucu destekleyici tedbirlerden danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri bakım tedbirinin öncesinde uygulanan ve önleyici çalışmaların yürütülmesi beklenen tedbirlerdir. Bu tedbirlerin hangi kurumlar tarafından uygulanacağına ilişkin gerekli yasal düzenlemeler de mevcuttur. Koruyucu destekleyici bu tedbirlerin hakkı ile uygulanması, bu tedbirlerin uygulayıcı kurumlar arasında işbirliği ile ve koordineli bir şekilde yürütülmesi, sorunların çözümünde işlevsel olacaktır.

Çocuk koruma sistemi; farklı kurumlararası; eşgüdüm ve işbirliği sağlanarak, karşılıklı bilgi alışverişinde bulunularak, birlikte hareket edilerek ve belirlenecek risklere yönelik yapılacak çalışmalarda öncelik sıralaması yapılarak yürütülecek çalışmaları içermelidir. Çocukların korunması için yürütülen hizmetler her kurumun kendi özelinde ayrı ayrı yürütülmesi yerine uyum içerisinde ve kurumlar tarafından beraber planlanarak uygulanmalıdır. Böylece tedbirlerin daha işlevsel olması sağlanabilecektir.

Çocuk koruma alanında koruyucu destekleyici tedbirlerin uygulanmasından sorumlu kurumların koordinasyonları merkezi, il ve ilçe düzeylerinde koordinasyon kurulları tarafından takip edilmekte olduğundan bu kurulların zamanında toplanması ve yukarıda belirtilen ilkeler ile çalışması oldukça önemlidir. Çocukların risklerden korunmaları için öncelikle buldukları yerdeki risk durumlarının ortadan kaldırılması hedeflenmeli, bunun için de en başta aile, okul, sosyal hizmetler, sağlık hizmetleri ve diğer ilgili tüm kurumlar ile sivil toplum kuruluşları ve bütün toplumun sorumluluk alması gerekmektedir.

Çocuklarını kurum bakımına verme seçeneğini değerlendirebilecek kadar zor durumda olan ebeveynlere yönelik hizmetler standart uygulamalardan uzak ve esnek olmalıdır. Bireylerin ve ailelerin içerisinde buldukları duruma özgü şekillenebilmeye uygun olmalıdır. Ancak bu şekilde bu denli hayati bir mesele için çıkış yolları bulunabilecektir. Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklar alanında çalışma yapan meslek elemanları konu hakkında yeterli bilgi, beceri ve deneyime sahip olmalı, yeterli sayıda personel istihdam edilmelidir ki her bir vaka gerektiği kadar özenli ve detaylı şekilde analiz edilip uygun müdahale planı oluşturulabilsin. Aksi takdirde çalışanların vakalara, birer dosya olarak yaklaşma ve sınırlı zaman aralığında dosyayı kapatmaya odaklanma riski doğacaktır. Koruyucu aile ve evlat edinme çalışmalarında olduğu gibi korunma ihtiyacı olan çocuk birimlerinde de meslek elemanlarına belirli sayıların üzerinde vaka verilmesinin önüne geçilerek bu risk ortadan kaldırılabilir.

Yukarıdaki başlık altında bahsedilen hususlar çözüm olmadığı ve çocuğun kurum bakımına alınmasının uygun olacağı kanaatine varıldığı noktalarda da ebeveynler ve çocuklar ile kurum bakımı öncesinde kurum bakımına hazırlık çalışması yapılmalıdır. Hem ebeveyne hem de çocuğa, çocuğun yaşı ile uyumlu şekilde kurum bakımı hakkında gerekli ve yeterli bilgi verilmeli, aile bu sürece hazırlanmalıdır. Çocuklar için meslek elemanları tarafından, çocuklar kurum bakımına alındıktan sonra yapılacak oryantasyon çalışması da oldukça önemlidir.

5.2.2. Kurum Bakımı Sonrası İçin Öneriler

Araştırmanın önemli ve şaşırtıcı sonuçlarından biri ebeveynlerin çocukları kurum bakımına alındıktan sonra verdikleri yas tepkileridir. Bu tepkiler, zaman zaman ebeveynlerin günlük yaşamının gerekliliklerini yerine getirememelerine sebep olabilmektedir. Bu doğrultuda, çocuklar için yapılacak oryantasyon çalışması kadar çocukları aileden ayrıldıktan sonra ebeveynler ile yapılacak psikolojik temelli çalışmalar da oldukça önemlidir. Öncelikli olarak, çocukların kurum bakımına alındığı ilk gün, kuruluşlarda bulunan sosyal servislerdeki meslek elemanları tarafından kurum bakımına yönelik ebeveynleri bilgilendirici görüşmeler yapılmalıdır. Bu görüşmelerde çocukların kalacakları mekanın fiziksel koşulları, imkanları, ebeveynlerin çocukları ne zaman ve ne şekilde görebilecekleri ve kurum bakımının kurallarına ilişkin bilgi verilmelidir. Teslim

süreci içerisinde; kuruma gelindiğinde aileleri kimin karşılayacağı, kurumun nasıl tanıtılacağı, ebeveynler ile yapılacak olan görüşmeler planlanmalı, her bir çocuk için gerçekleştirilmelidir. Böylece teslim sırasında hem çocukların hem de ebeveynlerin psikolojik olarak rahatlaması sağlanmış olacaktır.

Ülkemizde çocukları kurum bakımına alınan ailelere yönelik herhangi bir iyileştirici çalışma bulunmamaktadır. Çoğu zaman aksine çocuklardan dolayı yararlandıkları hizmetler de son bulmaktadır. Ancak araştırma kapsamında görüşülen ebeveynlerin yaşam deneyimlerine bakıldığında ebeveynlerin kurum bakımı öncesindeki mevcut sorunlar ile mücadelelerine devam ettikleri yönündedir. Buna ek olarak çocuklarının olmayışı, bundan kaynaklı hissettikleri pişmanlık ve suçluluk duygusu eklenmektedir. Ebeveynler çocuklarının üzerindeki kontrolü kaybettikleri için kaygı ve huzursuzluk hissetmektedirler. Bu da kurum bakımı öncesinde yaşanan çaresizliğin başka bir şekli olarak değerlendirilebilir.

Sosyal hizmet kurumlarının amacı, bu özellikteki aileler ile gerekli çalışmaları en hızlı şekilde tamamlayarak çocukları ailelerinin yanına döndürmek olmalıdır. Korunma altına alınan çocukların aileleri hakkında belirli aralıklar ile sosyal inceleme yapıldığı bilinmektedir. Ancak burada önemli olan ailelerin yeniden işlevsel hale getirilmesi ve çocukların mümkün olan en kısa sürede ailesinin yanına döndürülmesinin sağlanmasıdır. Bu kapsamda izlenecek yol şu şekilde olmalıdır: öncelikle ebeveynler ile kayıp ve yas sürecine yönelik psikolojik iyilik hallerini sağlamak üzere çalışmalar yapılmalıdır. Ardından ise ailenin hangi işlevlerini yerine getiremez halde olduğu, nelere ihtiyaç duyduğu zaten öncesinde yapılan sosyal incelemede tespit edilmiş durumda olduğundan, bu ihtiyaçlara yönelik hizmetler ve toplumsal kaynaklar ile ebeveynleri buluşturacak planlı müdahale süreci organize edilmeli ve uygulamaya geçilmelidir. Bu şekilde bir uygulama yürütülerek çocukların da kurum bakımında mümkün olan en kısa sürede ve kurum bakımı deneyiminden en az olumsuz etki ile ayrılması sağlanabilir.

Kurum bakımı ardından ele alınması gereken bir diğer önemli konu ise ebeveynler ile çocukların arasında yeniden kurulan ilişkilerdir. Ebeveynlerin çocukları ile görüşmelerini önemsedikleri yapılan görüşmelerde anlaşılmaktadır. Ancak bazı ebeveynler ekonomik veya iş ile ilgili nedenlerden ötürü çocuklarını daha seyrek görebildiklerini ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimin kopmaması için çalışmalar yapılmalıdır. Bu da günümüzde hızla gelişen teknoloji ve teknolojik iletişim

araçları aracılığı ile kolaylıkla sağlanabilecek bir iletişim şeklinde olabilir. Akıllı telefonlara yüklenen çeşitli uygulamalar aracılığı ile ebeveynler ve çocukların görüntülü konuşmaları belirli kurallar dahilinde sağlanabilir. Bu da çocuk ve ebeveyn için sesini duymanın ötesinde yüzünü görerek her iki taraf için de hissedilen duygusal ihtiyacın karşılanmasını sağlayacaktır. Yalnızca ekonomik nedenler ile görüşme için gelemeyen ebeveynlere ise yol masrafları için ekonomik destek sağlanabilir. Bu süreçte de ebeveynlerin sorunlarını gidermeleri için çalışmalar yapıldığı düşünülür ise bu sürecin aile için duygusal olarak daha aşılabilir ve kısa süreli bir süreç olacağı düşünülebilir. Kuruluş içerisinde gerçekleşen görüşmeleri ebeveynlerin görüş olarak niteledikleri göz önüne alınacak olursa, hem çocuklar hem de ebeveynler için bu görüşmelerin daha sıcak ve samimi bir ortamda gerçekleşebilmesinin sağlanması için görüşme zamanlar özel olarak planlanmalı ve görüşme mekanları özenle kurgulanmalıdır.

Ebeveynlerin genel olarak kurum bakımı öncesinde çocuklarını geri almak düşüncesi ile yaşamlarına ilişkin çeşitli planlar yaparak çocuklarını kurum bakımına verdiklerini ifade etmektedirler. Ancak görüşmelerin yapıldığı sırada, planladıkları değişiklikleri yapmak, sorunları çözmek konusunda umutsuz ifadeler kullananların olduğu görülmüştür. Bunun da ebeveynlerin desteklenme ihtiyacı ile ilgili olduğu düşünülmektedir. Bu doğrultuda ebeveynlerin ihtiyaç duydukları alanlarda destek alabilecekleri esnek hizmet seçeneklerinin bulunması ve uygulanabilmesinin, çocukların kurum bakımında daha kısa süre kalmalarının sağlanmasında etkili olacağı düşünülmektedir.

Çocukların kurum bakımında mümkün olan en kısa sürede kalmalarının sağlanması için yararlandırılacakları hizmetlerin, yapılacak olan çalışmaların adım adım planlanması, buna yönelik kurumsal hizmetlerin şekillenmesinin sağlanması için söz konusu aileler ile çalışma rehberi oluşturulabilir. Bu şekilde çocuklarına karşı herhangi bir kötü muamelede bulunmayan yalnızca sosyoekonomik koşullarından kaynaklı çocuklarından ayrı kalmak zorunda olan ebeveynlerin çocuklarının kurum bakımına alındıktan sonra uzun süreler kurumda kalmasının önüne geçilebilecek, yeniden kendi ailesinin yanında kalması sağlanabilecektir.

5.2.3. Sosyal Hizmet Uygulamasına Yönelik Öneriler

Toplumun çocuklarını kurum bakımına veren ebeveynlere yönelik olumsuz algılarının bulunabileceği göz önüne alınırsa ve meslek elemanlarının da bu toplumun birer bireyi olduğu düşünüldüğünde bahsedilen algıdan etkilenmeleri muhtemeldir. Meslek elemanları nasıl istismar mağduru bir çocuk ile çalışırken veya şiddet mağduru bir kadın ile çalışırken profesyonel yaklaşımın yanında bireysel duygu ve düşüncelerinden bağımsız bir yaklaşım sergileyemeyebiliyor ise bu kırılgan grup ile çalışırken de toplumun önyargılarından etkilenebilir. Ancak bütün bu yargılardan kurtularak çalışma yapılması oldukça önemlidir. Toplumun çocuklarını kurum bakımına vermek zorunda kalan ebeveynlere yönelik sahip olduğu; yetersiz, bencil ve sorumsuz vb. ebeveyn algısından meslek elemanları, bir profesyonel olarak ne derece etkilendiğinin farkında olmalı ve ön yargısız şekilde müracaatçı ile iletişim kurma, müracaatçıyı anlamaya çalışma konusunda çaba harcamalıdır.

Eko-sistem yaklaşımı, sosyal hizmet uygulamalarının niteliğini attırması açısından değerlendirme süreçlerinde önemli bir yeri olan ve sıklıkla kullanılan bir yaklaşım olmakla beraber bireyleri, aileleri ve yaşadıkları sorunları tek bir açıdan değerlendirmenin ötesinde çoklu düzeylerde değerlendirme ve müdahale yapma olanağı sunan bir yaklaşımdır. Bu doğrultuda, uygulayıcılar yapacağı değerlendirmelerde çalıştığı sistemi; mikro, mezzo ve makro olmak üzere bütün düzeylerde ele almanın, sorunu etkileyen tüm süreçleri bu şekilde tespit etmenin gücünün farkında olmalıdır. Bu şekilde hazırlanacak bir müdahale planı ve ailenin ihtiyaç duyduğu toplumsal kaynaklar ile kurulacak bağlantı, sorunları çözmeye işlevsel olabileceği gibi, çocukların kurum bakımına alınması durumunda da sonrasında yapılması gereken çalışmalara ilişkin bilgi temeli oluşturacaktır.

Çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynler ile ilgili yapılan değerlendirmelerin ve bu ailelerin yararlandırılacağı hizmetlerin belirlenmesinin esnek müdahale planları yapılabilmesine izin veren bir sistem içerisinde yapılabilmesi gerekmektedir. Bu şekilde her bir ailelerin gereksinimlerine uygun müdahaleler geliştirilebilecektir. Bu doğrultuda, sistemin bu yönde değişebilmesi için meslek elemanlarının çaba sarf etmesi, bilhassa alanda çalışan profesyonellerin eksikliklere dikkat çekmesi gerekmektedir.

Bu araştırma, daha önce bahsedildiği gibi çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin deneyimlerinin görünür kılınmasını sağlamıştır. Bahsedilen ebeveynler özelinde, ebeveynlerin karşı karşıya kaldıkları sorunlar, karşılanmayan gereksinimler, ebeveynlerin beklentileri ve geleceğe dair planlarına ilişkin bilgi sağlıyor olması araştırmanın önemli özelliklerindedir. Ancak bu çalışmada genelleme kaygısı olmaksızın, çocukları için bakım tedbiri talep eden ebeveynlerin yaşam deneyimlerini görünür kılmak ve ebeveynlerin algılayış ve ifade edişlerini ortaya koymak amacıyla niteliksel yöntem kullanılmıştır. Dolayısıyla bundan sonra yapılacak olan araştırmaların bu alanda genellenebilir bilgiler elde edebilmek açısından niceliksel yöntem kullanılarak yapılmasının gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983). T.C. Resmi Gazete, 18059, 27.05.1983.
- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu. (2005). T.C. Resmi Gazete, 25876, 15.07.2005
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2014 Faaliyet Raporu.* (2014).
http://sgb.aile.gov.tr/data/5434f307369dc31d48e42dc5/2014_idare_faaliyet_raporu.pdf
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015 Faaliyet Raporu.* (2015).
<http://www.aile.gov.tr/data/56d469a8369dc56f90d98bbd/2015%20Y%C4%B1%20Bakanl%C4%B1k%20C4%B0dare%20Faaliyet%20Raporu.pdf>
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2016 Yılı Faaliyet Raporu.* (2016).
<http://www.aile.gov.tr/data/58b58e4c691407119c139239/2016%20%20Faaliyet%20Raporu.pdf>.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Resmi Web Sayfası.* Çocuk Hizmetleri:
<http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/teskilat-yapisi/baskanliklarimiz/bakim-hizmetleri-daire-bsk> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 12.04.2017
- Akbaş, E., ve Topçuoğlu, R. A. (2009). Modern Çocukluk Paradigmasının Oluşumu- Eleştirel Bir Değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 95-103.
- Akyüz, E. (2000, Kasım 30). *Çocuğun Haklarının ve Güvenliğinin Korunması*. Ankara : Milli Eğitim Basımevi. http://www.asayis.pol.tr/Sayfalar/bilisim_sistemleri.aspx adresinden alındı
- Albrecht, T. L., ve Goldsmith, D. J. (2003). Social support, social networks, and Health. T. L. Thompson, A. M. Dorsey, K. I. Miller, & R. Parrott içinde, *Handbook of Health Communucation* (s. 263-284). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Aldemir, V. (2011). *Çocuk Koruma Kanununun Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumunda Uygulanmasına İlişkin Bir Değerlendirme*. Ankara: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Arıkan, Ç. (1996). *Halkın Boşanmaya İlişkin Tutumu Araştırması*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırmaları Kurumu Başkanlığı .
- ASAGEM. (2011). *Tek Ebeveynli Aileler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

- Ashman, K. K., ve Hull, G. H. (1999). *Understanding Generalist Practice*. Chicago: Nelson-Hull Publishers.
- Aslan, B. (1997). *Kurum Bakımında Bulunan Korunmaya Muhtaç Çocukların Davranış Sorunları (Adana İlinde Bir Araştırma)*. Adana: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Bagavos, C., ve Martin, C. (2002). What Happens To The European Family. Family Observer, European Observatory On Family Matters. *European Commision Employment And Social Affairs*, 20-28.
- Balo, Y. S. (2013). *Çocuk Koruma Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Banovcinova, A., Levicka, J., ve Veres, M. (2014). The Impact of Poverty on the Family System Functioning . *Social and Behavioral Sciences* , 148-153.
- Bempah, K. O. (2010). *The Wellbeing of Children: A new approach for improving*. New York: Taylor&Francis Group.
- Bildik, T. (2013). Ölüm, Kayıp, Yas ve Patolojik Yas. *Ege Tıp Dergisi*, 23-29.
- Bilson, A., ve Cox, P. (2007). Caring About Poverty. *Journal of Children and Poverty*, 37-55.
- Boer, C. D., ve Coady, N. (2006). Good Helping Relationships in Child Welfare: Learning From Stories of Success. *Child and Family Socşal Work*, 32-42.
- Boerner, K., ve Schulz, R. (2009). Caregiving, Bereavement and Complicated Grief. *Bereavement Care*, 10-13.
- Bowling, N. A., Beehr, T. A., ve Swader, W. M. (2005). Giving and receiving social support at work: The roles of personality and reciprocity. *Journal of Vocational Behavior*, 476-489.
- Bronfenbrenner, U. (1994). Ecological Models of Human Development. *Inretnetional Encyclopedia of Education*, 37-43.
- Bulut, I. (1993). *Ruh Hastalığının Aile İşlevlerine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Kadın ve Sosyal İşler Müsteşarlığı Yayınları.
- Cohen, S. (2004). Social Relationships and Health. *American Psychologist*, 676-684.
- Collins, D., Jordan, C., ve Coleman, H. (2013). *An Introduction to Family Social Work*. Jon-David Hague.

- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L., ve Whitbeck, L. B. (1993). Economic Stress, Coercive Family Process, and Developmental Problems of Adolescents. *Developmental Psychology*, 206-219.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. b.). (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Curley, A. M. (2010). Relocating the Poor: Social Capital and Neighbourhood Resources. *Journal of Urban Affairs*, 79-103.
- Çakıcı, S. (2006). *Alt ve Üst Sosyoekonomik Düzeydeki Ailelerin Aile İşlevlerinin, Anne Çocuk İlişkilerinin ve Aile İşlevlerinin Anne-Çocuk İlişkilerine Etkisinin İncelenmesi*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği. (2015, Mart 29).
- Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir Kararlarının Uygulanması Hakkında Yönetmelik*. (2006). 26386.
- Danışmanlık Tedbiri Kararlarının Uygulama Usul ve Esasları Hakkında Tebliğ*. (2008)
- DeFrain, J., ve Asay, S. M. (2007). Strong Families Around the World. *Marriage & Family Review*, 1-10.
- Demiröz, F. (2003). Ailede Krizler ve Sosyal Hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 85-98.
- Duru, E. (2008). Yalnızlığı Yordamada Sosyal Destek ve Sosyal Bağlılığın Rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15-24.
- Duyan, V. (2010). *Sosyal Hizmet: Temeleri, Yaklaşımları, Müdahale Yöntemleri*. Ankara.
- Erkan, G. (1995). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar*. Ankara.
- Forward, S., ve Buck, C. (2015). *Zor Bir Ailede Büyümek*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ghesquiere, A., Haidar, Y. M., ve Shear, M. K. (2011). Risks for Complicated Grief in Family Caregivers. *Journal of Social Work in End-of-Life & Palliative Care*, 216-240.
- Gladow, N. W., ve Ray, M. P. (1986). The Impact of Informal Support Systems on the Well Being of Low Income Single Parents. *Family Relations*, 113-123.
- Goldberg, G. S. (1990). The United States: Feminization of poverty amidst plenty. G. S. Goldberg, ve E. Kremen içinde, *The feminization of poverty: Only in America?* (s. 17-58). New York: Greenwood Publishing Co.

- Güripek, N. (1993). *Yetiştirme Yurtları ve Sosyoekonomik Düzeyi Düşük Aile Yanında Kalan Onyedli Yaş Grubu Gençlerin Kendini Kabul Düzeylerinin Saptanması*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Haberler.com. (2017, Ocak 25). Haberler.com Web Sitesi: <http://www.haberler.com/40-gunluk-bebegini-denize-atti-9197565-haberi/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15.04.2017
- Horwitz, M., ve Marshall, T. (2015). Family Engagement in Child Protection Social Work. *Journal of Family Social Work*, 288-301.
- İlerisoy, M. (2012). *Aile Sistemleri kuramı Çerçevesinde İnfertilite Tedavisi Gören Ailelerde Aile Yaşam Döngüsünün Nitel Yöntemlerle Araştırılması*. Yüksek Lisans Tezi.
- İlkdoğan, Z. (1998). Değişim Sürecinde Aile. *III. Aile Şurası Bildirileri*, (s. 51-54). Ankara.
- İnce, E. (2013). *Kayseri İli'nde Kurum Bakımında Olan 6-14 Yaş Grubu Korunmaya Muhtaç Çocukların Ruhsal Uyum Durumları*. Kayseri: Yüksek Lisans Tezi.
- Kabasakal, C. (2012). *Çocuk Psikiyatri Polikliniğine İlk Başvuran Ailelerin Aile İşlevselliği ve Çocuk Yetiştirme Tutumları*. İstanbul: Yüksek Lisans Tezi.
- Karataş, K. (2001). Toplumsal Değişme ve Aile. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 87-96.
- Karataş, K., Acar, H., Cankurtaran, Ö., Acar, Y. B., & Gökçearslan, E. (2004). Türkiye'de Çocuğun Korunması: Osmanlı'dan Günümüze Çocuk Refahına Yönelik Düzenlemeler. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 15-25.
- Kayira, T. (2016). Fundamentals For Effective Monitoring of Childcare. *Commonwealth Law Bulletin*, 105-124.
- Kemer kaya, G. (2012). *Korunmaya Muhtaç İlköğretim 6-8 Sınıf Öğrencilerinin Sosyalleşme Becerilerinin İncelenmesi*. Aksaray: Yüksek Lisans Tezi.
- Kesen, N. F., Karakuş, Ö., ve Deniz, M. E. (2012). Yetiştirme Yurtlarında Kalan Çocukların Kuruluşa Geliş Nedenlerinin İncelenmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 139-150.
- Kılıç, A. Z. (2013). *Ebeveynlerin Toplumsal Cinsiyet Algısı ve Çocuk Yetiştirmeye Etkileri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

- Kırbaş, Z. Ö., ve Özkan, H. (2013). Down Sendromlu Çocukların Annelerinin Aile İşlevlerini Algılama ve Sosyal Destek Düzeylerinin Değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 171-180.
- Koşar, N. (1992). *Sosyal Hizmetlerde Aile ve Çocuk Refahı Alanı*. Ankara.
- Küçüklerin Evlât Edinilmesinde Aracılık Faaliyetlerinin Yürütülmesine İlişkin Tüzük. (2009).
- Kümbetoğlu, B. (2012). *Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lietz, C. A., Lacasse, J. R., ve Cacciatore, J. (2011). Social Support in Family Reunification: A Qualitative Study. *Journal of Family Social Work*, 3-20.
- McSherry, D., Weatherall, K., Malet, M. F., Emma, Larkin, ve Kelly, G. (2010). Who goes where? Examining young children's pathways through care in Northern Ireland. *Adoption & Fostering*, 23-37.
- Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*. (G. Tunçer, Çev.) İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Milliyet Gazetesi. (2014, Mart 12). Milliyet Gazetesi Web Sitesi: <http://www.milliyet.com.tr/bebegini-olume-terk-eden-ogretmen/gundem/detay/1850673/default.htm> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 15.04.2017
- Morrice, R. A. (1998). *An Ecological Approach To School Social Work With Adolescents From Vulnerable Families*. Canada.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar* (Cilt I). (S. Özge, Çev.) Ankara: Yayın Odası.
- Özateş, Ö. S., ve Atauz, S. (2011). Sosyal Hizmet Uzmanlarının Aileye Dönüş ve Aile Yanında Destek Projesine İlişkin Değerlendirmeleri. *Toplum ve Sosyal hizmet*, 101-112.
- Özbesler, C., ve Bulut, I. (2013). Sosyal Hizmette Genelci Yaklaşım ve Ekolojik Perspektif. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleri ile Sosyal Hizmet Temelleri ve Uygulama Alanları*, 98-107.
- Özgün, Ö., ve Honig, A. S. (2003). Atipik ve Tipik Çocuklu Türk Ailelerinde Ebeveyn Stresi: Ne Öğrenebiliriz? *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 62-75.
- Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede İletişim ve Yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.

- Özkan, Y., ve Kılıç, E. (2013). Ailenin Psiko-sosyal Destek İhtiyacını Karşılamada Yeni Bir Model Önerisi: Aile Sağlığı Merkezlerinde Aile Psiko-sosyal Destek Birimi. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 25-44.
- Özşahin, F. (2012). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: Trabzon İli Örneği üzerine Bir Çalışma*. Trabzon: Yüksek Lisans Tezi.
- Pierson, J., ve Thomas, M. (2001). *Dictionary of Social Work*. London.
- Schofield, G., Moldestad, B., Jer, I. H., Ward, E., Skilbred, D., Young, J., ve Havik, T. (2011). Managing loss and a threatened identity: experiences of parents of children growing up in foster care, the perspectives of their social workers and implications for practice. *British Journal of Social Work*, 74-92.
- Secombe, K. (2002). Being the Odds Versus Changing The Odds: Poverty, Resilience, and Family Policy. *Journal of Marriage and Family*, 384-394.
- Segrin, C., ve Passalacqua, S. A. (2010). Functions of Loneliness, Social Support, Health Behaviors, and Stress in Association With Poor Health. *Health Communication*, 312-322.
- SHÇEKGM. (2008). *Çocuk Koruma Alanında Koordinasyon*. Ankara: Matus.
- Simon, J. B., Murphy, J. J., ve Smith, S. M. (2005). Understanding and Fostering Family Resilience. *The Family Journal*, 427-436.
- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (2015) . T.C. Resmi Gazete, 29284, 03.03.2015.
- Soykan, Ç. (2000). Krize Müdahale İlkeleri Çerçevesinde Yas ve Yasa Müdahale. *Kriz ve Krize Müdahale* (s. 123-136). içinde Ankara: Damla Matbaacılık.
- Soylu, Ö. (2002). *Üniversite Sınavına Hazırlanan Öğrencilerin Ailelerinden Sosyal Destek Algılayıp Algılamama Durumlarına Göre Psikolojik Belirtiler Yönünden İncelenmesi*. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Yüksek Lisans Tezi.
- Şahan, H. (2009). *Yetiştirme Yurtlarında Kalan Gençlerin Aile Kurumuna Bakışlarının Değerlendirilmesi*. Sakarya: Yüksek Lisans Tezi.
- Şenelmiş, H. (2006). *Ankara Üniversitesi Kriz Merkezine Başvuran Yas Olguları Üzerine Bir Çalışma*. Ankara: Yüksek Lisans Tezi.
- Şenocak, H. (2005). *Korunmaya Muhtaç Çocuklar: İstanbul Yetiştirme Yurtları Üzerine Bir Alan Araştırması*. İstanbul: Doktora Tezi.

- Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D., ve Özcan, Ö. Ö. (2008). Kurum Bakımındaki Çocuk ve Ergenlerde Davranış ve Duygusal Sorunların Epidemiyolojisi; Ulusal Örneklemde Karşılaştırmalı Bir Araştırma . *Türk Psikiyatri Dergisi*, 235-246.
- Teater, B. (2015). Sistem Kuramı ve Ekolojik Yaklaşım. *Sosyal Hizmet Kuram ve Yöntemleri: Uygulama İçin Bir Giriş* (S. A. Özden, Çev.). içinde Ankara: Nika Yayınevi.
- Telsiz, M. (2000). Tek Ebeveynli Aileler. *Ev Ekonomisi Dergisi*, 49-52.
- Topaloğlu, M. (2007). Çocuk Koruma Kanununda Tedbirler Sorunu. *İstanbul Barosu Dergisi* , 1647-1660.
- Tümkaya, S. (2005). Ailesi Yanında ve Yetiştirme Yurdunda Kalan Ergenlerin Umutsuzluk Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 431-443.
- Türk Dil Kurumu Web Sayfası
http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=140534 Erişim Tarihi : 27.02.2017
- Türkiye Halk Sağlığı Kurumu Resmi Web Sayfası*. Aile Hekimliği:
<http://ailehekimligi.gov.tr/toplum-sal-merkezi.html> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 03.03.2017.
- Türkiye İstatistik Kurumu*. TÜİK Web Sitesi: <http://www.tuik.gov.tr/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 11.05.2016.
- Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*. TÜİK Web Sitesi:
<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21515> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 02.03.2017.
- Türkleş, S., Yılmaz, M., Özcan, A., Öncü, E., ve Karataş, B. (2013). Kadınlarda Ruh Sağlığını ve Aile İşlevlerini Etkileyen Etmenler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 154-162.
- Uslu, R. Ö. (2011). *Yararlandıkları Hizmet Modeline Göre Korunmaya Muhtaç Çocuklarda Davranış ve Duygusal Sorunlar*. İzmir: Yüksek Lisans Tezi.
- Ünal, V. (2012). Osmanlı Son Dönemlerinde Korunmaya Muhtaç Çocuklar İçin Kurulan Sosyal Hizmet Kuruluşları. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 29-56.

- Welbourne, P. (2012). *Social Work with Children and Families Developing advanced practice*. New York: Routledge.
- Worden, J. W. (2008). *Grief Counselin and Grief Therapy: A Handbook for the Mental Health Practitioner*. Springer Publishing Company.
- Yalçın, A. (2011). *Çocuk Koruma Kanunu Kapsamında Korunmaya Muhtaç Çocukların Gelecek Kaygılarının İncelenmesi: Afyonkarahisar Örneği*. Afyonkarahisar: Yüksek Lisans Tezi.
- Yavuz, C. (2016). *Korunmaya Muhtaç Çocukların Koruma ve Bakım Altına Alınma Nedenleri*. İzmir: Yüksek Lisans Tezi.
- Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de Çocuk Koruma Sistemi ve Koruyucu Aile Bakım Yönteminde Yeni Yaklaşımlar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 247-270.
- Yeşilay . Yeşilay Resmi Web Sitesi: <http://www.yesilay.org.tr/tr/bagimlilik/> adresinden alındı. Erişim Tarihi: 26.02.2016.
- Yıldırım, N. (2004). Türkiye’de Boşanma ve Sebepleri. *Bilig*, 59-81.
- Yıldız, A. (2004). Çocuk, Ölüm ve Kayıp. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 125-144.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). *Çocuk Koruma Sisteminde Aile ile Çalışmanın Esasları: İstanbul Örneğinde Çocuklar ve Ailelerinin Gereksinimler, Güçlülük ve Risk Faktörleri Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de Çocuk Koruma Sisteminin Genel Olarak Değerlendirilmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*.
- Yolcuoğlu, İ. G. (2012). Çocukları Çocuk Koruma Sistemine(ÇKS) Giren Ailelerle, Benzer Sosyal Çevrede Yaşamalarına Karşın Çocukları için ÇKS’ye Müracaatçı Olmayan Ailelerin Sosyal Destek Açısından Karşılaştırılması. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 101-119.
- Yörükoğlu, A. (1993). *Çocuk Ruh Sağlığı*. İstanbul: Özgür Yayınları.
- Zara, A. (2011). Kayıplar, Yas Tepkileri ve Yas Süreci. *Yaşadıkça* (s. 73-90). içinde Ankara: İmge Yayınevi.
- Zastrow, C., ve Ashman, K. K. (2015). *İnsan Davranışı ve Sosyal Çevre II*. (D. B. Çiftci, Dü., E. Türközü, B. Alparlan, & O. Uraz, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

EKLER

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşülen kişi:	Görüşme süresi:
Tarih:	Yer:

1. Yaş :
2. Cinsiyet :
3. Medeni Durum :
4. Doğduğu Yer :
5. Eğitim Durumu :
6. Yaptığı iş :
7. Çalışma Durumu :
8. Gelir Durumu :
9. Sosyal Güvence :
10. Konut Türü :
11. Sosyal Yardım :
12. En Uzun Süre Yaşadığı Yer :
13. Göç durumu :
14. Kronik rahatsızlık :
15. Bağımlılık :
16. Suç öyküsü :
17. Kardeşiniz var mı? : () Evet () Hayır Varsa siz dâhil sayısı:
18. Yaşadığınız yer size mi ait? : () Ev sahibi () Kiracı () diğer.....
19. Kiminle yaşıyorsunuz? :
- 21.Çocukların kuruma alındığı tarih :

1. Evliliğiniz/evliliklerinizden bahsedebilir misiniz?
2. Kurum bakımı başvurusu yapılmanıza neden olan en önemli sorun nedir?
3. Kurum bakımı başvurusuna neden olan diğer sorunlar nelerdir?
4. Kurum bakımı öncesinde kimlerden nasıl destek aldınız?
5. Sosyal çevrenizde çocuğu kurum bakımında olan kimse var mı? Varsa kim?
6. Kurum bakımı hizmetinden nasıl haberdar oldunuz?
7. Kurum bakımı öncesinde herhangi başka hangi hizmetlerden yararlandınız?
8. Çocukların kuruma alındığı ilk gün neler hissettiniz, neler yaptınız?
9. Çocuklarınız ile görüşüyor musunuz? Ne sıklıkta ve nasıl görüşme sağlıyorsunuz?
10. Çocuklarınızı kurum bakımına verdikten sonra kendiniz için nasıl bir yaşam planı yaptınız? Bu planlarınız gerçekleşti mi? Bu durum size neler hissettiriyor?
11. Hayatınızda ne olsaydı çocuğunuzu kurum bakımına vermezdiniz?
12. Sizin, çocuğunuzun ve ailenizin bu süreçteki (kurum bakımı öncesi) ihtiyaçları nelerdi?
13. Bu süreçte (kurum bakımı öncesinde) diğer ebeveynlerden, kök ailenizden ve çevrenizden beklentileriniz nelerdi?
14. Çocukları için kurum bakımı talep eden aileler için kurum bakımı yerine ne tür hizmetlerin olmasını isterdiniz?
15. Çocukları kurum bakımında olan aileler için kurum bakımı sürerken ne tür hizmetlerin olmasını isterdiniz?
16. Çocuk yetiştirme konusunda kendinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?
17. Bundan sonraki süreçte hayatınız ve çocuklarınız ile ilgili planlarınız nelerdir?

EK 2 : GÖNÜLLÜ KATILIM FORMU

(Araştırmacının Açıklaması)

Çocukları için bakım tedbiri talep eden anne ve babalar ile ilgili yeni bir araştırma yapmaktayız. Araştırmanın ismi “Çocukları İçin Bakım Tedbiri Başvurusu Yapan Ebeveynlerin Sorunlarının ve Gereksinimlerinin Ekosistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi”dir.

Çocukları için bakım tedbiri başvurusu yapıp bu başvurusu kabul edilen yaklaşık anne ve/veya babalara ulaşmayı planlıyoruz. Ancak hemen söyleyelim ki bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyoruz. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Bu araştırmayı yapmak istememizin nedeni, çocukları için bakım tedbiri istemek gibi önemli bir kararı vermek durumunda kalan ebeveynlerin sorun ve gereksinimlerini doğrudan onların anlatımı ile öğrenme ihtiyacıdır.

Daha açık ve detaylı belirtecek olursak; çocuğunuz/çocuklarınız için bakım tedbiri talep etmeden önce yaşadığınız süreçleri, karşılaştığınız sorunları, karşılanamayan gereksinimlerinizi bizimle paylaşmanızı istiyoruz. Burada özellikle, bireysel olarak deneyimlediğiniz sorunların neler olduğunu, çocuğunuz/çocuklarınız ile olan iletişiminizi, destek aldığınız kimselerin bulunup bulunmadığını ve toplumsal kaynaklara ve hizmetlere ne derece ulaşabildiğinizi öğrenmek ve sosyal hizmet gereksinimlerinizi görünür kılmak istiyoruz.

Araştırmanın uygulaması, sizinle, ortalama bir saat sürecektir ve yüz yüze görüşme ile gerçekleşecektir.

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü öğretim üyesi Doç. Dr. Tarık Tuncay’ın sorumluluğunda, yine Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü yüksek lisans öğrencisi sosyal çalışmacı Gülsüm Ege tarafından gerçekleştirilecek bu çalışmaya katılımınız araştırmanın başarısı için önemlidir.

Araştırma uygulaması sonucunda sizden alınan bilgiler bilimsel araştırma amaçları dışında kesinlikle kullanılmayacaktır. Bize verdiğiniz bilgilerin gizliliği kesinlikle korunacaktır.

Bu çalışmaya katılmayı reddedebilirsiniz. Bu araştırmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır ve reddettiğiniz takdirde Müdürlüğümüz tarafından size sağlanan hizmetlerde herhangi bir değişiklik olmayacaktır. Yine çalışmanın herhangi bir aşamasında onayınızı çekme hakkına da sahiptir.

Yapılacak olan bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonundan gerekli izin alınmıştır.

(Katılımcının Beyanı)

Doç. Dr Tarık Tuncay sorumluluğunda sosyal çalışmacı Gülsüm Ege tarafından bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya “katılımcı” olarak davet edildim.

Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılabacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli güven verildi.

Projenin yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. *(Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağını bilincindeyim)*

Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır.

Araştırma sürecinde herhangi bir saatte sosyal çalışmacı Gülsüm Ege’yi arayabileceğimi biliyorum.

Bu araştırmaya katılmak zorunda değilim ve katılmayabilirim. Araştırmaya katılmam konusunda zorlayıcı bir davranışla karşılaşmış değilim. Eğer katılmayı reddedersem, bu durumun aldığım hizmette herhangi bir değişiklik getirmeyeceğini de biliyorum. Bana yapılan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anlamış bulunmaktayım. Kendi başıma belli bir düşünme süresi sonunda adı geçen bu araştırma projesinde “katılımcı” olarak yer alma kararını aldım. Bu konuda yapılan daveti büyük bir memnuniyet ve gönüllülük içerisinde kabul ediyorum.

İmzalı bu form kâğıdının bir kopyası bana verilecektir.

Katılımcı

Adı, soyadı:

Adres:

Tel:

İmza

Katılımcı ile görüşen araştırmacı

Adı soyadı, unvanı:

Adres:

Tel:

İmza

Araştırmacı

Gölsüm EGE

Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü

gulsumzehir@gmail.com

Sorumlu Araştırmacı

Doç. Dr. Tarık TUNCAY

Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

tariktuncay@gmail.com

EK 3: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ETİK KOMİSYONU ONAYI

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172/ 433- 2694

2016

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: 05.08.2016 tarih ve 4032 sayılı yazınız.

Enstitünüz Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencilerinden **Gülsüm EGE**'nin **Doç Dr. Tarık TUNCAY** danışmanlığında hazırladığı "**Çocukları İçin Bakım Tedbiri Başvurusu Yapan Ebeveynlerin Sorunlarının ve Gereksinimlerinin Eko-Sistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi**" başlıklı tez çalışması, Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonunun 23 Ağustos 2016 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Rahime M. NOHUTCU
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

EK 4: AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI İZİN YAZISI

T.C.
AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI
Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı

Sayı : 73595336-605.01-E.105297
Konu : Gülsüm EGE

11/10/2016

MÜSTEŞARLIK MAKAMINA

Ankara Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün 05/10/2016 tarih ve 67978 sayılı yazısı ile Müdürlüklerinde sosyal çalışmacı olarak görev yapan ve aynı zamanda Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Gülsüm EGE'nin "Çocuklar İçin Bakım Tedbiri Başvurusu Yapan Ebeveynlerin Sorunlarının ve Gereksinimlerinin Eko-Sistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi" konulu tez çalışmasını Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü bağlı kuruluşlarında yapabilme talebi bildirilmiştir.

Uygun görüldüğü takdirde ilgili Genel Müdürlük tarafından da olumlu değerlendirilen söz konusu çalışmanın sunulan hizmetleri olumsuz etkileyecek herhangi bir işlemin gerçekleştirilmemesi, yapılacak araştırmaya katılım hususunda katılımcıların gönüllülüğünün esas alınması, gerçekleştirilecek tüm faaliyetlerde özel hayatın gizliliği, kişisel özgürlükler ve kişilik hakları korunacak şekilde gerekli hassasiyetin gösterilmesi, araştırma kapsamında ses ve görüntü kaydı alınmaması koşuluyla, Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü'nün denetim ve gözetiminde, mesai saatleri içerisinde yürütülmesi araştırma tamamlandığında bir örneğinin Başkanlığımıza gönderilmesi ve herhangi bir yerde yayınlanmadan önce Kurumumuz izni alınması koşulları uygulanabilmesi hususunda;

Olurlarınızı arz ederim.

Mustafa DURMUŞ
Daire Başkanı

O L U R
11/10/2016

Mustafa KARAMAN
Müsteşar Yardımcısı

*Bu belge elektronik imzalıdır. İmzalı suretinin aslını görmek için <https://bys.aile.gov.tr/EvrakDogrulama> adresine girerek (R1mSxJ-5MzGz9-aU1FeU-aQsLxn-NmEXdEzP) kodunu yazınız.

EK 5: ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih:06.06.2017

Tez Başlığı / Konusu: Çocukları İçin Bakım Tedbiri Talep Eden Ebeveynlerin Sorun ve Gereksinimlerinin Eko-sistem Yaklaşımı Temelinde İncelenmesi

Yukarıda başlığı/konusu gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 119 sayfalık kısmına ilişkin, 06.06.2017 tarihinde şahsım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 8 'dir

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

08.06.2017

Adı Soyadı: Gülşüm EGE

Öğrenci No: N13225976

Anabilim Dalı: Sosyal Hizmet

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Statüsü: Y.Lisans Doktora Bütünleşik Dr.

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

Doç. Dr. Tarık TUNCAY

EK 6: ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Gülsüm EGE

Doğum Yeri ve Tarihi: Sandıklı/Afyon-1990

Mesleği: Sosyal Hizmet Uzmanı

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi:

2008-2013 / Hacettepe Üniversitesi İİBF Sosyal Hizmet Bölümü

Yüksek Lisans Öğrenimi:

2014-2017 / Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

İş Deneyimi

Staj:

- 2012-2013 Ankara 11. Aile Mahkemesi

Çalıştığı Kurumlar:

- 2013-2015

Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık, Uygulama ve Araştırma Hastanesi
Sosyal Hizmet Birimi,

- 2015-2017

Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müd. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Birimi,

- 2017- devam

Ankara Aile ve Sosyal Politikalar İl Müd. Evlat Edinme Birimi

